

MARLUS

SCANDINAVIAN INSTITUTE OF MARITIME LAW

Kristine Valberg Nyegaarden

Erstatningsansvar for
nødrettshandlinger

533

Erstatningsansvar for nødrettshandlinger

Kristine Valberg Nyegaarden

MarIus No. 533
Sjørettsfondet
Nordisk institutt for sjørett
Universitetet i Oslo

© Sjørettsfondet, 2020

ISSN: 0332-7868

Sjørettsfondet
University of Oslo
Scandinavian Institute of Maritime Law
P.O. Box 6706 St. Olavs plass 5
N-0130 Oslo
Norway

Phone: 22 85 96 00

E-post: sjorett-adm@jus.uio.no

Internet: www.jus.uio.no/nifs

Editor: Professor dr. juris Trond Solvang –

e-mail: trond.solvang@jus.uio.no

For subscription and single-copy sale, please see Den norske bokbyen
– The Norwegian Booktown

Internet: <http://bokbyen.no/en/shop/>

E-mail: post@bokbyen.no

Print: 07 Media AS

Forord

Denne avhandlingen ble skrevet mens jeg var ansatt som vitenskapelig assistent ved Nordisk institutt for sjørett høsten 2019 og våren 2020. Jeg har foretatt enkelte justeringer og presiseringer i teksten, primært i tilknytning til kapittel 9 om generelle erstatningsrettslige betraktninger der jeg har tydeliggjort avgrensningen i kapittelets innledning. Utover dette publiseres avhandlingen i all hovedsak slik den ble levert til sensur.

Det er mange som fortjener en stor takk for hjelp og støtte under arbeidet med avhandlingen. Professor Trond Solvang står i en særstilling her og må takkes for eksepsjonelt god veiledning. Tusen takk for forslag til tema og ikke minst alle interessante og givende diskusjoner som var med på å drive avhandlingens problemstillinger videre. Tronds gode innspill og faglige engasjement var svært inspirerende for meg i arbeidet med avhandlingen.

En stor takk må også rettes til professor Hans Jacob Bull for gjennomlesing med gode innspill, spennende diskusjoner og ikke minst hyggelig kontorfellesskap på vårsemesteret.

Det å være vitenskapelig assistent ved Nordisk institutt for sjørett var en svært god opplevelse og jeg har satt stor pris på alle faglige råd i forbindelse med avhandlingen så vel som alle hyggelige samtaler på kontoret. Takk til Bente Lindberg Kraabøl og Camilla Arnøy som alltid var like behjelpelige og utgjorde svært god støtte for oss vitenskapelige assistenter. Tusen takk også til bibliotekar Inger M. Hamre for god hjelp i forbindelse med oppføring av kildelisten. Jeg er også takknemlig for meget gode innspill i forbindelse med komparative undersøkelser av tysk rett fra professor Søren Koch ved Universitetet i Bergen.

Det er flere som må takkes for at opplevelsen rundt det å skrive avhandling ble så god. Studietiden hadde ikke vært den samme uten Marthe Emmeline Smedsrud, Elisabeth Clark og Mari Garborg Hanto. Tusen takk også til lagkameratene mine som fikk meg til å tenke på andre ting enn erstatningsansvar for nødretts handlinger på hver basketballtrening. Det gode miljøet blant de vitenskapelige assistentene og det

hyggelige kontorfellesskapet på Loftet må også fremheves. En særskilt takk til vitenskapelige assistenter Ingeborg Breistein Høydal og Nora Marie Ulltveit-Moe Eikenæs for god støtte, hyggelige mandagsmøter og kaffepauser gjennom året.

Alle vil huske våren 2020 som spesiell på grunn av covid-19. I den anledning vil jeg rette en stor takk til foreldrene mine og lillesøster som tross alt gjorde at hjemmekontor ikke var så verst. Tusen takk for deres daglige støtte og korrekturlesing de siste dagene før innlevering. Avslutningsvis vil jeg også rette en spesiell takk til Magnus Dybendal Foldvik for gjennomlesing, alle gode innspill, diskusjoner og ikke minst støtte og oppmuntring.

Oslo, august 2020

Kristine Valberg Nyegaarden

Innhold

FORORD.....	3
1 INNLEDNING.....	7
1.1 Tema for avhandlingen	7
1.2 Rettskildebildet	11
1.3 Fremstillingen videre	14
2 GRUNNLEGGENDE OM NØDRETTSANSVARET.....	16
2.1 Innledning	16
2.2 Nødrettsbegrepet	16
2.3 Hensyn bak nødrettsansvaret.....	18
2.4 Forholdet til andre ansvarsgrunnlag.....	21
3 HISTORISK UTVIKLING OG ET KOMPARATIVT PERSPEKTIV	24
3.1 Innledning	24
3.2 Utviklingen av et nødrettsansvar.....	24
3.3 Norsk lovgivning gjennom historien.....	26
3.4 Komparativ ekskurs: engelsk og amerikansk rett.....	29
3.4.1 Rettslige utgangspunkter	29
3.4.2 «Public necessity».....	30
3.4.3 «Private necessity».....	31
4 SKADEN MÅ VÆRE «VOLDT FOR Å» AVVERGE TRUENDE FARE..	34
4.1 Innledning	34
4.2 Kan det oppstilles et vilkår om ofring?.....	35
4.2.1 Problemstillingen	35
4.2.2 Nygaards ofringsdisposisjon	35
4.2.3 Refleksjoner	38
5 VILKÅR OM VALG MELLOM HANDLINGSALTERNATIVER	41
5.1 Innledning	41
5.2 Nedre grense mot tvangshandlinger	43
5.3 Må skadevolder ha hatt akseptable og aktuelle handlingsalternativer å velge mellom?	47
5.3.1 Analyse av rettspraksis	47
5.3.1.1 Siriusdommen.....	48
5.3.1.2 Kong Sigurd-dommen.....	51

5.3.1.3	RG-1999-497 (80-99) Asker og Bærums herredsrett...	53
5.3.2	Refleksjoner	54
5.4	Må valg av handlingsalternativ føre til redning?	55
5.5	Konklusjon.....	57
6	MÅ SKADEVOLDER FORSTÅ AT NØDRETTSHANDLINGEN VIL FØRE TIL SKADE?	58
6.1	Problemstillingen.....	58
6.2	Høyesteretts tolkning av vilkåret	59
6.2.1	Avgjørelser der vilkåret har vært oppfylt	59
6.2.2	Avgjørelser der vilkåret ikke har vært oppfylt	63
6.2.3	Refleksjoner	66
6.3	Underrettspraksis og publiserte voldgiftsdommer.....	67
6.4	Juridisk litteratur	71
6.5	Konklusjon.....	75
7	ANSVARSSUBJEKTET	77
7.1	Rettslige utgangspunkter.....	77
7.2	Når skaden er voldt til fordel for offentlige interesser	81
8	UNNTAK DER SKADEN ER VOLDT PÅ PERSON ELLER GJENSTAND SOM FAREN TRUET FRA.....	86
8.1	Problemstillingen.....	86
8.2	Unntak for nødvergehandlinger.....	87
8.2.1	Faren truer fra skadelidte.....	87
8.2.2	Betydningen av strafferettslig frifinnelse på grunn av nødverge	90
8.2.3	Hvis nødvergehandlingen rammer en uskyldig tredjepart	92
8.3	Nødrettshandlinger der faren truer fra en gjenstand	94
9	GENERELLE ERSTATNINGSRETTLIGE BETRAKTNINGER.....	97
9.1	Innledning	97
9.2	Dersom skaden hadde oppstått uansett: Hypotetisk årsakskonkurranse?.....	98
9.3	Utvidet adekvansgrense for nødrettshandlinger?	101
9.4	Skadelidtes forhold og aksept av risiko	104
10	SLUTTREFLEKSJONER.....	108
	KILDELISTE.....	110

1 Innledning

1.1 Tema for avhandlingen

Tema for avhandlingen er erstatningsansvar for nødrettshandlinger (nødrettsansvaret) som pålegger erstatning for skade som lovlig er voldt for å avverge truende fare. Nødrettsansvaret er lovfestet i skadeserstatningsloven¹ § 1-4 og blir normalt påberopt til fordel for skadelidte som et erstatningsgrunnlag for å få sitt økonomiske tap dekket. Jeg skal analysere og vurdere hvilke vilkår som må være oppfylt for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse.

På grunn av et utfordrende rettskildebilde er det i stor grad uavklart hvilke vilkår som må være oppfylt for at erstatning etter nødrettsansvaret skal tilkjennes. Ordlyden i skadeserstatningsloven § 1-4 var ifølge forarbeidene ment som en videreføring av den tidligere bestemmelsen i straffelovens ikrafttredelseslov² § 24. Utover dette inneholder ikke forarbeidene noen uttalelser av betydning for fastleggelsen av vilkårene for nødrettsansvaret.

Det finnes flere høyesterettsdommer om nødrettsansvaret, men dommene bærer preg av å være avgjort på konkret grunnlag og er kasuistisk utformet. Derfor har det vært vanskelig å utlede generelle rettssetninger fra høyesterettspraksis. Som ellers på erstatningsrettens område, har derfor samspillet mellom rettspraksis og juridisk litteratur spilt en viktig rolle for utviklingen av nødrettsansvaret. Den grundigste analysen ble foretatt av Nils Nygaard i hans artikkel «Ansvar for naudhandling i norsk erstatningsrett» i Tidsskrift for rettsvitenskap 1974, s. 245–289. Det har imidlertid vært skrevet lite om nødrettsansvaret siden Nygaards artikkel ble utgitt.

Derfor mener jeg det er på tide å belyse nødrettsansvaret på nytt. Noen av problemstillingene som reiser seg i oppgaven er heller ikke behandlet i

¹ Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).

² Lov 22. mai 1902 nr. 11 om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden (straffelovens ikrafttredelseslov).

norsk juridisk litteratur tidligere. Jeg har foretatt en oppdatert analyse og vurdering av et stort antall dommer og en bred gjennomgang av juridisk litteratur, inkludert et kritisk blikk på Nygaards funn. Dette innebærer også en sammenstilling av teoriens behandling med det som kan utledes fra rettspraksis.

Avhandlingen min tar utgangspunkt i at det er fire eller fem hovedvilkår som må være oppfylt for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse. To av vilkårene følger direkte av ordlyden i skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum som slår fast at skaden må være «lovlig» voldt for å «avverge truende fare», og vil bare bli behandlet overordnet innenfor rammen av denne avhandlingen. Et klassisk eksempel på en «lovlig» nødrettshandling som er foretatt for å «avverge truende fare», er skiløperen som bryter seg inn i en hytte under en snøstorm for å overleve. Skiløperen vil normalt påberope seg *nødrett* og vil ikke kunne straffes for skadeverk fordi handlingen anses som en «lovlig» nødrettshandling etter straffeloven³ § 17. Videre vil nødsituasjonen medføre at skiløperens nødrettshandling ikke anses som uforsvarlig, slik at skiløperen som hovedregel ikke vil være ansvarlig etter culperegelen. Nødrettshandlingen er «lovlig» fordi rettssystemet ikke har behov for å motvirke slike handlinger i nødsituasjoner.

Det følger imidlertid av skadeserstatningsloven § 1-4 at skadevolder likevel kan bli erstatningsansvarlig for skaden som oppstod som følge av nødrettshandlingen. Skadelidte kan derfor påberope seg *nødrettsansvaret* for å få sitt økonomiske tap dekket selv om skiløperens nødrettshandling er «lovlig».

De resterende to eller tre hovedvilkårene kan utledes fra ordlyden om at skaden må være «voldt for å» avverge truende fare. Høyesterett har innfortolket krav til skadevolders bevissthet gjennom tanke og handling i nødsituasjonen. Det er disse vilkårene som vil være hovedfokuset i avhandlingen min.

To av disse hovedvilkårene er at skadevolder må ha tatt et valg mellom handlingsalternativer og at skadevolder til en viss grad må ha forstått

³ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).

at skade ville oppstå som følge av nødrettshandlingen. Begge vilkårene reiser flere komplekse problemstillinger.

Det er for eksempel høyst uklart hvor stor grad av bevissthet rundt skadeforvoldelsen som kreves for at vilkåret er ansett som oppfylt. Det kan fremgå av selve nødrettshandlingen at vilkåret er oppfylt, for eksempel er det ingen tvil om at skiløperen forstår at skade oppstår når han eller hun bryter seg inn i en hytte. Normalt er det likevel adskillig tvil om vilkåret er oppfylt fordi det kan være vanskelig å påvise at skadevolder forstod at skade ville oppstå som følge av nødrettshandlingen. Det er ikke sikkert at et skip som feller anker for å unngå å drive på land forstår at det vil oppstå skade på en undervannskabel som følge av nødrettshandlingen. I *Rt. 1925 s. 808 / ND-1925-449 NH (Proteus)* ble det for eksempel ansett tilstrekkelig at føreren av skipet måtte ha den fulle forståelse av at skaden «sandsynligvis» ville oppstå som følge av nødrettshandlingen. Det finnes flere ulike formuleringer av vilkåret i rettspraksis og i juridisk litteratur. Jeg skal analysere disse rettskildene og forsøke å utforme en regel som fanger opp disse elementene.

Før jeg redegjør for disse to hovedvilkårene skal jeg også vurdere om det kan oppstilles et tredje og overordnet grunnvilkår om ofring. Nygaard mente «ofringsdisposisjonen» var den rettsstiftende kjensgjerningen for nødrettsansvaret og han brukte den for å systematisere kravene som Høyesterett har stilt til skadevolders bevissthet rundt skaden som voldes. Derfor skal jeg ha et kritisk blikk på ofringsdisposisjonen for å ta stilling til om det at skaden er «voldt for å» avverge truende fare innebærer et eget vilkår om ofring eller om det bidrar til unødvendig teoretisering av nødrettsansvaret. Avhandlingen er i denne anledning til dels en analyse av nødrettsansvaret de lege lata og dels en vurdering de lege ferenda.

Jeg har tatt et fremstillingsteknisk valg om å behandle disse vilkårene separat fordi jeg mener det er nyttig å rendyrke problemstillinger som oppstår i tilknytning til det enkelte vilkår. Det er likevel viktig å presisere at vilkårene må forstås i lys av hverandre og til en viss grad glir over i hverandre. Høyesterett har i større grad foretatt det som fremstår som en skjønnsmessig helhetsvurdering av om erstatning etter nødrettsansvaret skal tilkjennes.

I forlengelsen av hvilke vilkår som må være oppfylt skal jeg også vurdere *hvem* som kan bli erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret og redegjøre for unntaket der skaden er voldt på person eller gjenstand som faren truer fra. Dette unntaket følger direkte av skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum. Jeg skal også løfte frem noen generelle erstatningsrettslige problemstillinger, herunder spørsmål knyttet til hypotetisk årsakssammenheng, en eventuell utvidet adekvansgrense for nødrettshandlinger og spørsmålet om skadelidte i noen tilfeller må bære tapet selv med særlig fokus på aksept av risiko-betraktninger.

Avhandlingen er først og fremst en fremstilling av nødrettsansvaret i norsk rett. Dette inkluderer en presentasjon av nødrettsansvarets rettshistoriske utvikling. Rettshistorisk utviklet det seg to hovedretninger som var avgjørende for hvilke rettssystemer som i dag pålegger erstatningsansvar for nødrettshandlinger.

I forlengelsen av dette skal jeg redegjøre for rettstilstanden i engelsk og amerikansk rett hvor hovedregelen er at nødrettshandlinger ikke medfører erstatningsansvar. Dette utgjør en kontrast til resten av oppgaven og viser at andre hensyn enn de som er lagt til grunn i norsk rett kan få utslagsgivende vekt i andre rettssystemer. Dessuten skal jeg trekke enkelte paralleller fra engelsk og amerikansk rett fortløpende gjennom oppgaven for å belyse visse problemstillinger som oppstår i norsk rett. Dette har også sammenheng med at noen av problemstillingene ikke er behandlet i norsk juridisk litteratur.

Komparativt kommer jeg også til å trekke noen paralleller til svenske og danske rettskilder. Det er ikke lovfestet et nødrettsansvar i Sverige eller Danmark, men det følger av rettspraksis og juridisk litteratur at erstatning skal betales for skader som oppstår som følge av nødrettshandlinger. Svenske og danske rettskilder kan derfor til en viss grad belyse problemstillinger som oppstår i norsk rett.

Jeg kommer også til å trekke enkelte paralleller til reglene om felleshavari og redningstiltak i forsikringsretten som tradisjonelt har vært brukt for å belyse visse nødrettslige problemstillinger. Innenfor rammen av denne avhandlingen kommer jeg ikke til å foreta en fullstendig fremstilling og sammenligning av disse regelsettene, men jeg kommer likevel

til å trekke noen paralleller i den grad det er egnet til å belyse vilkårene for nødrettsansvaret.

1.2 Rettskildebildet

Det rettslige grunnlaget for nødrettsansvaret er som sagt skadeserstatningsloven § 1-4.⁴ Det er ikke mulig å utlede hvilke vilkår som må være oppfylt for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse fra ordlyden alene. Det er dessuten få uttalelser om nødrettsansvaret i forarbeidene.⁵ I forarbeidene til skadeserstatningsloven ble det lagt til grunn at den tidligere bestemmelsen om nødrettsansvaret i straffelovens ikrafttredelseslov skulle tas inn «i språklig modernisert form»⁶ med en «ubetydelig språklig endring».⁷ Videre ble det understreket at formuleringen ikke tilsiktet «noen realitetsendring i forhold til gjeldende rett».⁸

Dette innebærer at rettspraksis avsagt om straffelovens ikrafttredelseslov § 24 vil være relevant for tolkningen av skadeserstatningsloven § 1-4. Det er også nærliggende å tolke uttalelsene i forarbeidene slik at vilkårene for nødrettsansvaret, slik de er utviklet i rettspraksis, til en viss grad løftes opp til å bli en del av gjeldende rett. I tillegg forstår jeg den begrensede behandlingen av nødrettsansvaret i forarbeidene i den retning at lovgiver lar det være opp til domstolene å utvikle nødrettsansvaret ytterligere.

Videre ble det klart at ordlyden i skadeserstatningsloven § 1-4 ikke ble endret for å gjenspeile gjeldende rett. Ordlyden i straffelovens ikrafttredel-

⁴ Overskriften til skadeserstatningsloven § 1-4 er «ansvar for nødhandlinger». Utgangspunktet er at overskriften til en lovparagraf ikke har selvstendig rettslig betydning, men at den kan «gi en pekepinn om hva lovens ord sikter til», jf. Bergo (2019) s. 197.

⁵ Jf. NUT 1964: 2, Ot.prp. nr.48 (1965–1966) og Innst. O. VIII (1967–1968). Heller ikke forarbeidene til den tidligere bestemmelsen om nødrettsansvaret i straffelovens ikrafttredelseslov § 24 inneholdt uttalelser av betydning. Se Udkast til Lov om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrattræden med Motiver (1896) og Oth.prp. no. 24 (1898–1899).

⁶ Jf. NUT 1964: 2 s. 28, Ot.prp. nr. 48 (1965–1966) s. 27 og Innst. O. VIII (1967–1968) s. 7.

⁷ Jf. Ot.prp. nr. 48 (1965–1966) s. 27 og Innst. O. VIII (1967–1968) s. 7.

⁸ Jf. NUT 1964: 2 s. 28, Ot.prp. nr. 48 (1965–1966) s. 27 og Innst. O. VIII (1967–1968) s. 7.

seslov § 24 og skadeserstatningsloven § 1-4 slår fast at det er «skadevolder» som skal betale erstatning etter nødrettsansvaret. En høyesterettsdom fra 1916 avgjorde imidlertid at den, i hvis interesse nødretts handlingen er foretatt, også kan bli erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret.⁹ En av de få problemstillingene som faktisk ble berørt i forarbeidene til skadeserstatningsloven var at det *ikke* skulle gjøres noen endringer i spørsmålet om medansvar.¹⁰ Dette innebærer at selv om det var klart at det ikke bare er «skadevolder» som kan bli erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret, skulle ikke ordlyden i skadeserstatningsloven § 1-4 oppdateres for å gjenspeile dette i den nye bestemmelsen. Det er altså ikke holdepunkter for at valg av ordlyd i skadeserstatningsloven § 1-4 var et resultat av en grundig avveining.

Selv om ordlyden likevel utgjør et utgangspunkt for analysen av nødrettsansvaret de lege lata, er det rettspraksis som er den viktigste rettskilden for å utlede hvilke vilkår som må være oppfylt for at nødrettsansvaret skal aktualiseres. Spørsmålet om nødrettsansvarets anvendelse har vært oppe til prøving i flere høyesterettsdommer som alle er avsagt før skadeserstatningsloven trådte i kraft. Det er også avsagt flere underrettsdommer om nødrettsansvaret. Hoveddelen av denne avhandlingen går derfor ut på å analysere og vurdere disse avgjørelsene om nødrettsansvaret for å forsøke å utlede hvilke vilkår som må være oppfylt.

Videre kan den juridiske litteraturen bidra til å belyse nødrettsansvaret nærmere. Nygaards artikkel om nødrettsansvaret inneholder den grundigste analysen av hvilke vilkår som må være oppfylt, men også forfattere som Stang, Øvergaard og Bull har skrevet inngående om nødrettsansvaret.¹¹ Rettslitteraturen har generelt hatt stor betydning

⁹ Se *Rt. 1916 s. 666 (Andø)*. Spørsmålet om ansvarssubjektet er behandlet i kapittel 7.

¹⁰ Ot.prp. nr. 48 (1965–1966) s. 27.

¹¹ Se Stang (1927) s. 175–180, Øvergaard (1951) s. 232–239 og Bull (1972) s. 45–76. En viss veiledning gir også Ingvild Nordhaug sin masteroppgave med tittel «Nødrettslig erstatningsansvar i et sjørettslig perspektiv» som ble levert ved Universitetet i Oslo våren 2017. Se Nordhaug (2017).

på erstatningsrettens område på grunn av omfattende, fragmentarisk rettspraksis og ufullstendig lovgivning.¹²

Det er imidlertid omstridt om rettsteorien er en relevant rettskilde som kan ha selvstendig vekt i en rettslig analyse.¹³ Nygaard var nok en av dem som gikk lengst¹⁴ og hevdet at «stundom kan også ei fast rettsoppfatning i juridisk litteratur kunne stå på egne bein som primær rettsheimel».¹⁵ Det er likevel vanlig å legge til grunn at rettsoppfatninger fra fageksperter skal og bør tillegges en viss vekt i rettsanvendelsen. Hvor stor vekt et teoribidrag har vil blant annet avhenge av om argumentasjonen har legitimitet og har støtte i øvrige rettskilder.¹⁶

Nygaards artikkel blir ofte sitert i tilknytning til nødrettsansvaret, både i rettspraksis og juridisk litteratur. Dette kan ha sammenheng med at Nygaards bidrag til en viss grad utledet operasjonaliserbare kriterier som Høyesterett ikke selv har oppstilt.¹⁷ I forlengelsen av dette, vil antagelig Nygaards analyse av nødrettsansvaret anses som en relevant rettskilde i arbeidet med å fastlegge vilkårene for nødrettsansvaret. Samtidig skal jeg ikke legge hans fremstilling ukritisk til grunn som gjeldende rett. Jeg skal foreta en selvstendig analyse og vurdere om Nygaards hovedfunn er forenlig med det jeg mener følger av rettspraksis. For øvrig skal jeg vise til juridisk litteratur i den grad det belyser de aktuelle problemstillingene som avhandlingen reiser.

Rettskildebildet i kapittel 3 skiller seg fra resten av avhandlingen fordi det i større grad tar utgangspunkt i historiske og utenlandske kilder. De historiske kildene er lagt til grunn slik de er fremstilt i lovgivningen, motivene og sentrale erstatningsrettslige og strafferettslige verk fra 1800-tallet og frem til i dag.¹⁸ Særlig Platou og Lundstedt skrev inngående om

¹² Se for eksempel Hagstrøm (2019) s. 31.

¹³ For mer om debatten om rettsteorien som rettskildefaktor, se Boe (2012) s. 316–337.

¹⁴ Boe (2012) s. 320.

¹⁵ Nygaard (2004) s. 105.

¹⁶ Askeland (2019) s. 459–461.

¹⁷ Mer om dette i Askeland (2019) s. 468.

¹⁸ De ulike kildene er i samsvar med hverandre og det er ingen holdepunkter for at de bygger på uriktig grunnlag. Se Michalsen (2011) s. 46 flg. for mer om rettshistorisk metode, kilder og teorier.

fremveksten av nødrettsansvaret. Videre er det ikke mulig å foreta en fullverdig komparativ analyse innenfor rammen av denne avhandlingen, og det er vanskelig å sammenligne rettssystemer uten å gå i dybden. Dette er særlig utfordrende når jeg skal ta utgangspunkt i rettssystemer som er basert på common law der retten først og fremst utvikles gjennom rettspraksis. Komparativt har jeg derfor benyttet meg av engelske og amerikanske standardverker om erstatningsrett og rettspraksis som der er fremstilt.

1.3 Fremstillingen videre

Selv om hovedfokuset i oppgaven er analyse og vurdering av hvilke vilkår som må være oppfylt for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse, skal jeg først redegjøre for noen grunnleggende utgangspunkter for nødrettsansvaret i kapittel 2. Dette inkluderer en redegjørelse for nødrettsbegrepet, de grunnleggende hensynene bak nødrettsansvaret og forholdet til andre ansvarsgrunnlag. Deretter skal jeg plassere nødrettsansvaret i en rettshistorisk og komparativ kontekst i kapittel 3. Jeg skal redegjøre for nødrettsansvarets historiske utvikling og inkludere en komparativ ekskurs til engelsk og amerikansk rett der hovedregelen er at skadevolder ikke må betale erstatning for nødrettshandlinger.

Analysen og vurderingen av hvilke vilkår som må være oppfylt for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse starter i kapittel 4. Kapittel 4 til 6 gjelder vilkårene som kan utledes fra ordlyden om at skaden må være «voldt for å» avverge truende fare og må forstås i lys av hverandre. I kapittel 4 skal jeg vurdere om det kan oppstilles et grunnvilkår om ofring, i kapittel 5 skal jeg vurdere vilkåret om at skadevolder må ha tatt et valg mellom handlingsalternativer og i kapittel 6 skal jeg vurdere i hvilken grad skadevolder må forstå at nødrettshandlingen vil føre til skade.

Videre skal jeg vurdere *hvem* som blir erstatningsansvarlig hvis vilkårene for nødrettsansvaret er oppfylt i kapittel 7 om ansvarssubjektet, før jeg redegjør for unntaket fra erstatningsplikten der skaden er voldt på

person eller gjenstand som faren truet fra i kapittel 8.¹⁹ Kapittel 9 tar opp noen generelle erstatningsrettslige problemstillinger, herunder spørsmål om hypotetisk årsakssammenheng, en eventuell utvidet adekvansgrense for nødrettshandlinger og spørsmål om skadelidtes forhold med særlig fokus på aksept av risiko-betraktninger. Avslutningsvis skal jeg løfte frem noen sluttrefleksjoner i kapittel 10.

¹⁹ Jf. skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum.

2 Grunnleggende om nødrettsansvaret

2.1 Innledning

Dette kapitlet skal behandle noen utvalgte emner som det er viktig å ha en god forståelse av som et grunnlag for resten av avhandlingen. Kapitlet vil forhåpentligvis gi en bedre forståelse av i hvilke situasjoner det er aktuelt å pålegge nødrettsansvar og vil dessuten kaste lys over vilkåret om at skaden må være «lovlig» voldt.

Behandlingen av nødrettsansvaret forutsetter for det første en klar forståelse av hva *nødrett* er. I det følgende skal jeg derfor først definere nødrett som begrep og avklare noen viktige utgangspunkter knyttet til skillet mellom strafferettslig og sivilrettslig nødrett. Jeg skal også trekke grensen mot nødverge.

Videre skal jeg redegjøre for hensynene som ligger til grunn for nødrettsansvaret i skadeserstatningsloven § 1-4. Det er viktig for å forstå formålet med nødrettsansvaret. De grunnleggende hensynene vil stå sentralt som tolkningsmomenter i fastleggelsen av hvilke vilkår som må være oppfylt, særlig der det er flere tolkningsalternativer til hvordan vilkårene skal forstås.

Deretter skal jeg forsøke å avklare forholdet mellom nødrettsansvaret og andre ansvarsgrunnlag, med hovedfokus på forholdet mellom nødrettsansvaret og skyldansvaret.

2.2 Nødrettsbegrepet

Dette delkapitlet skal redegjøre for *nødrett* som kan defineres som «en tilstand eller omstendighet som berettiger handlinger som under normale forhold ville være ulovlige og/eller straffbare».²⁰ Behovet for nødrett oppstår fordi lover utformes med sikte på en normalsituasjon, og dermed kan føre til urimelige resultater i en nødsituasjon. For eksempel

²⁰ NOU 1995: 31 om beredskapslovgivningen i lys av endrede forsvars- og sikkerhetspolitiske rammebetingelser på s. 31.

følger det av straffeloven § 351 at skadeverk er straffbart. Det vil likevel være urimelig å straffe skiløperen som bryter seg inn i en hytte for å overleve fordi det ikke er slike handlinger som straffeloven § 351 ønsker å motvirke.

Dette kan uttrykkes som at det gjelder en annen sosial, etisk og rettslig referanseramme i nødsituasjoner.²¹ Nødsituasjonen legitimerer og utvider handlefriheten utover det vanlige og innebærer at handlingen anses som lovlig og rettmessig.²²

Nødrett er ikke begrenset til å gjelde et bestemt rettsområde og gjelder både for *strafferetten* og *sivilretten*.²³ Strafferettslig nødrett er regulert i straffeloven § 17 som angir vilkårene for når en nødrettshandling som ellers ville vært straffbar, er lovlig. Det finnes ikke noen tilsvarende bestemmelse som regulerer sivil nødrett, noe som kan ha sammenheng med at vi i norsk rett ikke har en egen sivillovbok.²⁴ Med *sivil nødrett* mener jeg handlinger som under normale forhold ville vært uforsvarlige, men som blir lovlige og rettmessige på grunn av nødsituasjonen. Sivil nødrett blir derfor aktuelt når den skadevoldende handling i en normalsituasjon ville vært erstatningsbetingende etter skyldansvaret.

At nødrett ikke er begrenset til å gjelde ett rettsområde illustreres også av at de fleste avgjørelsene om nødrettsansvaret er sivile saker der spørsmål om straffansvar aldri var reist. Det var heller ikke aktuelt å pålegge erstatning etter skyldansvaret. Handlemåten var ikke uforsvarlig fordi nødsituasjonen utvidet handlefriheten utover det normale. Regelen om sivil nødrett følger på denne måten også implisitt av skadeserstatningsloven § 1-4 som oppstiller et vilkår om at skaden må være «lovlig» voldt. Dette forutsetter en inngrepsrett i nødsituasjoner som er «lovlig» og som dermed ikke medfører erstatningsansvar etter culperegelen.

Det er også viktig å avgrense nødrettsbegrepet mot *nødverge*. Skadeserstatningsloven § 1-4 gjelder ansvar for nødhandlinger²⁵ som er en

²¹ Slik det er formulert av Andorsen (1999) s. 3.

²² NOU 1995: 31 på s. 31.

²³ Andorsen (1999) s. 4. Sivilrett er også kjent som privatrett.

²⁴ I den tyske sivillovboken Bürgerliches Gesetzbuch av 18. august 1896 § 904 er det en egen bestemmelse om aggressivnotstand.

²⁵ «Ansvar for nødhandlinger» er overskriften til skadeserstatningsloven § 1-4.

fellesbetegnelse på nødretts- og nødvergehandlinger. Noe forenklet er hovedforskjellen at nødrett foreligger der *rett* står mot *rett*, mens nødverge gjelder der *rett* står mot *urett*. Mens nødvergehandlinger foretas for å avverge ulovlige angrep, foretas en nødrettshandling for å redde en interesse fra en fare for skade som ikke kan avverges på annen rimelig måte, jf. straffeloven §§ 17 og 18.

Dette er også grunnen til at hovedregelen etter skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum er at skadevolder skal betale erstatning for *nødrettshandlinger*, mens hovedregelen etter annet punktum er at skadevolder ikke skal betale erstatning for *nødvergehandlinger*. Det følger av skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum at erstatningsansvaret faller bort der «skaden er voldt på person eller gjenstand som faren truet fra (...)». Det innebærer at skadevolder som hovedregel ikke trenger å betale erstatning dersom skaden ble voldt i en nødvergesituasjon. Dette unntaket behandles nærmere i kapittel 8.

Nødrett er altså et vidt begrep som gjelder der en nødsituasjon berettiger handlinger som under normale forhold ville vært ulovlige og/eller straffbare, og er ikke begrenset til å gjelde ett rettsområde. Selv om nødsituasjonen gjør at nødrettshandlingen er lovlig, følger det altså av skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum at skadevolder må betale erstatning for skade som «lovlig» er voldt for å avverge truende fare.

2.3 Hensyn bak nødrettsansvaret

Det er flere hensyn som tilsier at det er rimelig at skadevolder skal betale erstatning for skade som lovlig er voldt for å avverge truende fare. Tradisjonelt har nødrettsansvaret vært begrunnet i en *ekspropriasjonstankegang* som går ut på at en større interesse lovlig kan fortrenge en mindre interesse, mot at det betales erstatning.²⁶

²⁶ Prinsippet er veletablert i norsk rett, og finnes igjen i flere lovbestemmelser. For eksempel lov 20. juli 1893 nr. 2 om Stranding og Vrag (vrakloven) § 5, lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) § 75, lov 14. juni 2002 nr. 20 om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven) § 5 og lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyt-

Denne ekspropriasjonstankegangen kom til uttrykk i *Rt. 1916 s. 666* (Andø) som gjaldt spørsmål om nødrettsansvar da kapteinen på dampskipet «Andø» måtte kaste noen sildetønner over bord for å fullføre slepingen av galeasen «Republik». Høyesterett la til grunn at eierne av sildetønnene hadde krav på erstatning etter nødrettsansvaret. Førstvoterende uttalte i den forbindelse:

«Dette var som sagt rigtig handlet av 'Andø's fører; han maatte ofre det mindre værdifulde, de paa 'Andø's dæk indtastede sildetønder, for at beskytte det mere værdifulde, galeas 'Republik', mot den truende fare.»²⁷

Det ble lagt til grunn at det var riktig å volde skade på sildetønnene for å redde den større interessen som galeasen representerte. Videre ble det uttalt:

«Det staar her for mig saa, at man ikke har adgang til uten videre at ofre en mands eiendom, blot fordi man derved tjener større eller høiere interesser. Naar det i visse tilfælde, saaledes som i nærværende, maa være tillatt at gjøre deslike indgrep i andenmands eiendom, maa der ialfald ydes erstatning.»²⁸

Det følger av dette at retten til å gripe inn i andres interesser forutsetter en plikt til å erstatte skaden som oppstår. På denne måten har antagelig nødrettsansvaret en viss sammenheng med rekkevidden av inngrepsretten. Dersom det ikke blir pålagt erstatningsansvar for nødrettshandlinger, vil det kunne friste motparten til å motsette seg inngrepet med makt for å bevare sine interesser.²⁹

telsesloven) § 5. Se også Øvergaard (1951) s. 234. Viktigst er kanskje felleshavarireglene som kommer til anvendelse når det av hensyn til den felles sikkerhet forsettlig og med rimelighet foretas en ekstraordinær oppofrelse eller pådras en ekstraordinær utgift i den hensikt å redde eiendeler innen et sjøfellesskap fra fare, jf. forskrift 1. juni 2018 nr. 785 om York-Antwerpen-reglene 2016 som fravikelige regler for felleshavarioppgjør regel A. Da skal utgiftene deles mellom de interessene som var truet av faren.

²⁷ Dommen s. 667.

²⁸ Dommen s. 667.

²⁹ Ussing (1914) s. 82.

Nødrettsansvaret er også et utslag av *berikelsesbetraktninger* fordi skadevolder som får sitt gode reddet, normalt vil oppnå en fordel. Derfor vil det ikke oppfattes som et onde å betale erstatning i disse tilfellene og skadevolder vil ha insentiv til å handle til tross for at han eller hun risikerer å bli erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret.³⁰ Nødrettsansvaret bidrar også til at skadevolder ikke foretar uberettigede inngrep og at skaden inngrepet medfører ikke blir større enn nødvendig. Skadevolder må ta hensyn til at tapet som oppstår som følge av nødretts handlingen må erstattes senere. Dessuten tilsier hensynet til skadelidte at det er rimelig å pålegge erstatningsansvar for nød handlinger. Selv om handlingen er «lovlig», vil tapet være like stort for skadelidte.

Ekspropriasjonstankegangen og berikelsesbetraktninger er imidlertid ikke komplette hensynsmodeller for nødrettsansvaret. Det er ikke i alle tilfeller disse hensynene gjør seg gjeldende, særlig der interessen det blir voldt skade på er av større verdi enn interessen som reddes. For eksempel der et skip kaster anker for å avverge en truende fare og ankeret volder skade på en strømførende kabel. Da kan det hende at kabelen og interessen i strømlevering representerer en større verdi enn et skadefritt skip.³¹ I så fall vil verken ekspropriasjonstankegangen eller berikelsesbetraktningene kunne begrunne erstatningsansvar i disse tilfellene. Disse hensynene vil heller ikke spille inn hvis redningen mislykkes.³²

Nygaard mente derfor at det primære hensynet bak nødrettsansvaret måtte være at et gode ikke kunne ofres for å redde et annet gode, uten at det betales vederlag.³³ Dette kan kanskje fungere som et supplement til ekspropriasjonstankegangen, fordi denne hensynsmodellen vil fange opp

³⁰ Se Ussing (1914) s. 62 og 67 flg. Ussing mente nødretts handlingen bare kunne tillates der interessen i å bevare det truede godet overgår det oppofrede godes verdi, jf. Ussing (1914) s. 67. Den legislative begrunnelsen for nødrettsansvaret har vært gjenstand for interesse i eldre svensk og dansk rettslitteratur. Dette kan ha sammenheng med at nødrettsansvaret ikke er lovfestet i svensk og dansk rett. Ussing foretar blant annet en grundig gjennomgang av det legislative grunnlaget for nødrettsansvaret i sin doktoravhandling «Skyld og skade» fra 1914.

³¹ Se Nygaard (2007) s. 491.

³² Nygaard (2007) s. 491.

³³ Nygaard (1974) s. 254.

de tilfellene hvor det ikke er sikkert at en større interesse vil fortrenge en mindre interesse og de tilfellene der redningen mislykkes.

2.4 Forholdet til andre ansvarsgrunnlag

I det følgende skal jeg avklare forholdet mellom nødrettsansvaret og andre ansvarsgrunnlag. Grensedragningen mellom nødrettsansvaret og andre objektive ansvarsgrunnlag byr i utgangspunktet ikke på problemer. Ansvarsgrunnlagene bygger på forskjellige vilkår som må vurderes selvstendig.³⁴ Derfor skal jeg i det følgende fokusere på forholdet mellom nødrettsansvaret og skyldansvaret.

Skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum bygger på en forutsetning om at nødrettshandlingen er «lovlig». Dette innebærer som nevnt at nødrettshandlingen ikke kan være erstatningsrettslig uforsvarlig. Forholdet mellom nødrettsansvaret og skyldansvaret følger dermed forutsetningsvis av lovens ordlyd. Videre innebærer ikke erstatningsrettslig frifinnelse etter skyldansvaret at skadevolder *automatisk* blir erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret. Dette beror på en vurdering av om vilkårene for nødrettsansvaret er oppfylt.³⁵

Dette forholdet mellom skyldansvaret og nødrettsansvaret er også lagt til grunn av Høyesterett som i flere avgjørelser først drøfter om skadevolder er ansvarlig etter skyldansvaret, for deretter å vurdere om vilkårene for nødrettsansvaret er oppfylt etter å ha konkludert med at det ikke var utvist skyld.³⁶ Forholdet mellom ansvarsgrunnlagene fremkommer også av *ND-1954-280 Ålesund byrett (S/S Uranienborg)*. Ålesund byrett avgjorde at S/S «Uranienborg» hadde utvist erstatningsbetingende uaktksomhet da uforsvarlig oppankring hadde ført til skade på en elektrisk

³⁴ Se Nygaard (1974) s. 255.

³⁵ Nygaard (1974) s. 256. Ussing tok til orde for at dersom interesseavveiningen førte til at skadevolderen måtte frifinnes etter skyldansvaret, ble skadevolder automatisk pålagt nødrettsansvar forutsatt at interessen som ble reddet var betydelig større enn den det ble voldt skade på, se Nygaard (1974) s. 256.

³⁶ For eksempel *Rt. 1955 s. 1055 / ND-1955-374 NH* (Kong Sigurd) s. 1058 og *Rt. 1952 s. 1170 / ND-1952-320 NH* (Sokrates) s. 1171.

kabel. Derfor var det unødvendig å drøfte om saksøkte var ansvarlig etter nødrettsansvaret.³⁷

Det kan dessuten reises spørsmål om nødrettsansvarets aktualitet forutsetter at handlingen *hadde vært uforsvarlig i en normalsituasjon*. Dette ble satt på spissen i *RG-1957-79 Hafrsfjord herredsrett*. Saken gjaldt krav om erstatning da en brannbil voldt skade på en parkert drosje i forbindelse med slukningsarbeidet etter en kollisjon mellom to fly. Krav om erstatning etter nødrettsansvaret førte ikke frem med følgende begrunnelse:³⁸

«Den 'skadevolder' som bare ved et hendelig uhell forårsaker skade har normalt ingen erstatningsplikt. At den hendelige skade forvoldes under omstendigheter som ville ha berettiget en forsettlig, skadevoldende nødshandling, kan ikke gjøre noen forandring i dette. Hvis nødretsreglene her skulle kunne påberopes som erstatningsgrunnlag, måtte det *iallfall* kunne påvises en ellers *rettsstridig* handling fra brannbilførerens side.»³⁹

Videre uttalte dommerfullmektigen at «[n]år man på denne måte må anse brannsjåførens handlemåte som tilstrekkelig aktsom selv bortsett fra nødsituasjonen, kan det ikke finnes noe grunnlag for et nødrettslig begrunnet erstatningskrav».⁴⁰ Dette bygger på en forutsetning om at handlingen i utgangspunktet må være uforsvarlig, men lovlig og rettmessig på grunn av nødsituasjonen for at nødrettsansvaret skal aktualiseres. Dersom handlingen er «lovlig» selv om det ikke er en nødsituasjon, blir det ikke spørsmål om nødrettsansvar.

Skyldansvaret kan få selvstendig betydning ved siden av nødrettsansvaret der nødrettshandlingen går ut over det forsvarlige eller der nødsituasjonen var selvforskyldt. I så fall vil ikke nødrettshandlingen

³⁷ Dommen s. 284.

³⁸ Det ble likevel lagt til grunn at objektivt ansvar for skade voldt ved bruk av brannbiler under utrykning følger av sedvanerettslige regler om ansvar for farlig bedrift.

³⁹ Dommen s. 84 (dommerens kursiveringer).

⁴⁰ Dommen s. 84.

være «lovlig» og man vil derfor uansett være utenfor nødrettsansvarets anvendelsesområde.

Det følger av dette at forholdet mellom nødrettsansvaret og andre ansvarsgrunnlag i utgangspunktet er klart nok. Det beror på en egen vurdering av om vilkårene for de ulike ansvarsgrunnlagene er oppfylt. Dersom den skadevoldende handling ikke oppfyller vilkårene for noen ansvarsgrunnlag, skal ikke skadevolder betale erstatning.⁴¹

⁴¹ I *Rt. 1923 s. 40* lot Høyesterett det være et åpent spørsmål om nødrettsansvaret kunne anvendes *ex contractu*, men at nødrettsansvaret uansett ikke kom til anvendelse fordi situasjonen i den foreliggende saken ikke kunne bringes inn under synspunktet «truende fare» eller nødstilstand. *Rt. 1919 s. 140* og *Rt. 1923 s. 40* var to av flere saker som ble avsagt i kjølvannet av første verdenskrig der norske fabrikker risikerte å komme på britisk «svarteliste» dersom de leverte varer til tyske kunder og hvor det blant annet var spørsmål om erstatning etter nødrettsansvaret. I *Rt. 1919 s. 140* bygget en av de voterende sin konklusjon på nødrettsansvaret etter straffelovens ikrafttredelseslov § 24. Han la til grunn at unnlattelse av å oppfylle kontrakten kunne anses som en rettmessig handling i nødsituasjon. Da måtte det betales erstatning etter nødrettsansvaret.

3 Historisk utvikling og et komparativt perspektiv

3.1 Innledning

Etter å ha redegjort for noen grunnleggende utgangspunkter for nødrettsansvaret, skal jeg nå belyse nødrettsansvaret i et rettshistorisk og komparativt perspektiv. Dette innebærer en redegjørelse for de to rettshistoriske hovedretningene som har vært avgjørende for hvilke retts-systemer som i dag pålegger erstatningsansvar for nødrettshandlinger. Nødrettsansvaret fikk dessuten støtte fra naturrettsfilosofer. Videre har jeg undersøkt eldre norske lovtekster for å vise hvordan lovgivningen om nødrettsansvaret har utviklet seg, noe som også vil bidra til å fremheve nødrettsansvarets historiske forankring i strafferetten.

Som en kontrast til den norske regelen skal jeg også gi en fremstilling av reglene i engelsk og amerikansk rett hvor hovedregelen er at det ikke skal betales erstatning for skade voldt ved rettmessige nødrettshandlinger. Jeg kommer dessuten til å trekke komparative linjer til engelsk og amerikansk rett andre steder i avhandlingen der dette er egnet til å belyse vilkårene for nødrettsansvaret. Dette kapittelet er derfor ment å utgjøre et grunnlag for resten av avhandlingen.

3.2 Utviklingen av et nødrettsansvar

Rettshistorisk var det to hovedretninger som utviklet seg fra *det gamle germanske rettsinstituttet* og *den romerske rett* som var avgjørende for hvilke rettssystemer som utviklet erstatningsansvar for nødhandlinger.⁴² I den romerske retten var det utviklet et rent subjektivt ansvar der man i utgangspunktet bare heftet for skade som var voldt uaktsomt (*culpa*) eller forsettlig (*dolus*).⁴³ I nødsituasjoner var det normalt ikke utvist

⁴² Nygaard (1974) s. 248 og Koch (2013) s. 9.

⁴³ Platou (1897) s. 258 flg. foretok en grundig gjennomgang av utviklingen av og forskjellene mellom romersk og germansk erstatningsrett. Platou (1905) s. 1 flg. går

skyld, og da kunne man ikke få tilkjent erstatning for nødrettshandlinger etter romersk rett.⁴⁴ Den romerske retts løsning medførte derfor, ifølge Platou, «den for os usmagelige Sætning, at den, som i Nødstilstand havde ødelagt Trediemands Ting, ikke pligtede Erstatning».⁴⁵ I rettsystemer der den romerske rett hadde stor innflytelse, ble det derfor ikke utviklet et nødrettsansvar.

Den germanske retten hadde imidlertid utviklet regler som var mer i samsvar med det objektive ansvarets risikoreguleringer. Nødrettsansvaret i norsk rett bygger med andre ord på det germanske rettsinstituttet, men det er flere forhold som tyder på at den generelle innflytelsen fra romerretten på 1800-tallet var større enn det som opprinnelig ble antatt.⁴⁶ Lundstedt pekte på at Hallager i Den norske Obligationsret og Auberts senere utgave av verket ikke behandler nødrettsansvaret til tross for at det fremstod som nærliggende å ta det opp.⁴⁷ Som mulig forklaring påpekte han at Auberts utgave kom allerede i 1887 som var før det ble klart at den tyske sivillovboken skulle bryte med det romerrettslige prinsippet om frihet fra ansvar for skade ved nødhandling.⁴⁸

Naturrettsfilosofer som Pufendorf og Holberg støttet tankegangen om ansvar for nødrettshandlinger.⁴⁹ Samuel Pufendorf (1632–1694) og Ludvig Holberg (1684–1754) var regnet som to av de mest sentrale naturrettsforfatterne for norsk rett på 1600- og 1700-tallet. Holberg bygget i

gjennom erstatningsrettens utvikling i romerretten og på s. 10 flg går han gjennom den germanske erstatningsretten.

⁴⁴ Platou (1905) s. 86.

⁴⁵ Platou (1897) s. 266. Også Gjelsvik (1897) s. 22 i denne retning: «Fra dette standpunkt maa det derimod forundre, at romerretten ikke kjendte erstatningspligt for saadanne handlinger.»

⁴⁶ Nygaard (1974) s. 249.

⁴⁷ Lundstedt (1948) s. 161–162.

⁴⁸ Lundstedt (1948) s. 162.

⁴⁹ Koch (2013) s. 9. Naturrettstenkning har røtter tilbake til antikken. Da var det primært filosofene som hadde en forståelse om at «rett kan utledes fra naturen eller naturlige forhold, og at det fantes en naturlig og uforanderlig ordning som kunne gi opphav til spesifikke atferdsregler som gjelder på tvers tid og rom», jf. Koch (2015) s. 111. Se også Michalsen (2012) s. 125.

stor grad sine verk på tidligere naturrettsfilosofer, spesielt de naturrettslige skriftene til Pufendorf.⁵⁰

Både Holberg og Pufendorf mente at man kunne volde skade på en mindre interesse for å redde en større interesse i en nødsituasjon. Dette forutsatte ifølge Holberg at følgende vilkår var oppfylt:

«(...) at vore sager er ikke ved egen forseelse bragt i sådan nød, item at faren på ingen anden måde kan afvendes, og at vi ikke for at frelse vore egne sager som er af ringe værdi, fordærver en andens kostbare ting, at vi erstatter de samme igen dersom de ellers ikke havde forkommet (...)»⁵¹

Det ble etter dette forutsatt at skaden som oppstod som følge av nødretts handlingen skulle erstattes. I tillegg mente Holberg at nødsituasjonen ikke kunne være selvforskyldt og at det var et vilkår at faren ikke kunne avverges på annen måte. Det var heller ikke anledning til å volde skade på en større interesse for å avverge truende fare mot en mindre interesse.

3.3 Norsk lovgivning gjennom historien

Frem til nå har jeg redegjort for de to hovedretningene som utviklet seg fra det gamle germanske rettsinstituttet og den romerske rett. Dette gir uttrykk for mer generell rettstenking. I det følgende skal jeg redegjøre mer konkret for hvordan lovgivningen om nødrettsansvaret utviklet seg i norsk rett.

Lovgivningen før 1902 var kasuistisk i den forstand at lovgivningen stort sett var begrenset til konkrete typetilfeller der nødrett og eventuelt nødrettsansvar var aktuelt.⁵² Regler om at den som tilegner seg andres goder i nød er straffri, men må betale vederlag til eieren, var regulert allerede i de første norske lovbøkene.⁵³

⁵⁰ Koch (2015) s. 2.

⁵¹ Holberg (2018) s. 78.

⁵² Nygaard (1974) s. 248.

⁵³ Koch (2013) s. 9. Det var for eksempel regler om nødrett i Magnus Lagabøtes landslov fra 1274. For nødrettsbestemmelsen, se Magnus Lagabøte (1915) s. 183 (IX kap. 1 annen setning).

Et kasuistisk utslag av nødrettsansvaret fulgte av Christian Vs Norske Lov⁵⁴ fra 1687 6-17-27. Bestemmelsen inneholdt en regel om at en reisende mann kan hugge trær i skogen for å reparere skip eller slede dersom han ikke kan få kjøpt det et annet sted. Det ble ikke ansett for tyveri. Det samme gjaldt den vandrende mann som hugget ved for å tenne bål. Vedkommende måtte imidlertid «betale Skaden uden Landnam, om der klagis paa».

Nødrettsbestemmelsene i kriminalloven⁵⁵ av 1842 bygget videre på den kasuistiske bestemmelsen i Norske Lov 6-17-27.⁵⁶ Kriminalloven kapittel 26 § 6 var av generell karakter og slo fast at forpliktelsen til å betale erstatning ikke falt bort selv om straffansvar var uaktuelt på grunn av nødrett:

«Bortfalder Straf paa Grund af de i Capitel 7 Pgr. 5 eller 10 indeholdte Bestemmelser, eller ifølge Bestemmelsen i Capitel 22 Pgr. 16 om, hvad reisende Mand tager til dermed at istandsætte sit Kjøre-Redskab, eller det, som ellers til hans Fremkomst er fornødent, ophører dog ikke desformedelst den Forpligtelse, som ellers maatte paaligge Ungjældende til at give Skades-Erstatning.»⁵⁷

Bestemmelsen slo fast at selv om man ble frifunnet på grunn av straff, kunne det være aktuelt å pålegge erstatningsansvar. De kasuistiske lovbestemmelsene viser at nødrettsansvaret har en historisk forankring i strafferetten som også skulle bli videreført i straffelovens ikrafttredelseslov.

Den generelle regelen om nødrettsansvar ble for første gang lovfestet i straffelovens ikrafttredelseslov av 1902. I lovutkastet var det i utgangspunktet ikke inntatt en egen bestemmelse om nødrettsansvaret.

⁵⁴ Kong Christian den femtes Norske Lov af 15de April 1687 (Norske Lov).

⁵⁵ Kongeriget Norges Criminallov af 20de August 1842 (kriminalloven).

⁵⁶ Schweigaard (1844) s. 41. Se også Platou (1897) s. 265.

⁵⁷ Kapittel 7 § 5 inneholdt en regel om at «man er berettiget til at bemægtige sig eller beskadige anden Mand Gods for at afværge overhængende Fare for eget eller Andres Liv eller Helbred, saafremt ingen anden Redningsmaade var mulig.», jf. Schweigaard (1844) s. 41. I tillegg var den reisende mann berettiget til å ta det han «tiltrænger og ei kan faae kjøbt, til at istandsætte sit Kjøreredskaab 22-16.», jf. Schweigaard (1844) s. 41.

I motivene til straffelovens ikrafttredelseslov ble det uttalt at en del av erstatningsreglene i kriminalloven kapittel 26 i utgangspunktet ville kunne «bortfalde uden at efterlade noget Savn, idet de dels er selvsagte, dels Afvigelse fra den ellers gjældende Ret, som er lidet begrundede».⁵⁸

Platou skrev imidlertid en artikkel med bemerkninger til erstatningsreglene i utkastet til straffelovens ikrafttredelseslov, der han blant annet argumenterte for at nødrettsansvaret likevel burde lovfestes.⁵⁹ Han skrev:

«Havde den ældre Lov Intet sagt om det heromhandlede Spørgsmaal, vilde man visselig ikke behøvet at sige noget i den nye, men anderledes staar efter min Opfatning Sagen nu. Jeg tror ogsaa, at det kunde være gavnligt at præcisere og fastslaa vor Rets Opfatning af disse Retsforhold baade i Modsætning til den romerske Ret og af Hensyn til visse Bestemmelser i positiv norsk Lov.»⁶⁰

Platous innlegg førte til at Justisdepartementet fremmet forslag om å lovfeste nødrettsansvaret likevel. Det ble antatt at det var «nyttigt, at Loven giver en udtrykkelig Regel herom».⁶¹ Straffelovens ikrafttredelseslov § 24 ble derfor vedtatt og var dessuten den første reguleringen som inneholdt unntak for nødvergehandlinger der faren truet fra skadelidte selv. Ordlyden i straffelovens ikrafttredelseslov § 24 var:

«Skade, der rætmæssig er voldt til afvergelse af en truende fare, bliver at erstatte af den skadegjørende. Dog undtages skade, der er voldt paa person eller gjenstand, fra hvilken faren truede, medmindre den skadegjørende selv er skyld i faren.»

Skadeserstatningsloven ble vedtatt i 1969 og nødrettsansvaret ble med det flyttet fra strafferetten til erstatningsretten. Som jeg redegjorde for i kapittel 1.2 om rettskildebildet, var skadeserstatningsloven § 1-4 ment som en videreføring av straffelovens ikrafttredelseslov § 24 med en

⁵⁸ Udkast til Lov om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrattræden med Motiver (1896).

⁵⁹ Platou (1897) s. 257–297.

⁶⁰ Platou (1897) s. 265.

⁶¹ Nygaard (1974) s. 250. Se Oth.prp. no. 24 (1898–1899) s. 56.

språklig modernisering. Dette innebærer at nødrettsansvaret formelt var en del av strafferetten frem til skadeserstatningsloven trådte i kraft. Det kan i den anledning reises spørsmål om strafferettslige hensyn kan ha påvirket dommernes vurderinger av om nødrettsansvaret kommer til anvendelse. Det er blant annet enkelte avgjørelser som henviser til strafferettslig forsett i vurderingen av om vilkårene for nødrettsansvaret er oppfylt. Dette spørsmålet skal jeg behandle nærmere i kapittel 6.

Den rettshistoriske gjennomgangen viser altså at det utviklet seg to hovedretninger som fikk stor betydning for hvilke rettsystemer som utviklet et nødrettsansvar. I norsk rett er det lange tradisjoner for lovfestet erstatningsansvar for nødrettshandlinger, men som jeg skal vise i det følgende ble hovedregelen det motsatte i engelsk og amerikansk rett.

3.4 Komparativ ekskurs: engelsk og amerikansk rett

3.4.1 Rettslige utgangspunkter

Det rettslige utgangspunktet er at det ikke skal betales erstatning for sivile nødrettshandlinger i engelsk og amerikansk rett. Fremstillingen i det følgende pretenderer ikke å gi en fullstendig oversikt over reglene for nødrettshandlinger i disse rettsystemene, men vil ta utgangspunkt i å gjengi hovedreglene som et sammenligningsgrunnlag og kontrast til resten av avhandlingen.

Spørsmål om sivilrettslig nødrettsansvar behandles under terminologien «necessity» i engelsk og amerikansk rett. Det rettslige utgangspunktet er at skadevoldende handlinger som er «intentional» er erstatningsbetingende. Skadevolder kan likevel påberope seg ett eller flere «defences» som kan medføre at vedkommende ikke blir erstatningsansvarlig likevel.⁶² «Necessity» er en type «defence» som kan medføre at erstatningsansvaret faller bort og er anerkjent av både engelske og amerikanske domstoler.⁶³ En måte å definere «necessity» på kan være:

⁶² Hvert ansvarsgrunnlag har egne «defences» og normalt blir de behandlet i tilknytning til hvert enkelt ansvarsgrunnlag, jf. Baudouin (2010) s. 189.

⁶³ Cohan (2007) s. 654–655.

«The defence of necessity in some cases negatives tort liability for an intentional invasion of the interests of another, where the defendant has inflicted the damage under the stress of circumstances for the purpose of preventing a threatened substantially equal or greater harm.»⁶⁴

Med andre ord kan erstatningsplikten falle bort når skaden voldes for å avverge en truende fare mot en stor interesse. Dette innebærer at de situasjonene som aktualiserer spørsmål om «necessity» i engelsk og amerikansk rett, normalt også ville aktualisert et spørsmål om nødrettsansvaret i norsk rett.

Det skilles videre mellom «public necessity» og «private necessity». Skillet har i utgangspunktet ikke rettslig betydning i engelsk rett, mens det derimot har stor betydning i amerikansk rett.⁶⁵

3.4.2 «Public necessity»

«Public necessity»⁶⁶ gjelder inngrep i privates rettigheter til fordel for allmennhetens interesser. Dette kan være tiltak i forbindelse med for eksempel brann, oversvømmelse, jordskjelv og pest.⁶⁷ Hovedregelen i både engelsk og amerikansk rett er at i situasjoner som gjelder «public necessity» er forsvaret absolutt i den forstand at skadevolder *ikke* skal betale

⁶⁴ Sussmann (1967) s. 184.

⁶⁵ Skillet er blant annet lagt til grunn i *Restatement (Second) of the Law of Torts* §§ 196 og 197. *Restatement (Second) of the Law of Torts* er et omfattende verk utgitt av American Law Institute (1965) som formulerer generelle prinsipper basert på eksisterende common law erstatningsrett i USA. *Restatements of Law* er ikke en primærkilde som er bindende for rettsanvenderen, men antas likevel å ha stor argumentasjonsverdi. *Restatement of the Law of Torts* er blant dem som er mest sitert, jf. Biondo (2019). Noen amerikanske delstater har også lovfestet prinsippet om «necessity», jf. Cohan (2007) s. 654.

⁶⁶ I *Restatement (Second) of the Law of Torts* § 196 (s. 353) står regelen om «public necessity» i saker der det er spørsmål om «privilege to enter land»: «One is privileged to enter land in the possession of another if it is, or if the actor reasonably believes it to be, necessary for the purpose of averting an imminent public disaster.»

⁶⁷ *Restatement (Second) of the Law of Torts* § 196 Comment a) (s. 353).

erstatning. Begrunnelsen for denne regelen er at skadevolder normalt ikke oppnår noen personlig fordel ved skadeforvoldelsen.⁶⁸

Dette innebærer at erstatning ikke skal betales for nødrettshandlinger til fordel for allmennhetens interesser med mindre skadevolder har utvist skyld. Erstatningsansvar vil bli pålagt dersom aspekter ved gjennomføringen av nødrettshandlingen var uaktsom.⁶⁹ Dette var tilfellet i den engelske avgjørelsen *Rigby v Chief Constable of Northamptonshire*. Under en politiaksjon inne i en butikk ble det brukt store mengder tåregass. Dette førte til at hele butikken brant ned. Domstolen la til grunn at det ble handlet ut fra «necessity», men politiet ble ansvarlige på grunnlag av uaktsomhet fordi det ikke var sørget for at det var tilstrekkelig brannslukningsutstyr i nærheten. Det kan også være uaktsomt av en privatperson ikke å avvente hjelp fra offentlige myndigheter.⁷⁰

3.4.3 «Private necessity»

«Private necessity» gjelder inngrep til fordel for private interesser. Her er ulike løsninger lagt til grunn i engelsk og amerikansk rett. Hovedregelen etter engelsk rett er at skadevolder *ikke* skal betale erstatning,⁷¹ mens hovedregelen i amerikansk rett er at skadevolder *skal* betale erstatning. Løsningen i amerikansk rett for «private necessity» utgjør på denne måten et brudd med tankegangen om at det ikke skal betales erstatning for skader voldt under «necessity». Jeg skal derfor behandle dette noe mer inngående i det følgende.

⁶⁸ Cohan (2007) s. 733.

⁶⁹ Jones (2018) s. 270.

⁷⁰ *Restatement (Second) of the Law of Torts* § 196 Comment e) (s. 354). Disse betraktningene ble også lagt til grunn av Lord Upjohn på s. 164–165 i saken *Burmah Oil Co (Burmah Trading) Ltd v Lord Advocate*.

⁷¹ Avgjørelsen *Cope v Sharpe (No. 2)* regnes som prejudikat for at skadevolder ikke skal betale erstatning for skader som er voldt under «private necessity». Saken gikk ut på at skadevolder satt fyr på lyng på skadelidtes eiendom for å forhindre spredning av en brann til områder der skadevolders arbeidsgiver hadde skyterettigheter. Anførlene i saken om «private necessity» førte frem og skadevolder trengte derfor ikke å betale erstatning.

Det avgjørende prejudikatet i amerikansk rett er *Vincent v Lake Erie Transportation Co.* som ble avsagt av Supreme Court of Minnesota i 1910. Dampskipet «Reynolds» lå fortøyd til en brygge mens det blåste opp til storm. Stormen medførte at «Reynolds» påførte bryggen omfattende skader. Det ble lagt til grunn at det ville vært «highly imprudent for the master of the Reynolds to have attempted to leave the dock or to have permitted his vessel to drift away from it».⁷² Det var med andre ord ingen som bebreidet kapteinen på «Reynolds» for at han valgte å bli liggende ved bryggen. Domstolens flertall mente likevel at kapteinen på «Reynolds» måtte bære tapet:

«But here those in charge of the vessel deliberately and by their direct efforts held her in such a position that the damage to the dock resulted, and, having thus preserved the ship at the expense of the dock, it seems to us that her owners are responsible to the dock owners to the extent of the injury inflicted.»⁷³

Det ble lagt vekt på at det ble tatt et bevisst valg om å bli liggende ved bryggen for å bevare skipet. Argumentasjonen bygger på en ekspropriasjonstankegang om at man kan volde skade på en mindre interesse for å avverge en truende fare mot en større interesse, mot at det betales vederlag. Denne parallellen til ekspropriasjon kom også til uttrykk i flertallets uttalelse:

«Nor is it a case where, because of the act of God, or unavoidable accident, the infliction of the injury was beyond the control of the defendant, but is one where the defendant prudently and advisedly availed itself of the plaintiffs' property for the purpose of preserving its own more valuable property, and the plaintiffs are entitled to compensation for the injury done.»⁷⁴

⁷² Dommen s. 221.

⁷³ Dommen s. 222.

⁷⁴ Dommen s. 222.

Med andre ord mente flertallet det var en fornuftig og god avgjørelse å ta et valg om å volde skade på en mindre interesse for å bevare en større interesse. Det var i den anledning likevel rimelig at skadelidte fikk erstattet tapet som oppstod som følge av dette valget.

Avgjørelsen må ses i sammenheng med *Ploof v Putnam*⁷⁵ der det ble avgjort at man har en rett til å gripe inn i andres rettigheter i en nødsituasjon og at innehaveren av denne rettigheten *ikke* kan motsette seg inngrepet. Denne retten til å gripe inn i andres rettigheter i kombinasjon med plikten til å betale erstatning for skadene som oppstår omtales gjerne som et «incomplete privilege» i amerikansk rett.

Det følger av dette at det rettshistorisk utviklet seg to hovedretninger som førte til ulike regler i norsk rett sammenlignet med engelsk og amerikansk rett. Dette kapittelet utgjør på denne måten en kontrast til resten av avhandlingen som fokuserer på gjeldende norsk rett. Samtidig er det i amerikansk rett lagt til grunn at man skal betale erstatning for nødretts handlinger som er voldt til fordel for *private interesser*. Denne løsningen bygger tilsynelatende på de samme hensynene som regelen om nødrettsansvaret i norsk rett om at man kan volde skade på en mindre interesse for å redde en større interesse, mot at det betales erstatning. Med dette som bakgrunn skal jeg nå gå over til å analysere og vurdere hvilke vilkår som må være oppfylt for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse.

⁷⁵ Avsagt av Supreme Court of Vermont i 1908.

4 Skaden må være «voldt for å» avverge truende fare

4.1 Innledning

Frem til nå har jeg fokusert på noen utvalgte emner om nødrettsansvaret som skal utgjøre et grunnlag for resten av avhandlingen. I det følgende skal jeg ta fatt på analysen og vurderingen av hvilke *vilkår* som må være oppfylt for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse i norsk rett.

Det følger av ordlyden i skadeserstatningsloven § 1-4 at skaden må være «voldt for å» avverge truende fare. Med utgangspunkt i denne delen av ordlyden kan det oppstilles to eller tre hovedvilkår for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse. Vilkårene knytter seg til skadevolders bevissthet rundt nødrettshandlingen, og er utviklet i høyesterettspraksis og juridisk litteratur. Det er manglende oppfyllelse av disse vilkårene som har vært utslagsgivende i de høyesterettsdommene der krav om erstatning etter nødrettsansvaret ikke har ført frem.

Grunnen til at det er stilt krav til skadevolders bevissthet er at det bidrar til å realisere nødrettsansvarets grunnleggende ekspropriasjonstankgang. Den bygger på at skadevolder velger å volde skade på en interesse for å avverge truende fare mot en annen interesse. For at det skal bli realitet i at skaden er «voldt for å» avverge truende fare, må skadevolder ha en viss mulighet til å påvirke hendelsesgangen (kapittel 5) og til en viss grad forstå at skade vil oppstå som følge av nødrettshandlingen (kapittel 6). Det er dette handlings- og tankemønsteret som ligger til grunn for *ofringsdisposisjonen* som Nygaard mente er den rettsstiftende kjensgjerning for nødrettsansvaret. Ofringsdisposisjonen vil bli grundig behandlet senere i dette kapittelet som gjelder problemstillingen om det kan oppstilles et eget vilkår om ofring.

Det er altså vilkårene knyttet til skadevolders bevissthet rundt nødrettshandlingen som skal behandles i de følgende kapitlene. Jeg har tatt et fremstillingsteknisk valg om å behandle vilkårene separat for å rendyrke enkelte problemstillinger som oppstår i tilknytning til

dem. Høyesterettsdommene gir likevel anvisning på at det må foretas en skjønnsmessig helhetsvurdering av om skaden er «voldt for å» avverge truende fare. Vilkårene henger derfor tett sammen og må forstås i lys av hverandre. Det tas forbehold om at enkelte problemstillinger kunne vært behandlet under flere kapitler.

4.2 Kan det oppstilles et vilkår om ofring?

4.2.1 Problemstillingen

Problemstillingen i det følgende er om det at skaden må være «voldt for å» avverge truende fare innebærer et vilkår om ofring. Et vilkår om ofring kan ikke utledes fra lovtekstens ordlyd alene, men må eventuelt baseres på Nygaards fremstilling som bygger på en analyse og vurdering av høyesterettspraksis.

Jeg skal ta stilling til problemstillingen ved først å presentere Nygaards ofringsdisposisjon, hvorfor han mente det er et grunnvilkår og hva innholdet i ofringsdisposisjonen er. Deretter skal jeg reflektere over hvorvidt jeg mener det er grunnlag for å oppstille et vilkår om ofring eller om det bidrar til unødvendig teoretisering.

Før jeg tar stilling til problemstillingen kan det være hensiktsmessig å redegjøre kort for ofringsbegrepet og hva som ligger i det. Begrepet er ikke definert i rettspraksis. Nygaard har heller ikke definert ofringsdisposisjonen utover å forklare grunnlaget for den og innholdet. En alminnelig språklig forståelse av «ofring» kan være å gi avkall på noe til fordel for noe annet.⁷⁶ En slik forståelse passer bra med nødrettshandlinger der skaden er voldt på en interesse til fordel for en annen interesse. Det er også denne forståelsen jeg legger til grunn i det følgende.

4.2.2 Nygaards ofringsdisposisjon

Dette delkapittelet skal redegjøre for Nygaards *ofringsdisposisjon*. Ofringsdisposisjonen som et grunnvilkår ble primært begrunnet i at

⁷⁶ Se også Det norske akademis ordbok (u.å.).

Høyesterett har brukt begreper som «offer», en «ofring» eller en «oppofrelse» i alle høyesterettsdommene om nødrettsansvaret med unntak av flertallets votum i *Rt. 1925 s. 808* (Proteus). For eksempel ble det i *Rt. 1916 s. 666* (Andø) lagt til grunn at nødrettsansvaret kom til anvendelse «idet dækslasten er blit ofret for at avverge den fare, der truet galeasen 'Republik'». ⁷⁷

Nygaard mente dessuten at et slikt grunnvilkår hadde støtte i lovtekstens ordlyd om at skaden må være «voldt for å» avverge truende fare og at de legislative grunnene bak nødrettsansvaret ga full støtte til det. ⁷⁸ Dessuten tilsa parallellene til felleshavarireglene og redningstiltak i forsikringsretten, der et ofringskriterium ligger til grunn for vurderingen, denne løsningen. ⁷⁹

Med grunnlag i alminnelige prejudikatsregler mente derfor Nygaard at høyesterettspraksis ga tilstrekkelig grunnlag for å oppstille ofringsdisposisjonen som et vilkår. Nygaard tolket uttalelsene i høyesterettspraksis i den retning at ofring var dommens *ratio decidendi*:

«Ein tolkingsmåte er å ta dommen som prejudikat for ein generell rettsregel som er formulert i domspremissene, og som den endelege avgjerda er bygt på. Når til dømes Høgsterett, som ovanfor under 1 er referert, brukar ord som 'ofret' eller 'opofrelse' som eit avgjerande ansvarskriterium, må ein kunne tolka dette slik at ofring er dommens *ratio decidendi* som kjem til uttrykk i domspremissene.» ⁸⁰

Det var heller ikke avgjørende at ofringsbegrepet ikke var brukt i flertallets votum i Proteusdommen:

«Ein annan tolkingsmåte er å ta dommen som støtte for ein generell rettssetning som ikkje går fram av domspremissene, men som dommen må vera eller kunne ha vore bygt på. Altså anten at dommen må reknast som utslag av rettssetninga eller at dommen kunne ha vore bygt på den. Dette kan vera ein supplerande tol-

⁷⁷ Dommen s. 668.

⁷⁸ Nygaard (1974) s. 261.

⁷⁹ Nygaard (1974) s. 261.

⁸⁰ Nygaard (1974) s. 262.

kingsmåte til den førstnemnde. Til dømes at ansvar for naudhandling er pålagt utan at ofringskriteriet er med i premissene, slik som i Proteusdommen i Rt-1925-808 (...)»⁸¹

Dette innebar i følge Nygaard at høyesterettspraksis ga full støtte til ofringsdisposisjonen som et grunnvilkår for nødrettsansvaret. Nygaard konkluderte derfor slik:

«Eit vurderingskriterium som i domspremissene står som dommens ratio decidendi skulle etter vanleg prejudikatslære få noko tilsvarende karakter som lovregel. Slik er det etter mitt syn når det gjeld ofringskriteriet. Dette kriteriet kan dommaren ikkje neglisjere. Ofringsdisposisjonen synest vera den rettsstiftande kjensgjerning for naudrettsansvar.»⁸²

Etter en gjennomgang av ofringsdisposisjonens rettskildemessige forankring, konkluderte Nygaard med at ofringsdisposisjonen måtte være den rettsstiftende kjensgjerning for nødrettsansvaret.

Videre gjestod oppgaven å spalte opp grunnvilkåret – ofringsdisposisjonen – i flere undervilkår.⁸³ For det første mente Nygaard at det var et vilkår at gjerningsmannen kan velge mellom minst to alternativer.⁸⁴ Som det andre vilkåret oppstilte han spørsmål om det er et krav at det ofrede godet ville vært spart dersom det andre alternativet hadde blitt valgt.⁸⁵ Som tredje vilkår vurderte Nygaard spørsmålet om ofringen må føre til effektiv redning.⁸⁶ Deretter vurderte Nygaard motivasjonsvilkårene for ofringsdisposisjonen. Nygaard mente at både redningsmotiv og ofringsmotiv var vilkår for ofringsdisposisjonen.⁸⁷

⁸¹ Se Nygaard (1974) s. 262. Det samme ville antagelig vært tilfellet etter *LG-1999-792* (Flomskadedommen) der ofringsbegrepet ikke er nevnt, men det likevel legges til grunn at det ble tatt et bevisst valg om å volde skade for å avverge truende fare.

⁸² Nygaard (1974) s. 263.

⁸³ Nygaard (1974) s. 263 flg.

⁸⁴ Nygaard (1974) s. 263–268.

⁸⁵ Nygaard (1974) s. 268–271.

⁸⁶ Nygaard (1974) s. 271–272. Dette spørsmålet drøftes nærmere i kapittel 5.4.

⁸⁷ Nygaard (1974) s. 272 flg.

4.2.3 Refleksjoner

Jeg mener det er problematisk og unødvendig å oppstille ofringsdisposisjonen som et grunnvilkår og at det bidrar til teoretisering og potensielt en utilsiktet begrensning av nødrettsansvarets anvendelsesområde.

For det første mener jeg at det utslagsgivende i høyesterettsdommene ikke var manglende ofring i seg selv. Det er liten tvil om at Høyesterett bruker ofringsbegrepet aktivt i vurderingen av nødrettsansvaret. Det kan innvendes at det hadde vært nærliggende å påpeke det i forarbeidene dersom det var meningen å fravike ofringsbegrepet, men det ble ikke vurdert i det hele tatt. Ved en nærmere analyse av avgjørelsene ser man at det i realiteten ble foretatt en inngående vurdering av om skaden var «voldt for å» avverge truende fare. Det utslagsgivende har vært om skadevolder har tatt et valg mellom handlingsalternativer eller om skadevolder hadde tilstrekkelig grad av bevissthet rundt skaden som oppstod. Disse vilkårene skal jeg behandle i kapittel 5 og 6. I stedet for å si at disse vilkårene er «undervilkår» for ofringsdisposisjonen, mener jeg at de samme vilkårene kan leses ut av ordlyden i lys av rettspraksis uten at det er nødvendig å oppstille ofringsdisposisjonen som et overordnet grunnvilkår.

For det andre kan det være problematisk å oppstille et grunnvilkår om ofring hvis det ikke er et krav at skadevolder må forstå at nødrettshandlingen vil føre til skade. Drøftelsene i kapittel 6 vil vise at også lavere grad av bevissthet rundt skadeforvoldelsen er tilstrekkelig for at vilkåret er oppfylt. Det kan i den anledning reises spørsmål om det er naturlig å si at en interesse ofres hvis skadevolder ikke fullt ut forstod at han eller hun voldte den aktuelle skaden ved nødrettshandlingen.

For det tredje kan det tenkes at det er visse situasjoner som ikke naturlig kan betegnes som en «ofring», men som likevel vil falle inn under nødrettsansvaret. I så fall vil et grunnvilkår om ofring innebære en begrensning av nødrettsansvarets anvendelsesområde.

Et eksempel på en avgjørelse der situasjonen ikke har karakter av å være en ofringssituasjon er *ND-1953-213 Bergen byrett* (Njård II) som gjaldt seilbåten «Njård II» som hadde ankret opp i et trangt og strømfylt farvann

for ikke å drive på land. Det skjedde deretter en kollisjon mellom «Njård II» og et rutedampskip som medførte at «Njård II» ble senket med fullt utstyr. Rutedampskipet hadde all skyld og spørsmålet var om erstatningen skulle nedsettes på grunn av medvirkning ved nødrettshandling, noe som ble besvart bekreftende. Forutsatt at det er et grunnvilkår om ofring, ville spørsmålet vært om «Njård II» her «ofret» rutedampskipets interesse ved å ankre opp på uberettiget sted. Dette fremstår noe konstruert, selv om det kan innvendes at saken var svært spesiell fordi den gjaldt nedsetting av erstatningskrav på grunn av medvirkning ved nødrettshandling.

Dette er grunnen til at jeg ønsker å bruke en alternativ tolkningsmåte til Nygaards ofringsdisposisjon. Jeg mener det er nærliggende å forstå domstolenes bruk av ofringsbegrepet som en måte å sette ord på at skaden må være «voldt for å» avverge truende fare uten at det var tilsiktet å oppstille et vilkår om ofringsdisposisjon. Selv om store deler av den øvrige litteraturen ble skrevet før flere av høyesterettsdommene hadde blitt avsagt, er det også slik jeg forstår for eksempel Øvergaard og Stang.⁸⁸ Jeg mener ofringsbegrepet brukes av domstolene for å forenkle terminologien og for å bedre beskrive de faktiske forhold, men at det avgjørende i realiteten er om skaden er «voldt for å» avverge truende fare.

Det er heller ikke oppstilt et vilkår om *ofring* i svensk og dansk rett. Selv om ofringsbegrepet brukes av både domstoler og litteraturen i Sverige og Danmark, mener jeg det er nærliggende å tolke dette på samme måte som i norsk rett – at det gir uttrykk for at skaden må være voldt for å avverge truende fare.⁸⁹ Lundstedt la for eksempel til grunn at nødhandlinger omfatter interesser som «uppoftas eller i allt fall skadas eller användes (...)».⁹⁰

Fordelen ved å bruke en ofringsterminologi er at det fremhever det helhetlige ved vurderingen av om nødrettsansvaret aktualiseres. Jeg mener som sagt at vilkårene om at skadevolder må ha tatt et valg mellom handlingsalternativer og at skaden antagelig må være voldt med en viss

⁸⁸ For eksempel Øvergaard (1951) s. 234 og Stang (1927) s. 179.

⁸⁹ Se for eksempel Ussing (1947) s. 112 og *RH 2016:37* der ofringsbegrepet brukes uten at det gis anvisning på at det er et eget vilkår.

⁹⁰ Lundstedt (1948) s. 119

grad av bevissthet kan utledes fra ordlyden om at skaden må være «voldt for å» avverge truende fare.⁹¹ Ofringsbegrepet kan bidra til å fremheve at vilkårene må vurderes i sammenheng.

I det følgende kommer jeg derfor til å ta utgangspunkt i at det ikke er et eget vilkår om ofring. Jeg kommer likevel til å bruke ofringsbegrepet i enkelte sammenhenger fordi jeg mener det fremhever at vilkårene må forstås i sammenheng. Det at vilkårene må forstås i lys av hverandre utgjør et viktig premiss for de neste kapitlene som bygger videre på skadevolders bevissthet rundt nødrettshandlingen.

⁹¹ Vilrårene blir grundig behandlet i kapittel 5 og 6.

5 Vilkår om valg mellom handlingsalternativer

5.1 Innledning

Dette kapittelet omhandler vilkåret om at skadevolder må ha tatt et valg mellom minst to handlingsalternativer for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse.

Hvis det ikke kan påvises at skadevolder har tatt et valg mellom handlingsalternativer, er det ikke naturlig å si at skaden er «voldt for å» avverge truende fare slik skadeserstatningsloven § 1-4 forutsetter.⁹² Vilkåret er først og fremst utviklet i rettspraksis og har sammenheng med skadevolders bevissthet rundt nødrettshandlingen. Dette kapittelet må derfor forstås i forlengelsen av det som ble sagt i kapittel 4.

Vilkåret innebærer at skadevolder må ha valgt handlingsalternativ A som førte til den aktuelle skaden, men også kunne ha valgt handlingsalternativ B som ville ført til annen skade.⁹³ Dette vilkåret henger tett sammen med vilkåret om at skadevolder ved å velge handlingsalternativ A i stedet for handlingsalternativ B, må ha en viss grad av bevissthet rundt skaden som oppstår. Dette vilkåret skal jeg drøfte i kapittel 6.

Formålet med et vilkår om at skadevolder må ha tatt et valg mellom handlingsalternativer er at skadevolder må ha hatt mulighet til å påvirke den faktiske hendelsesgangen. Vilkåret samsvarer derfor med ekspropriasjonstankegangen som ligger til grunn for nødrettsansvaret. Dersom skaden materialiserer seg uten at skadevolder har hatt mulighet til å påvirke situasjonen, vil nødrettshandlingen være en tvangshandling som innebærer at skadevolder ikke er erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret.⁹⁴

⁹² Dette er også lagt til grunn i NOU 1973: 46 om erstatningsansvar for skade ved oljesøl fra skip på s. 9 der det forutsettes at gjeldende rett før det objektive oljesølsansvaret i lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten (sjøloven) kapittel 10 måtte være at nødrettsansvaret kunne anvendes ved oljesøl fra skip der «skipets folk som ledd i en redningsaksjon bevisst har valgt oljesøl som alternativ».

⁹³ Nygaard (2007) s. 493.

⁹⁴ Nygaard (1974) s. 263.

Dette kapittelet tar for seg tre hovedproblemstillinger. Den første problemstillingen er hvor den nedre grensen mot tvangshandlinger går. Denne problemstillingen skal jeg ta stilling til ved å vurdere hvordan vilkåret om at det må være tatt et valg mellom handlingsalternativer er tolket i høyesterettspraksis. Det kan for eksempel oppstå spørsmål om skadevolder faktisk har hatt minst to handlingsalternativer å velge mellom eller om skadevolder reagerte mekanisk og på automatikk slik at det ikke kan påvises at det er tatt et valg.

Den andre problemstillingen har oppstått som følge av to høyesterettsdommer som gir anvisning på at det må stilles krav til realiteten i handlingsalternativene i den forstand at skadevolder må ha hatt minst to *akseptable* og *aktuelle* handlingsalternativer å velge mellom. I utgangspunktet er det tilstrekkelig at skadevolder har minst to *gjennomførbare* handlingsalternativer å velge mellom for at nødrettshandlingen ikke skal være en tvangshandling.

Problemet med slik argumentasjon er at skadevolder ofte ikke vil ha noen akseptable og aktuelle handlingsalternativer i en nødsituasjon. Skiløperens handlingsalternativ, som innebærer å ikke bryte seg inn i hytta for dermed å risikere å fryse i hjel, vil for de aller fleste fremstå som helt uaktuelt og uakseptabelt å velge. Utgangspunktet er likevel at skiløperen skal betale erstatning etter nødrettsansvaret så lenge det kan påvises at han eller hun hadde et teknisk og praktisk gjennomførbart handlingsalternativ.

Høyesteretts argumentasjon gir derfor etter min mening anvisning på en sammenveving av spørsmålet om skadevolder har et teknisk og praktisk *gjennomførbart* handlingsalternativ og spørsmålet om handlingsalternativet fremstår som *uakseptabelt* eller *uaktuelt* å velge.⁹⁵ I dette kapittelet skal jeg analysere og vurdere disse uttalelsene og påvise hvorfor de er problematiske.

Den tredje problemstillingen i dette kapittelet er om det er et krav at redningen er vellykket. Der skadevolder velger handlingsalternativ A i stedet for handlingsalternativ B for å avverge truende fare, er det et spørsmål om *resultatet* av valget må være at den truende faren faktisk blir

⁹⁵ Slik det er formulert av Nygaard (1974) s. 264 flg.

avverget. Et eksempel på en mislykket nødretts handling er skiløperen som forsøker å bryte seg inn i en hytte, men ikke får det til og må gå videre til neste hytte. Selv om skiløperen voldte skade til ingen nytte, oppstår det et spørsmål om skiløperen må erstatte skadene som oppstod som en følge av forsøket på å bryte seg inn. Dette har med andre ord avgjørende betydning for om det er skadevolder eller skadelidte som må bære tapet når redningen mislykkes.

5.2 Nedre grense mot tvangshandlinger

Vilkåret om at det må være tatt et valg mellom handlingsalternativer innebærer som sagt at tvangshandlinger faller utenfor nødrettsansvarets anvendelsesområde. I det følgende skal jeg undersøke hvordan vilkåret er tolket i rettspraksis for å forsøke å kartlegge hvordan man skal trekke den nedre grensen mot tvangshandlinger.

En av høyesterettsdommene hvor vilkåret om at det må være tatt et valg er problematisert, er *Rt. 1952 s. 1170* (Sokrates) som gjaldt motorskipet «Sokrates» som seilte på en kai og påførte denne store skader. Skaden oppstod som følge av at en bolt i maskineriet løsnet og førte til at skipets reverseringsmekanisme ble satt ut av funksjon. I stedet for å reversere, seilte skipet fremover i full fart. Høyesterett tilkjente eieren av kaien erstatning etter regelen om ulovfestet objektivt ansvar for teknisk svikt. Det ble også drøftet om nødrettsansvaret kom til anvendelse, men Høyesteretts flertall⁹⁶ mente at vilkårene for nødrettsansvar ikke var oppfylt:

«Bestemmelsen om nødrettsansvar forutsetter at den som voldte skade for å avverge en truende fare, på forhånd har vurdert situasjonen og at han har handlet ut fra denne vurdering. De i denne sak foreliggende opplysninger om det som foregikk umiddelbart før ulykken, gir imidlertid etter min mening ikke holdepunkt for å

⁹⁶ Dissens 4-1. Flertallet og mindretallet kom til samme resultat om å pålegge erstatningsansvar, men det var dissens rundt hvilket ansvarsgrunnlag kravet bygget på. Flertallet bygget på objektivt ansvar, mens mindretallet bygget på skyldansvaret.

anta at Bakke overhodet har hatt anledning til å foreta noen vurdering av situasjonen.»⁹⁷

Uttalelsen tilsier at vilkåret om at det må tas et valg mellom handlingsalternativer forutsetter at skadevolder har hatt tid og anledning til å ta et valg. Hvis skadevolder var i en presset situasjon, er det et moment som tilsier at nødretts handlingen kan være en tvangshandling. Da er ikke vilkårene for nødrettsansvaret oppfylt.

Lignende betraktninger ble lagt til grunn av lagmannsrettens *mindretall* i *ND-1939-167 Frostating* (Fugløy) som ble avsagt før Sokratesdommen. Saken gjaldt motorjakten «Fugløy» som påførte skade på «skipslederen» (sjømerker som ga anvisning på skipsleden) da den bakket for å unngå kollisjon med motorkutteren «Rosa».

Flertallet mente at vilkårene for nødrettsansvaret var oppfylt, mens mindretallet la avgjørende vekt på at «[n]oen vider overveielse eller noe valg av handlemåte var der ikke anledning til».⁹⁸ Mindretallet bygget med andre ord på de samme momentene som ble fremhevet av Høyesterett i Sokratesdommen.

Videre viste mindretallet i Fugløydommen til at de sakene hvor krav om erstatning etter nødrettsansvaret hadde ført frem, gjaldt tilfeller der det var «tid og anledning til å overveie og velge fremgangsmåte». Det er derfor mulig at resultatet hadde blitt annerledes dersom avgjørelsen hadde blitt avsagt i etterkant av Sokratesdommen hvor Høyesterett la uttrykkelig vekt på slike betraktninger.

Den andre høyesterettsdommen hvor vilkåret om at det må være tatt et valg mellom handlingsalternativer er tatt opp, er *Rt. 1964 s. 272* (Sporvegsdommen). Saken omhandler en sporvognsfører som bråbremsset

⁹⁷ Dommen s. 1172. Høyesterett viste til at lagmannsrettens flertall hadde lagt til grunn at kapteinen «valgte å kjøre rett på kaien for derved å spare skip og last, idet han var engstelig for at en krapp sving til babord side ville medføre sterk kregning til styrbord side med blant annet fare for panikk hos de dyr som var innlastet i skipet» (s. 1172). Flertallet i lagmannsretten la vekt på at kapteinen hadde kort tid til overveielser, men kom likevel til at: «Hensynet til dyrene har derfor utvilsomt ligget latent i hans bevissthet og har vært spontant utslagsgivende i den vanskelige situasjon han så plutselig kom opp i.» (sitert på s. 1184).

⁹⁸ Dommen s. 172. Avgjørelsen blir grundigere behandlet i kapittel 6.3.

for å unngå å kjøre på et barn som løp ut rett foran sporvognen. Dette førte til at en dame bak i sporvognen falt og pådro seg skader. Høyesterett uttalte at:

«Sporvognsførere må ofte bråstoppe i bytrafikken, men uhell av den grunn er forholdsvis meget sjeldne. Det vil derfor være uriktig å si at føreren i dette tilfelle bevisst eller ubevisst valgte mellom to skadetilføyelser og foretok en oppfrelse av den art som omhandles i ikrafttredelseslovens § 24.»⁹⁹

Høyesterett fant det ikke godtgjort at sporvognsføreren hadde tatt et valg mellom skadetilføyelser. Derfor var ikke vilkårene for nødrettsansvaret oppfylt og erstatningskravet førte ikke frem. Uttalelsen om at sporvognsførere ofte må bråstoppe, men uhell av den grunn er sjeldne, kan tolkes i den retning at sporvognsføreren ikke forstod at skade ville oppstå. Formuleringen gir dermed også anvisning på at sporvognsføreren ikke hadde tilstrekkelig bevissthet rundt skaden som oppstod. Betydningen av dette skal jeg komme tilbake til i kapittel 6.

En tydelig formulering av vurderingstema for hva som utgjør en tvangshandling, følger av sak 23/1953 A for Notodden byrett. Føreren av en lastebil svingte over i venstre kjørebane og kjørte på saksøkerens drosje da han forsøkte å unngå påkjørsel av noen barn. Det ble fremsatt krav om erstatning etter nødrettsansvaret. Retten la til grunn at det avgjørende var:

«(...) om lastebilsjåføren forsettlig har valgt å ta kollisjonen med drosjebilen i stedet for å kjøre på barna i vegen for på den måten å ofre den mindre interesse og spare den større, eller om han reagerte mekanisk og at ulykka avx [sic] den grunn må betegnes som hendelig.»¹⁰⁰

Det avgjørende var derfor om skadevolderen hadde *valgt* å volde skade på en fremmeds interesse *i stedet* for å volde skade på en annen interesse eller om han reagerte *mekanisk*. Notodden byrett la til grunn at et slikt

⁹⁹ Dommen s. 274.

¹⁰⁰ Utskrift av rettsbok for Notodden byrett s. 336.

valg var tatt og lastebilsjåføren ble derfor erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret.

Vilkåret om at det må være tatt et valg mellom handlingsalternativer var også problematisert i *Rt. 1925 s. 808* (Proteus), men da relatert til spørsmålet om skadevolder hadde en reell mulighet til å påvirke situasjonen som utspilte seg. Avgjørelsen gjaldt skipet D/S «Proteus» som hadde ankret opp i Haugesund, men som kom i drift sydover i Karmsundet på grunn av en orkan. Ankrene voldte skade på telegrafkabler. Det var spørsmål om skaden på kablene måtte erstattes av rederiet til «Proteus». Det ble anført at det «har været umulig at faa ankerne op paa grund av orkanen» og at situasjonen derfor burde betraktes som en «ulykkelig hændelse».¹⁰¹

Flertallet (dissens 6-1) fant det ikke bevist at det hadde vært umulig å få inn ankrene og la derfor til grunn at skadevolder hadde et handlingsalternativ. Høyesteretts flertall fant det derfor godtgjort at det ble tatt et valg da kapteinen «desuaktet undlater i tide at hive ind ankerne i skibets interesse for derved at avverge skibet fra den truende fare at drive mot land (...)».¹⁰² Mindretallet mente derimot at var umulig å få ankrene inn og at hendelsen var en «ulykkelig hændelse» som ikke medførte erstatningsansvar etter nødrettsansvaret.

Det følger av dette at det må påvises at skadevolder har hatt tid og anledning til å ta et valg. Skadevolder må dessuten ha hatt minst to gjennomførbare handlingsalternativer for å kunne påvirke hvordan situasjonen utspilte seg. Hvis skaden materialiserer seg uten at skadevolder har tatt et valg mellom handlingsalternativer, er nødretts handlingen en tvangshandling som ikke medfører erstatningsansvar etter nødrettsansvaret.

¹⁰¹ Dommen s. 809.

¹⁰² Dommen s. 810.

5.3 Må skadevolder ha hatt akseptable og aktuelle handlingsalternativer å velge mellom?

5.3.1 Analyse av rettspraksis

Det følger av fremstillingen over at det er et vilkår at skadevolder har tatt et valg mellom minst to handlingsalternativer for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse. Det rettslige utgangspunktet er at det er tilstrekkelig at skadevolder har hatt minst to *gjennomførbare* handlingsalternativer å velge mellom for at nødrettshandlingen ikke skal være en tvangshandling. I det følgende er problemstillingen om det kan stilles krav til realiteten i skadevolders handlingsalternativer.

Som jeg nevnte innledningsvis i kapitlet er det to høyesterettsdommer som gir anvisning på at det kan innfortolkes et krav om at skadevolder må ha hatt *akseptable* og *aktuelle* handlingsalternativer å velge mellom. Høyesterett har i *Rt. 1948 s. 1044 / ND-1948-337 NH* (Sirius) og *Rt. 1955 s. 1055* (Kong Sigurd) kommet med uttalelser om at skadevolder ikke har hatt noe valg i den forstand at handlingsalternativet fremstod som uakseptabelt og uaktuelt å velge. Dette til tross for at Høyesterett fant det godtgjort at skadevolder i begge sakene faktisk hadde minst to gjennomførbare handlingsalternativer å velge mellom. I det følgende skal jeg analysere disse uttalelsene og vise hvordan de er problematiske. I forbindelse med analysen av Siriusdommen skal jeg også belyse problemstillingen ved å trekke komparative paralleller til den amerikanske avgjørelsen *Vincent v Lake Erie Transportation Co.*¹⁰³

Jeg skal også analysere herredsrettsavgjørelsen *RG-1999-497 (80-99) Asker og Bærums herredsrett* som legger seg på samme linje som de to høyesterettsavgjørelsene. Deretter skal jeg komme med noen sammenfattende refleksjoner og forklare hvorfor slik argumentasjon etter mitt syn er problematisk.

¹⁰³ Avgjørelsen er behandlet i kapittel 3.4.3.

5.3.1.1 Siriusdommen

Rt. 1948 s. 1044 (Sirius) gjaldt skipet M/S «Sirius» som lå fortøyd ved en kai i Henningsvær i forbindelse med lossing og lasting. Skipet gjorde gjentatte forsøk på å komme fra kaien, men på grunn av den stadig økende vinden ble skipet «limt» fast til kaien på en måte som gjorde at det ikke klarte å komme fra. Det ble derfor påført skader på kaien. Spørsmålet var om rederiet til M/S «Sirius» måtte betale erstatning etter nødrettsansvaret for skadene på kaien. En enstemmig Høyesterett la til grunn at:

«'Sirius' gjorde et forsøk på å komme ut ved å kaste loss akterut og gå forover 'på springet', men dette mislyktes, idet akterenden ble drevet inn mot kaien. Den utvei å gi opp alle fortøyninger og gå rett forover eller akterover, kunne skipet ikke bruke, da det i så fall etter all sannsynlighet ville bli ødelagt. Vind og sjø ville da ha drevet det inn i fjæren ved siden av kaien innen det kunne ha kommet klar av land. Når 'Sirius' under disse omstendigheter ble liggende ved kaien – hvorved skipet unngikk å bli vrak, men kaien led skade – kan jeg ikke se det slik at 'Sirius' her ofret kaien for å redde seg selv. Etter min mening er den riktige karakteristikk av forholdet at 'Sirius' unnlot å ofre seg selv for å redde kaien. Det foreligger da ikke en nødshandling av den art som de nevnte lovbestemmelser tar sikte på.»¹⁰⁴

Høyesterett la til grunn at «Sirius» faktisk hadde et handlingsalternativ som var «å gi opp alle fortøyninger og gå rett forover eller akterover». Denne utvei kunne imidlertid skipet «ikke bruke» fordi «det i så fall etter all sannsynlighet ville bli ødelagt». Vilkårene for nødrettsansvaret var under disse omstendigheter ikke oppfylt.

Det var altså på det rene at kapteinen på «Sirius» hadde et gjennomførbart handlingsalternativ som innebar å gi opp alle fortøyninger, men Høyesterett la til grunn at dette handlingsalternativet var uakseptabelt og uaktuelt å bruke.

¹⁰⁴ Dommen s. 1046.

Høyesterett kom til samme resultat som lagmannsrettens flertall og kunne også i det vesentlige tiltre dens begrunnelse.¹⁰⁵ Lagmannsrettens flertall la imidlertid til grunn at det hadde vært *umulig* å komme fra:

«Da skipet ble liggende ved kaien, var dette nemlig fordi det ikke var mulig for skipet å komme fra, og skipet hadde derfor ikke noe valg. Når det ble liggende, var det således ikke for å redde seg selv.»¹⁰⁶

Argumentasjonen til lagmannsrettens flertall ga dermed anvisning på at «Sirius» heller ikke hadde noen *gjennomførbare* handlingsalternativer å velge mellom. Høyesterett la derimot til grunn at «Sirius» hadde et *gjennomførbart* handlingsalternativ, men at handlingsalternativet fremstod som uakseptabelt og uaktuelt å velge. Det er nærliggende å anta at også lagmannsrettens flertall forstod at kapteinen på «Sirius» kunne ha valgt å løsne fortøyningene for deretter å bli påført store skader. Det er imidlertid påfallende at lagmannsrettens flertall valgte ikke å gå inn på denne nyansen.

Det bør i alle tilfeller tydeliggjøres at det avgjørende må være at kapteinen på «Sirius» faktisk hadde et *gjennomførbart* handlingsalternativ selv om dette fremstod som helt uaktuelt å velge. Det har i utgangspunktet ikke rettslig betydning, slik også Nygaard la til grunn:

«Om det teknisk/praktisk var gjennomførleg å gå akterut eller forover for så å bli øydelagt, måtte det naturleg nok stå som eit fjernt og uaktuelt alternativ. Men det må vera fullt på det reine at eit slikt alternativ må kunne gi grunnlag for naudrettsansvar, når dei nærmare vilkår for dette ansvaret er innfridd.»¹⁰⁷

Det er også denne forståelsen som etter mitt syn best realiserer hensynene bak nødrettsansvaret om at den som volder skade på en mindre interesse «for å» avverge truende fare mot en større interesse, skal betale erstatning.

¹⁰⁵ Dommen s. 1045.

¹⁰⁶ Gjengitt på s. 1050 i *Rt. 1948 s. 1044* (Sirius).

¹⁰⁷ Nygaard (1974) s. 265.

Spørsmålet måtte være om «Sirius» valgte å bli liggende ved bryggen «for å» avverge truende fare mot seg selv, uavhengig av om alternativet til dette var helt uaktuelt.

Dette underbygges etter mitt syn av resultatet i det amerikanske prejudikatet *Vincent v Lake Erie Transportation Co.*¹⁰⁸ Begge sakene gjaldt situasjonen der et skip lå fortøyd til en kai eller brygge mens det blåste opp til storm. Dersom noen av skipene hadde løsnet fortøyningene, ville dette medført store skader på skipene. Avgjørelsen utgjorde grunnlaget for hovedregelen i amerikansk rett om at skadevolder skal betale erstatning for nødrettshandlinger til fordel for private interesser og gir derfor uttrykk for de samme hensynene som den norske regelen. I Vincent-saken ble det lagt vekt på at kapteinen tok et bevisst valg:

«But here those in charge of the vessel deliberately and by their direct efforts held her in such a position that the damage to the dock resulted, and, having thus preserved the ship at the expense of the dock, it seems to us that her owners are responsible to the dock owners to the extent of the injury inflicted.»¹⁰⁹

Det ble lagt avgjørende vekt på at de som styrte skipet «deliberately and by their direct efforts» valgte å bli liggende slik at skade på bryggen oppstod for å redde skipet. Derfor var det i forlengelsen av dette rimelig at eierne av skipet var erstatningsansvarlige, til tross for at det var klart at kapteinen ikke hadde noen akseptable eller aktuelle handlingsalternativer til å bli liggende ved bryggen. Poenget er at skadevolder velger å volde skade på en mindre interesse for å avverge truende fare mot en større interesse, og at ingen bebreider skadevolder for å ta dette valget. Dette ble også uttrykkelig fremhevet i Vincent-saken. Avgjørelsen illustrerer også at hensynene bak nødrettsansvaret blir realisert så lenge skadevolder har hatt et gjennomførbart handlingsalternativ, selv om det ikke fremstod som akseptabelt eller aktuelt å velge.

¹⁰⁸ Avgjørelsen er behandlet i kapittel 3.4.3.

¹⁰⁹ Dommen s. 222.

Det kan godt være at det var andre forhold som gjorde at resultatet ble ulikt i de to sakene. Det kan for eksempel tenkes at det avgjørende i Siriusdommen var at Høyesterett ikke fant det godtgjort at unnlatsen av å gi opp fortøyninger var et resultat av nærmere overveielser. Da kan ikke kapteinen på «Sirius» ha tatt et valg. Når det ikke foreligger en forutgående positiv handling som har bidratt til en farlig situasjon, og skaden kun skyldes tilfeldige ytre begivenheter, vil man ikke ha samme sterke oppfordring til aktivt søke å hindre skade på tredjepersons eiendom.¹¹⁰

5.3.1.2 Kong Sigurd-dommen

Den andre høyesterettsdommen er *Rt. 1955 s. 1055* (Kong Sigurd) som gjaldt skipssammenstøt i Bergens havneområde under storm. Det var anført at to ulike manøvrer ga grunnlag for erstatningsansvar etter nødrettsansvaret. Anførselen om nødrettsansvar førte ikke frem hva gjaldt den første manøveren fordi det ikke ble påvist at skadevolder hadde hatt noen tanke om at skaden kunne oppstå.¹¹¹

Den andre og etterfølgende manøveren gikk ut på at «Kong Sigurd» styrte til babord for å forsøke å komme ut mellom to skip. Manøveren medførte at «Kong Sigurd» fisket en ankerkjetting som satte i gang en kjede av begivenheter som ledet til at «Kong Sigurd» blant annet kolliderte med «Tankar». I den anledning redegjorde Høyesterett for handlingsalternativene til «Kong Sigurd»:

«(...) 'Kong Sigurd' hadde valget mellom 1) å fortsette med fart forover og styrbord ror, hvorved den etter all sannsynlighet ville ha kommet til å seile ned den lastede 'Tankar', 2) å styre til babord for å komme ut mellom 'Tankar' og 'Skarv', slik som det ble gjort, og 3) å stoppe maskinen eller bakke, hvorved 'Kong Sigurd' risikerte å drive ned på 'Skarv' eller å drive på land.»¹¹²

Etter å ha foretatt en vurdering av samtlige av handlingsalternativene til «Kong Sigurd», uttalte Høyesterett om det valgte handlingsalternativ 2:

¹¹⁰ Se Arntzen (1963) s. 146 i denne retning.

¹¹¹ Dette drøftes i kapittel 6.

¹¹² Dommen s. 1059.

«Manøvren ga imidlertid muligheter for å bevare kontrollen over 'Kong Sigurd', noe som måtte ansees av vesentlig betydning i den foreliggende situasjon, og en sjanse til å unngå kollisjon med 'Tankar' og 'Skarv', slik som påpekt i lagmannsrettens dom. Lagmannsretten har funnet at alternativ 2 under de foreliggende omstendigheter bød den eneste forsvarlige utvei – jfr. bemerkningen om at føreren 'i virkeligheten ikke hadde noe valg' – og denne vurdering er jeg enig i.»¹¹³

Høyesterett konkluderte derfor med at vilkårene for nødrettsansvaret ikke var oppfylt. Handlingsalternativ 2 var «den eneste forsvarlige utvei». Da de andre handlingsalternativene fremstod som uakseptable, hadde ikke kapteinen «noe valg». Argumentasjonen tilsier med dette at nødretts handlinger som byr på «den eneste forsvarlige utvei» blir ansett som en form for tvangshandlinger som ikke medfører erstatningsansvar etter nødrettsansvaret.

Det kan tenkes at Høyesteretts bruk av formuleringer i realiteten var en del av en skjønnsmessig helhetsvurdering av om nødrettsansvaret kommer til anvendelse. Nygaard la for eksempel til grunn at Høyesteretts konklusjon egentlig bygget på en grundig vurdering av om handlingsalternativet var en ofringsdisposisjon og at uttalelsen om at handlingsalternativet bød på «den eneste forsvarlige utvei» derfor ikke nødvendigvis var avgjørende:

«Men til grunn for denne konklusjonen eller synsmåten hjå først-voterande ligg ei inngåande vurdering av om vaiet av alternativ 2 var ein ofringsdisposisjon (...) Teknisk/ praktisk hadde Kong Sigurd eit val, å la seg ta av naturkreftene, eller å handla som gjort.»¹¹⁴

Dette innebærer at det ikke nødvendigvis var utslagsgivende at «Kong Sigurd» ikke hadde «forsvarlige» handlingsalternativer å velge mellom. Som jeg skal vise i kapittel 6, mener jeg det er nærliggende å tolke avgjørelsen slik at føreren på «Kong Sigurd» ikke utviste tilstrekkelig bevissthet

¹¹³ Dommen s. 1059.

¹¹⁴ Nygaard (1974) s. 266.

rundt skaden som ble voldt, og at *det* var den egentlige grunnen til at vilkårene for nødrettsansvaret ikke var oppfylt.

5.3.1.3 RG-1999-497 (80-99) Asker og Bærums herredsrett

Argumentasjonen fra Siriusdommen og Kong Sigurd-dommen ble fulgt opp i *RG-1999-497 (80-99) Asker og Bærums herredsrett*. Det ble vist til at retten fant støtte for sin vurdering i høyesterettspraksis, men særlig Siriusdommen. Saken gjaldt en drosjeeier som krevde erstatning fra staten med grunnlag i nødrettsansvaret i skadeserstatningsloven § 1-4. Politiet hadde mistanke om at en ransmann var passasjer i en drosje, og ba derfor drosjen stoppe. Drosjepassasjereren tok etter hvert frem en pistol, noe som medførte at politiet dro drosjesjåføren ut av bilen. Bilen hadde automatgir og stod i «drive». Da drosjesjåføren, som holdt bremsen inne, ble dratt ut av bilen, trillet drosjen ned en bakke og inn i et tre. Fra statens side var det anført at:

«Det foreligger imidlertid intet ofringsmotiv dersom man er stillet overfor helt uakseptable løsninger, da har redningsmannen intet reelt valg. Det er således intet argument for Statens ansvar at politiet kunne ha kontrollert om håndbrekket sto på, eller at de kunne valgt ikke å gjøre noe i det hele tatt. Det å ofre liv, i dette tilfelle drosjesjåførens, er intet reelt valg i relasjon til erstatningsansvaret. Den politimann som aksjonerte og trakk sjåføren ut av bilen var tvunget til å gjøre hva han gjorde, i realiteten var det hans tjenesteplikt.»¹¹⁵

Staten anførte altså at politiet ikke hadde noen reelle handlingsalternativer fordi det stod om drosjesjåførens liv. Herredsrettsdommeren tok uttrykkelig stilling til denne problemstillingen:

«Det er følgelig en forutsetning for ileggelse av ansvar etter skadeserstatningslovens § 1-4 at skadevolderen hadde muligheten for en alternativ handlingsmåte til den skadegjørende handling han valgte å gjennomføre; – det såkalt ofringsmotiv. Skadevolderen må velge å redde et gode på bekostning av et annet. Det må imidlertid

¹¹⁵ Dommen s. 500.

stilles visse minimumskrav til realiteten i dette valg; – enhver tenkelig alternativ handling til den skadevoldende handling er ikke tilstrekkelig for å konstatere at det har foreligget et ofringsmotiv.»¹¹⁶

Herredsretten mente videre at det måtte være avgjørende at politiet ikke ofret drosjeeierens interesse, og videre at «[d]et forelå intet ofringsmotiv – politiet hadde ingen reell valgmulighet som et alternativ til hva de faktisk gjorde».¹¹⁷ Det ble vektlagt at de aktuelle handlingsalternativene var å skyte inn i bilen eller la drosjesjåføren kjøre videre med ransmannen inne i bilen. Det uttales videre at «[p]olitiets handling var en form for tvang, – og politimannen hadde bare ett å gjøre og det var hva han gjorde».¹¹⁸

Asker og Bærums herredsrett la til grunn at politiet ikke hadde noen valgmuligheter i den forstand at handlingsalternativene fremstod som uakseptable og uaktuelle å velge. Det var likevel på det rene at politiet faktisk hadde gjennomførbare handlingsalternativer. Avgjørelsen følger dermed opp, og tydeliggjør, Høyesteretts uttalelser fra Siriusdommen og Kong Sigurd-dommen om at skadevolder ikke har tatt et valg mellom handlingsalternativene der disse fremstår som uakseptable og uaktuelle å velge.

5.3.2 Refleksjoner

Avgjørelsene over viser at Høyesteretts argumentasjon fremstår som en sammenblanding mellom spørsmålene om handlingsalternativet var *gjennomførbart* eller om det fremstod som akseptabelt og aktuelt å velge. Avgjørelsene gir anvisning på at skadevolder må ha et handlingsalternativ som fremstår som akseptabelt å velge for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse.

Jeg mener likevel det ikke er tilstrekkelige holdepunkter for å legge til grunn at Høyesterett ved disse uttalelsene ønsket å innfortolke et krav om at skadevolder må ha hatt akseptable og aktuelle handlingsalternativer

¹¹⁶ Dommen s. 501.

¹¹⁷ Dommen s. 501.

¹¹⁸ Dommen s. 501.

å velge mellom. Det er derimot nærliggende å tro at Høyesterett brukte disse formuleringene for å gi uttrykk for at nødrettsansvaret ikke skulle komme til anvendelse basert på en mer skjønnsmessig helhetsvurdering. Dette henger sammen med at vilkårene for nødrettsansvaret ikke kan vurderes isolert, men må forstås i lys av hverandre. Det kan også tenkes at Høyesterett mente det ikke ville være rimelig å pålegge erstatning etter nødrettsansvaret i den konkrete saken, men at det var vanskelig å peke på hvilket vilkår som ikke var oppfylt.

Det er likevel gode grunner til å unngå slike formuleringer som gir anvisning på at det er et krav at skadevolder må ha hatt akseptable og aktuelle handlingsalternativer å velge mellom. Problemet med eventuelt å innfortolke et slikt krav ville vært at skadevolder normalt ikke vil ha noen akseptable og aktuelle handlingsalternativer i en nødsituasjon. Handlingsalternativene vil typisk stå mellom å la store interesser gå tapt eller å volde skade for å redde disse interessene. Dersom nødrettsansvaret begrenses til å aktualiseres når skadevolder har akseptable og aktuelle handlingsalternativer, vil det føre til at nødrettsansvaret i realiteten nesten aldri kommer til anvendelse. Formålet med nødrettsansvaret blir derfor best realisert der det er et vilkår om at skadevolder må ha tatt et valg mellom *gjennomførbare* handlingsalternativer.

Det bør etter dette ikke være noe i veien for å tilkjenne erstatning etter nødrettsansvaret selv om handlingsalternativene fremstod som uakseptable og uaktuelle for skadevolder å velge. Der det kan påvises at skadevolder har tatt et valg mellom handlingsalternativer, må det foretas en nærmere vurdering av om de øvrige vilkårene for nødrettsansvaret er oppfylt.

5.4 Må valg av handlingsalternativ føre til redning?

En problemstilling som oppstår i forlengelsen av at skadevolder må ta et valg mellom handlingsalternativer, er om valg av det aktuelle handlingsalternativ må føre til redning. Dette reiser spørsmål om skadevolder må betale erstatning hvis faren ikke avverges og redningen derfor mislykkes. Ordlyden i skadeserstatningsloven § 1-4 om at skaden må være «voldt

for å» avverge truende fare holder det åpent om redningen må være vellykket eller ikke. Hensynet til skadelidte tilsier at tapet bør dekkes selv om redningen mislykkes.

Samtidig slår ikke ekspropriasjons- og berikelseshensynet inn på samme måte. Så lenge nødretts handlingen er vellykket, vil skadevolder oppnå en fordel og det vil derfor ikke oppleves som et like stort onde at skadevolder må bære skadelidtes tap. Når redningen mislykkes oppnår ikke skadevolder denne fordel og erstatning vil derfor oppleves som et onde for skadevolder. Skadevolder må i så fall bære skadelidtes og sitt eget tap. Øvergaard la imidlertid til grunn at «[h]andlingen medfører erstatningsplikt for den skadegjørende, selv om den ikke når sitt mål: å redde noens person eller gods».¹¹⁹ Stang bygget på de samme betraktningene og mente det var nok «at handlingen er foretat til avvergelse av faren; at det er lyktes at avverge den, kræves ikke».¹²⁰

Nygaard tok likevel til orde for å skille mellom tilfellene der det foreligger en felles fare og andre tilfeller. Han mente at der det foreligger en felles fare, bør det være et krav at ofringen fører til redning. Det bør ikke tilkjennes erstatning etter nødrettsregelen når redningen mislykkes fordi den felles faren realiserer seg og ødelegger også godet som skulle reddes.¹²¹ Der det ikke foreligger en felles fare, mente Nygaard at det *ikke* burde være krav at redningen er vellykket.¹²² Selv om dette ikke er i samsvar med den grunnleggende ekspropriasjonstanken, viste Nygaard til at nødrettsansvaret uansett bygger på at man bør betale erstatning for skade voldt for å redde egne interesser.

Dette virker dessuten som en rimelig løsning i forlengelsen av skadevolders inngrepsrett i nødsituasjoner som jeg presenterte i kapittel 2. Dersom skadevolder ikke skulle betalt erstatning for mislykkede nødretts handlinger, kunne det medført at den potensielle skadelidte blir fristet til å motsette seg inngrepet dersom det ikke fremstår som sikkert.

¹¹⁹ Øvergaard (1951) s. 236.

¹²⁰ Stang (1927) s. 176.

¹²¹ Nygaard (1974) s. 271.

¹²² Nygaard (1974) s. 271.

5.5 Konklusjon

Det følger av dette at det er et vilkår at skadevolder har tatt et valg mellom minst to handlingsalternativer. Vilkåret har en viss støtte i lovtekstens ordlyd og er utviklet i rettspraksis. Høyesterett har lagt til grunn at det må påvises at det har vært tid og anledning til å ta et slikt valg, og at skadevolder faktisk har hatt minst to handlingsalternativer å velge mellom. Hvis ikke vil nødretts handlingen være en tvangshandling som faller utenfor nødrettsansvarets anvendelsesområde.

Videre er det til tider foretatt en slags sammenblanding av spørsmålene om skadevolder har et *gjennomførbart* handlingsalternativ eller om handlingsalternativet fremstod som *akseptabelt* og *aktuelt* å velge. Enkelte dommer inneholder uttalelser som gir anvisning på at skadevolder må ha hatt akseptable og aktuelle handlingsalternativer å velge mellom. Det rettslige utgangspunktet er likevel at det er tilstrekkelig at skadevolder har hatt et *gjennomførbart* handlingsalternativ for at nødrettsansvaret skal aktualiseres.

Som hovedregel er det uten betydning om det valgte handlingsalternativet førte til redning. Skaden skal erstattes etter nødrettsansvaret selv om redningen er mislykket. Nygaard tok likevel til orde for at dersom nødretts handlingen mislykkes i å avverge en *felles* fare, bør ikke skaden erstattes etter nødrettsansvaret.

6 Må skadevolder forstå at nødrettshandlingen vil føre til skade?

6.1 Problemstillingen

Dette kapitlet skal undersøke i hvilken grad skadevolder må forstå at nødrettshandlingen vil føre til skade. Med dette mener jeg hvor stor grad av bevissthet rundt skadeforvoldelsen som kreves for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse.

Et vilkår om at skadevolder må ha en viss grad av bevissthet rundt skaden som oppstår har støtte i ordlyden om at skaden må være «voldt for å» avverge truende fare. Vilkåret er likevel først og fremst utviklet i rettspraksis og juridisk litteratur, og må forstås i lys av det som er sagt om skadevolders bevissthet rundt nødrettshandlingen i kapittel 4 og 5. I forlengelsen av vilkåret om at det må være tatt et valg mellom handlingsalternativer, skal jeg nå vurdere om skadevolder må forstå at skade vil oppstå som følge av valget som tas.

Det kan fremgå av selve nødrettshandlingen at vilkåret er oppfylt. Det vil for eksempel være liten tvil om at skiløperen som bryter seg inn i en hytte forstår at nødrettshandlingen vil føre til skade på hytta. Normalt er det adskillig mer uklart om vilkåret er oppfylt fordi det ikke kan påvises at skadevolder tok et bevisst valg om å volde skaden. Spørsmålet er om skadevolder må forstå at nødrettshandlingen vil føre til skade eller om det er tilstrekkelig med en lavere grad av bevissthet rundt skaden som oppstår.

Noen uttalelser i rettspraksis gir anvisning på at det er et vilkår at skaden må være voldt forsettlig. Det kan virke betenkelig å bruke forsettsbegrepet i forbindelse med nødrettshandlinger som i utgangspunktet er lovlige og rettmessige. Høyesterett har ikke oppstilt et vilkår om forsettlig skadeforvoldelse i dommene som er avsagt om nødrettsansvaret, men visse fremstillinger har i ettertid bygget på at disse nødrettshandlingene

var forsettlike.¹²³ Det er likevel ikke noen motsetning mellom det å stille krav til skadevolders bevissthet rundt skaden og å oppstille vilkår om forsett. Tvert imot bygger begge synsmåtene på at det er stilt krav til skadevolders bevissthet rundt det som ofres. Dette er også slik jeg forstår de fleste avgjørelsene om nødrettsansvaret og juridisk litteratur.

I det følgende skal jeg analysere og vurdere rettspraksis for å vise hvordan vilkåret er behandlet og ta stilling til hvor stor grad av bevissthet rundt skaden som kreves. Først skal jeg analysere de høyesterettsdommene der krav om erstatning etter nødrettsansvaret har ført frem og vilkåret var ansett oppfylt. Deretter skal jeg analysere høyesterettsdommer der krav om erstatning etter nødrettsansvaret ikke har ført frem og som dermed kan si noe om den nedre grensen for når vilkåret er oppfylt. Jeg skal også analysere underrettspraksis for å se om avgjørelsene underbygger det jeg mener følger av høyesterettspraksis. Avslutningsvis skal jeg redegjøre for hvordan spørsmålet er behandlet i den juridiske litteraturen og se på hvordan de ulike forfatterne har formulert vilkåret.

6.2 Høyesteretts tolkning av vilkåret

6.2.1 Avgjørelser der vilkåret har vært oppfylt

Erstatning etter nødrettsansvaret har blitt tilkjent i de tre høyesterettsdommene *Rt. 1916 s. 666* (Andø), *Rt. 1925 s. 808* (Proteus) og *Rt. 1955 s. 872 / ND-1955-181 NH* (Consul Bratt). Alle disse avgjørelsene inneholder uttalelser av betydning for problemstillingen.

Den første høyesterettsavgjørelsen er Andødommen hvor sildetønner ble «kastet overbord etter behørig overveielse for at muliggjøre for dampskibet 'Andø' at fortsatte og fullføre slæpningen av galeas 'Republik'». ¹²⁴ Det ble lagt til grunn at dette var riktig handlet av kapteinen, han måtte «ofre det mindre værdifulde, de paa 'Andø' s dæk indtastede sildetønder,

¹²³ Se for eksempel *Rt. 1973 s. 1268* (Flymanøverdommen) og Hagstrøm (2019) s. 446.

¹²⁴ Dommen s. 667.

for at beskytte det mere værdifulde, galeas 'Republik', mot den truende fare». ¹²⁵ Høyesterett påla derfor erstatning etter nødrettsansvaret.

Kapteinen på «Andø» tok et bevisst valg om å kaste sildetønnene over bord for å avverge den truende faren mot galeasen «Republik». Vilkåret er ikke ytterligere problematisert. Ved slike direkte inngrep er det sjelden nødvendig å drøfte om skadevolder har tilstrekkelig grad av bevissthet rundt skaden som volder ved nødrettshandlingen. På samme måte som skiløperen som brøt seg inn i hytta for å overleve, ligger bevisstheten om at skade vil oppstå på sett og vis «innebygget» i nødrettshandlingen.

Vilkåret er ofte adskillig mer uklart fordi det ikke kan påvises at skadevolder tok et bevisst valg om å volde skaden. Hvor stor grad av bevissthet som kreves rundt skaden som oppstår kan Proteusdommen og Consul Bratt-dommen gi en viss veiledning på. Proteusdommen gjaldt skipet D/S «Proteus» som hadde ankret opp i Haugesund, men som kom i drift sydover Karmsundet på grunn av en orkan. Det ble påvist at skipet unnlot å hive inn ankrene for å unngå at skipet skulle drive på land, noe som medførte at ankrene gjorde skade på telegrafkabler. Flertallet¹²⁶ var enige om at:

«Her maa føreren, som var vidende om kabelleiets beliggenhet hat den fulde forstaaelse av, at dette sandsynligvis vilde beskadiges, hvis skibet fortsatte at drive nedover sundet over kabelleiet med ankerne i bunden.»¹²⁷

Når skadevolder måtte forstå at skade sannsynligvis ville oppstå som følge av nødrettshandlingen, hadde altså skadevolder tilstrekkelig grad av bevissthet rundt skaden som oppstod.

Den tredje høyesterettsdommen der krav om erstatning etter nødrettsansvaret har ført frem, er Consul Bratt-dommen som gjaldt skipet D/S «Consul Bratt» som var på vei til Fredrikstad. Skipet mistet styringen i en elvestrøm, og losen beordret å kaste anker for å forhindre at skipet seilte

¹²⁵ Dommen s. 667.

¹²⁶ Dissens 6-1.

¹²⁷ Dommen s. 809–810.

inn i en kai. Ankeret rev imidlertid opp en sterkstrømledning, og skaden på denne medførte en avbrytelse av strømtilførselen til Fredriksstad mekaniske Verksted. Verkstedet krevde derfor erstatning for driftsstans. Høyesterett uttalte:¹²⁸

«Selv om losen ikke visste om forskipet var over kabelen, må jeg etter opplysningene i saken legge til grunn at han var klar over at fartøyet var i kabelfeltet. Hvor nær faren for kabelen har fremstillet seg for ham, kan man ikke vite, men dette kan ikke være avgjørende.»¹²⁹

Høyesterett la etter dette til grunn at vilkårene for nødrettsansvaret var oppfylt fordi losen var klar over de faktiske forholdene og at nødretts handlingen i den anledning innebar en fare for skade på kabelen. Det var ikke avgjørende at det var uklart hvor stor faren for skade fremstilte seg for skadevolderen. Skipet befant seg i en nødsituasjon, og det er derfor nærliggende å legge til grunn at losen ville valgt å handle på samme måte til tross for at han var klar over faren for skade.¹³⁰ Er nødsituasjonen truende nok, vil skadevolder nettopp handle til tross for faren for skade og med en bevissthet om at slik skade vil kunne oppstå.¹³¹

¹²⁸ Mindretallet i *lagmannsretten* argumenterte for at skaden ikke hadde oppstått dersom varselskiltene hadde vært plassert på riktig sted og ikke 20 meter overfor der kabelen faktisk lå. Mindretallet uttalte også at det var urimelig at ansvaret skulle veltes over på «et skip som – under en helt forsvarlig og uklanderlig manøvrering – på grunn av særlige ugunstige strømforhold kommer i en slik situasjon at det må ankes tross ankringsforbud» (s. 878).

¹²⁹ Dommen s. 873.

¹³⁰ Uttalelsen minner om den danske avgjørelsen *U 1948.1352 S / ND-1948-433 Sø- og Handelsretten* (Bes) som gjaldt skade på undervannskabel. Der ble det lagt vekt på at situasjonen måtte anses for å «rumme Mulighed for en Beskadigelse af Kablet» og at kapteinen som hadde kjennskap til de nevnte omstendigheter måtte være erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret.

¹³¹ Consul Bratt-saken var en spesiell sak der det også ble tilkjent erstatning for driftsstansen til Fredriksstad mekaniske Verksted. Det er nok høyst uklart om mannskapet på Consul Bratt hadde valgt å felle anker dersom de var klar over at skaden på kabelen ville føre til driftsstansen. Jeg har valgt å vurdere dette som et spørsmål om det gjelder en utvidet adekvansgrense for nødretts handlinger. Dette skal jeg behandle nærmere i kapittel 9.3.

Det følger av dette at Høyesterett har stilt krav til skadevolders bevissthet rundt skaden som oppstod i alle de tre høyesterettsdommene der krav om erstatning etter nødrettsansvaret har ført frem. I Andødommen hvor skaden var voldt som følge av en «behørig overveielse», var det ikke tvilsomt at skadevolder tok et bevisst valg om å volde skaden. I Proteusdommen og Consul Bratt-dommen la Høyesterett til grunn at også lavere grad av bevissthet rundt skaden var tilstrekkelig.

Basert på de høyesterettsdommene der vilkåret har vært oppfylt, mener jeg det er grunnlag for å si at vilkåret i hvert fall er oppfylt når skadevolder forstår det er en *fare for* skade og velger å handle *til tross* for denne faren.

Formuleringen minner om *dolus eventualis* som regnes som strafferettslig forsett. Jeg skal komme tilbake til parallellene til det strafferettslige forsettsbegrepet senere i kapittelet. Det er likevel nærliggende å fremheve at Høyesterett *ikke* har brukt forsettsbegrepet i dommene om nødrettsansvaret selv om det for eksempel i *Rt. 1973 s. 1268* (Flymanøverdommen) ble uttrykkelig forutsatt at skaden i Consul Bratt-dommen var voldt forsettlig. Det ble uttalt at resultatet i Consul Bratt-dommen var begrunnet i de spesielle omstendighetene i saken og at «[h]ertil kommer at det dreide seg om et nødrettsansvar og skade voldt med fortsett [sic]». ¹³²

Dessuten gir avgjørelsene i de lavere instansene i Proteussaken og Consul Bratt-saken anvisning på at skaden må være voldt forsettlig for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse. Sjøretten i Proteussaken la til grunn at kapteinen måtte være klar over at det var en «overveiende sandsynlig følge» at kabelen ble skadet og at det var «tilstrækkelig til at karakterisere skaden, naar saadan voldes, som forsætlig». ¹³³ I Consul Bratt-saken la lagmannsrettens flertall til grunn at «skadeforvoldelsen i det foreliggende tilfelle ansees som skjedd forsettlig (*dolus eventualis*, jfr. Kjerschow: Straffeloven med kommentar side 92) og erstatningskravet for den påregnelige skade er da utvilsomt hjemlet i straffelovens

¹³² Dommen s. 1272. Derfor kunne ikke avgjørelsen gi veiledning av betydning for retts spørsmålet i Flymanøverdommen.

¹³³ Dommen s. 813.

ikrafttredelseslov § 24».¹³⁴ Selv om Høyesterett sluttet seg til de lavere instansers begrunnelse på vesentlige punkter, er det ikke holdepunkter for at Høyesterett tok stilling til bruken av forsettsbegrepet og om det eventuelt var et vilkår. Som nevnt innledningsvis mener jeg det uansett ikke er noen motsetning mellom det å stille krav til skadevolders bevissthet rundt skaden og å oppstille et vilkår om forsett. Begge synspunkter bygger på at skadevolder til en viss grad må forstå at skade vil oppstå som følge av nødrettshandlingen.

I det følgende skal jeg analysere høyesterettsdommer der vilkåret ikke har vært oppfylt og krav om erstatning etter nødrettsansvaret derfor ikke har ført frem. Jeg skal i den anledning forsøke å trekke grensen for hvor bevisst skadevolder må ha vært for at vilkåret har vært ansett oppfylt.

6.2.2 Avgjørelser der vilkåret ikke har vært oppfylt

Flertallet av høyesterettsdommene om nødrettsansvaret gjaldt saker der vilkårene for nødrettsansvaret ikke var ansett oppfylt. I *Rt. 1948 s. 1044* (Sirius), *Rt. 1952 s. 1170* (Sokrates) og *Rt. 1964 s. 272* (Sporvegsdommen) førte ikke anførselene om nødrettsansvaret frem fordi det ikke kunne påvises at det ble tatt et valg mellom handlingsalternativer.¹³⁵

Heller ikke i *Rt. 1955 s. 1055* (Kong Sigurd) førte kravet om erstatning etter nødrettsansvaret frem. Avgjørelsen inneholder imidlertid uttalelser som sier noe om i hvor stor grad skadevolder må forstå at det er en fare for skade. Kong Sigurd-dommen gjaldt et skipssammenstøt i Bergens havneområde som skjedde under storm. Det ble anført at to ulike manøvrer ga grunnlag for nødrettsansvar.

Ved den første manøveren hev «Kong Sigurd» inn ankeret for å forsøke å finne en ny ankerplass fordi skipet ellers risikerte å drive ned på tremetersgrunnen utenfor Sydnes i Bergens havn. Manøveren

¹³⁴ Dommen s. 876. I *Rt. 1964 s. 272* (Sporvegsdommen) la lagmannsretten til grunn at det ikke var tale «om noen forsettlig skadetilføyelse». Byrettens avgjørelse i samme sak la til grunn at nødrettsansvarets anvendelse forutsatte at den «rettmessige voldte skade er voldt med forsett 'villet'». Det var ifølge byretten ikke tilfelle med skaden i saken.

¹³⁵ Avgjørelsene er referert og behandlet i kapittel 5.

var imidlertid mislykket, og det oppstod blant annet skade på skipet «Tankar». Førstvoterende uttalte på vegne av en enstemmig Høyesterett:

«Hva angår den prinsipale anførsel, kan jeg ikke finne det godtgjort at man ombord på 'Kong Sigurd' hadde noen tanke på at man ved å gå i gang med å hive inn på ankeret utsatte de øvrige ankerliggere i området, 'Tankar' innbefattet, for noen særlig risiko. Manøveren ble som tidligere nevnt satt i gang fordi 'Kong Sigurd's' gjenværende anker dregget og skipet var drevet så langt innover at det var overhengende fare for at det ville bli kastet inn på tremetergrunnen. Etter det som foreligger, må jeg legge til grunn at man på 'Kong Sigurd' regnet med at manøveren kunne gjennomføres uten at skipet kom til å skade noen av de andre fartøyer.»¹³⁶

En enstemmig Høyesterett la til grunn at manøveren ikke var en nødretts handling som ga grunnlag for erstatning etter nødrettsansvaret.¹³⁷ Vilkåret var dermed ikke oppfylt når skadevolder ikke hadde «noen tanke» om at man utsatte de andre skipene for risiko. Det er ikke rimelig at skadevolder som ikke hadde noe bevissthet om at skade ville oppstå er erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret. Da kan ikke skaden være «voldt for å» avverge truende fare.

Den andre og etterfølgende manøveren gikk ut på at «Kong Sigurd» styrte til babord for å forsøke å komme ut mellom to skip. Manøveren medførte at «Kong Sigurd» fisket en ankerkjetting som satte i gang en kjede av begivenheter som ledet til at «Kong Sigurd» blant annet kolliderte med «Tankar». Spørsmålet for Høyesterett var om «Kong Sigurd» var erstatningsansvarlig overfor «Tankar». I den forbindelse uttalte en enstemmig Høyesterett:

«Manøveren ble nok foretatt for å redde 'Kong Sigurd', men som nevnt også for å avverge kollisjon bl.a. med 'Tankar', og det en kollisjon som kunne fått katastrofale følger, da «Kong Sigurd» i det øyeblikk ordren om babordmanøveren ble gitt, hadde kurs rett mot 'Tankar's' styrbords side. Den mest nærliggende risiko ved å styre

¹³⁶ Dommen s. 1057.

¹³⁷ Dommen s. 1058.

forenom 'Skarv' var at 'Kong Sigurd' kom til å fiske 'Skarv's anker, slik som den også gjorde. For så vidt innebar manøveren en større risiko for skade på 'Skarv' enn på 'Tankar'. At en eventuell fiske av 'Skarv's anker måtte forutsettes å fremkalle en meget komplisert situasjon, som også ville innebære mulighet for at 'Kong Sigurd' kunne komme i kollisjon med 'Tankar', er etter min mening ikke tilstrekkelig til å bringe spørsmålet om nødrettsansvar for 'Kong Sigurd' i en annen stilling.»¹³⁸

At manøveren «måtte forutsettes» å fremkalle en situasjon som «ville innebære mulighet» for komplikasjoner som ville føre til skade var altså ikke tilstrekkelig til at erstatning etter nødrettsansvaret ble tilkjent. Høyesterett fant det godtgjort at det var en viss risiko for skade ved å fiske ankeret, men fant det ikke godtgjort at mannskapet på «Kong Sigurd» hadde tilstrekkelig bevissthet rundt skadeforvoldelsen på «Tankar». Høyesterett påpekte at det tvert imot var større risiko for skade på «Skarv» enn «Tankar».

I den anledning kan det legges til grunn at ikke enhver fare for skade er tilstrekkelig. Jeg mener det er nærliggende å tolke uttalelsene i Kong Sigurd-dommen som at det ikke er tilstrekkelig at skadevolder innser at det er fare for skade, men regner med at det går bra. Dette forutsetter antagelig at sannsynligheten for at det skal gå bra er høyere enn faren for at skade oppstår og at skadevolder ikke ville handlet dersom vedkommende ikke hadde regnet med at det ville gå bra.

Dersom man leser Andødommen, Proteusdommen og Consul Bratt-dommen i sammenheng med Kong Sigurd-dommen mener jeg at skadevolder i hvert fall må ha hatt kunnskap om faren for skade og velge å handle til tross for denne faren. Det er ikke tilstrekkelig at skadevolder innså at det var fare for skade, men regnet med at nødretts handlingen ikke ville føre til den aktuelle skaden. Da har ikke skadevolder tilstrekkelig bevissthet rundt skadeforvoldelsen.

¹³⁸ Dommen s. 1059.

6.2.3 Refleksjoner

Gode grunner tilsier at vilkåret er oppfylt når skadevolder er klar over at det er en fare for skade og velger å handle til tross for denne faren. I en nødsituasjon vil ofte skadevolder være villig til å utføre nødretts-handlingen selv om vedkommende forstår at det er fare for skade. Her har skadevolder tilstrekkelig bevissthet rundt skaden som oppstår og de grunnleggende hensynene bak nødrettsansvaret om ekspropriasjons-tankegang og berikelsessynspunkter slår inn. Da er det også rimelig at skadevolder betaler erstatning etter nødrettsansvaret forutsatt at de øvrige vilkårene er oppfylt.

Samtidig er det gode grunner som tilsier at vilkåret ikke er oppfylt når skadevolder er klar over at det er en fare for skade, men regner med at det vil gå bra. Her vil ikke skadevolder ha samme tanke om at han eller hun er villig til å volde skade for å avverge den truende fare. Graden av bevissthet om at skade vil oppstå er dermed for lav til at det er naturlig å si at skaden var «voldt for å» avverge truende fare.

I den anledning mener jeg også at en viss støtte kan hentes fra strafferetten der *dolus eventualis* regnes som den nedre grensen for strafferettslig forsett. Dersom skadevolder innser at det er fare for skade, men velger å handle selv om skaden vil materialisere seg, vil dette regnes som strafferettslig forsett. Nødrettsansvaret var regulert som en del av strafferetten frem til skadeserstatningsloven trådte i kraft, og det kan tenkes at bruken av forsettsbegrepet i enkelte underrettsdommer har sammenheng med dette. Det er viktig å fremheve at vilkåret om forsett i strafferetten bygger på det straffverdige i gjerningspersonens tanke, mens et eventuelt vilkår om forsett i vurderingen av nødrettsansvarets anvendelse bygger på at skadevolder må ha hatt en viss grad av bevissthet rundt skaden som oppstod. Det er dermed ikke direkte overføringsverdi mellom regelsettene fordi de bygger på ulike hensyn som kan slå ulikt ut i vurderingen.

6.3 Underrettspraksis og publiserte voldgiftsdommer

De fleste underrettsdommene og publiserte voldgiftsdommer om nødrettsansvaret bygger videre på det som følger av høyesterettspraksis. I det følgende skal jeg gå gjennom seks dommer som er egnet til å kaste lys over problemstillingen.

1) Noen av underrettsdommene legger til grunn at vilkåret er oppfylt når skade sannsynligvis vil oppstå som følge av nødretts handlingen. Disse uttalelsene kan derfor forstås i forlengelsen av Proteusdommen. En av dem er *ND-1939-167 Frostating (Fugløy)*¹³⁹ som gjaldt motorjakten «Fugløy» som skulle passere en bro ved Skansenløpet i Trondheim havn. Rundt 25–30 meter før «Fugløy» skulle passere under broen, får mannskapet øye på motorkutteren «Rosa», som var under slep og ikke hadde noen synlig akterlanterne, som nettopp hadde passert under broen i samme retning. «Fugløy» satte derfor umiddelbart full fart bakover. Under den kraftige bakkingen slo baugen ut til høyre og traff skipslederen, sjømerker (påler) som gir anvisning på skipsleden, som ble skadet. Lagmannsrettens flertall la til grunn at vilkårene for nødrettsansvaret var oppfylt og uttalte:

«Slik som situasjonen var umiddelbart før kollisjonen, måtte det være på det rene for 'Fugløy's besetning at når den valgte å manøvrere som den gjorde, vilde dette medføre sterk sannsynlighet for at 'Fugløy' vilde støte mot skipslederen og påføre den skade.»¹⁴⁰

Det ble lagt til grunn at det måtte være på det rene for mannskapet at det var høy sannsynlighet for at skade ville oppstå.¹⁴¹ Vilkåret var derfor oppfylt.

¹³⁹ Avgjørelsen ble behandlet i kapittel 5.2.

¹⁴⁰ Dommen s. 171.

¹⁴¹ Det var på det rene at «Rosa» hadde vært uaktsom og hadde all skyld, men det ble lagt til grunn at «Fugløy's» rederi var ansvarlig på grunnlag av nødrettsansvaret. Lagmannsretten avgjorde at «Fugløy» og «Rosa's» redere var ansvarlige in solidum, men at «Fugløy» kunne kreve regress fra «Rosa». Retten fant det godtgjort at skaden ikke ville skjedd dersom «Rosa» hadde tent akterlanterne, og dermed burde «Rosa's» rederi i siste omgang bære tapet.

2) En annen avgjørelse er *ND-1949-709 Bergen byrett* (Koløyholmen) som bygger videre på noen av de samme betraktningene. Saken gjaldt motorfartøyet «Koløyholmen» som slet fortøyningene og under manøvrering for å bringe seg i sikkerhet, kolliderte med motorfartøyet «Seattle» som lå til ankers i havnen. Byretten påla erstatningsansvar etter den tidligere bestemmelsen om nødrettsansvar i straffelovens ikraft-tredelseslov § 24 med følgende begrunnelse:

«På den annen side finnes risikoen for, at ‘Koløyholmen’ ved sin manøvre kunne komme til å tilføye ‘Seattle’ skade, dog å ha vært så stor, at det alene var nødtilstanden som kunne forsvare, at der ble manøvrert således.»¹⁴²

Byretten la til grunn at faren for skade var stor og at vilkåret derfor var oppfylt. I et obiter dictum uttaler likevel byretten at vilkåret ville vært oppfylt der skadevolder «burde ha forstått» at det var fare for skade. En slik forståelse er ikke lagt til grunn i andre avgjørelser:

«Foranlediget ved prosedyren bemerkes, at det for at erstatningsansvar ifølge denne lovbestemmelse skal oppstå, ikke kreves, at den skadetilføyelse som er skjedd på grunn av nødtilstanden skal være forsettlig. Det er nok, at den handlende har forstått eller burde ha forstått, at handlingen setter et fremmed retts gode i fare (jfr. J. Ødegaard: Erstatningsrett side 225).»¹⁴³

Byretten mente antagelig å henvise til Øvergaards bok fra 1942 som bygger sin forståelse på flertallet i Proteusdommen. Øvergaard skrev at «[d]et er nok at den setter et fremmed retts gode i fare, og at den handlende er oppmerksom herpå og foretar handlingen til tross for denne fare».¹⁴⁴ Byrettens tolkning av Øvergaard er således noe upresis. Øvergaard legger ikke til grunn at det er tilstrekkelig at skadevolder «burde ha forstått» at

¹⁴² Dommen s. 712.

¹⁴³ Dommen s. 712.

¹⁴⁴ Øvergaard (1942) s. 225.

handlingen setter et fremmed retts gode i fare. Jeg mener derfor det ikke er grunn til å legge vekt på byrettens obiter dictum.

3) Den publiserte voldgiftsdommen *ND-1969-1 Voldgift* (Midnatsol) inneholder lignende uttalelser om hvor stor grad av bevissthet rundt skadeforvoldelsen som kreves. Avgjørelsen er en av flere publiserte voldgiftsdommer som omhandler fellehavari og redningstiltak i forsikringsretten, der voldgiftsdommeren har trukket linjer til nødrettsansvaret for å kaste lys over rettsspørsmålene i sakene.¹⁴⁵

Avgjørelsen gjaldt hurtigruteskipet M/S «Midnatsol» som fisket en telefonkabel fordi ankerkjettingen satt seg fast 23 favner under vannoverflaten, og skipet måtte gå med langsom fart for ikke å drive i land. Det var spørsmål om ansvaret for skaden måtte bæres av kaskoforsikringen eller P & I-forsikringen. Enevoldgiftsdommer Knut S. Selmer la til grunn at når handlingen skapte en «markert fare»¹⁴⁶ for skade på kablene, var også vilkårene for nødrettsansvaret oppfylt.¹⁴⁷ En stor fare for skade var altså ansett tilstrekkelig for at vilkårene for nødrettsansvaret var oppfylt.

4) *LG-1999-792* (Flomskadedommen) gjaldt spørsmål om erstatningsansvar for flomskader. Ledelsen i Stryn kommune mente at en bosetning i Bøavegen nedover mot Stryn sentrum stod i fare for å bli påført omfattende skader. Derfor ble det avgjort at det skulle lages en voll for å avlede vannet i en annen retning, noe som medførte at en annen eiendom ble påført store skader. Lagmannsretten konkluderte med at kommunen måtte holdes ansvarlig etter nødrettsbestemmelsen fordi det ble «føreteke eit medvite val om å leia vatnet vidare nedover Setrevegen fordi skadepotensialet der var monaleg mindre».

¹⁴⁵ Se også *ND-1978-139 Voldgift* (Stolt Condor) og *ND-1981-329 Voldgift* (Lintind) som gjaldt redningstiltak i forsikringsretten der det ble lagt til grunn at det ikke kunne oppstilles et krav om forsett med hensyn til de enkelte tapsposter for redningstiltakene. Den samme løsningen må følge av lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler § 6-4. Dette innebærer at dersom sikrede slipper anker for å hindre skipet i å gå på grunn og dermed påfører skade på en undervannskabel, må selskapet som hovedregel betale redningsomkostningene selv om det var ukjent for sikrede at det fantes en kabel på stedet, jf. Bull (2008) s. 486.

¹⁴⁶ Dommen s. 4.

¹⁴⁷ Resultatet ble at ansvaret ble pålagt P & I-assurandøren som skade voldt ved skipets bruk av anker, og ikke kaskoassurandøren som oppoffrelse i fellehavari.

Det ble lagt til grunn at det ble tatt et bevisst valg om å lede vannet dit skadepotensialet var minst for å avverge truende fare mot bosetningen i Bøavegen. Lagmannsretten tar ikke uttrykkelig stilling til hvordan skaderisikoen fremstod for kommunen utover at «skadepotensialet der var monaleg mindre». Når det blir tatt «eit medvite val» er det imidlertid nærliggende å tolke lagmannsretten slik at Stryn kommune hadde tilstrekkelig grad av bevissthet rundt skaden som oppstod. Avgjørelsen kan i hvert fall tolkes til støtte for at vilkåret er oppfylt når skadevolder er klar over faren for skade og velger å handle til tross for denne faren.

5) En underrettsavgjørelse som gir anvisning på at skaden måtte være voldt *forsettlig*, er *ND-1950-63 Frostating*. Saken gjaldt krav om erstatning for hester som døde som følge av en brann om bord på et kystruteskip. Årsaken til brannen var uoppklart. Det var anført at skipets folk forsettlig hadde ofret hestene for å redde skipet og at selskapet derfor var erstatningspliktig etter nødrettsansvaret. Det var avgjørende at det ikke var bevist at hensynet til skipet hadde vært motiverende og derfor var ikke vilkårene oppfylt. Lagmannsretten uttalte imidlertid i den anledning at den ikke fant det godtgjort «at det her er handlet forsettlig i det øyemed å redde skipet».¹⁴⁸ Et vilkår om forsettlig skadeforvoldelse innebærer i alle tilfeller at skadevolder har bevissthet rundt skaden som oppstår og er dermed forenlig med det som følger av majoriteten av rettspraksis om nødrettsansvaret for øvrig.

6) Problemstillingen om skadevolders bevissthet rundt skadeforvoldelsen ble imidlertid ikke drøftet i *ND-1953-213 Bergen byrett* (Njård II).¹⁴⁹ Saken gjaldt seilbåten «Njård II» som hadde ankret opp i et trangt og strømfyllt farvann for ikke å drive på land. Deretter skjedde det en kollisjon mellom «Njård II» og et rutedampskip som medførte at «Njård II» ble senket med fullt utstyr. Skylden for kollisjonen lå hos rutedampskipet, men byretten konkluderte med at «Njård II» sitt erstatningskrav skulle reduseres på grunn av medvirkning ved nødrettshandling.

Avgjørelsen lar seg ikke plassere i forhold til de andre avgjørelsene fordi skaden ble voldt *på* «Njård II» av et annet skip. Skaden var ikke

¹⁴⁸ Dommen s. 70.

¹⁴⁹ Avgjørelsen er behandlet i kapittel 4.2.3.

«voldt» av «Njård II» og tilfellet er derfor vanskelig å plassere inn i strukturen til skadeserstatningsloven § 1-4. Derfor blir det også komplisert å drøfte i hvilken grad kapteinen forstod at skade ville oppstå som følge av nødrettshandlingen. En slik drøftelse forutsetter at kapteinen må ha forstått at det var fare for at «Njård II» ville bli pårent av et annet skip ved å ankre opp, men valgte å handle til tross for denne faren.

Jeg mener det er rimelig å anta at kapteinen på «Njård II» forstod at det var en viss fare ved å ankre opp i et trangt og strømfylt farvann. Samtidig er det ikke holdepunkter for at kapteinen hadde valgt å ankre opp med bevissthet om at det var risiko for å bli pårent av et annet skip. Det er sannsynligvis mer fordelaktig for kapteinen på «Njård II» å drive på grunn enn å kolliderere med et annet skip.

Det mest nærliggende er kanskje å si at kapteinen på «Njård II» var klar over at det var en viss fare for skade, men regnet med at det ville gå bra. I så fall innebærer avgjørelsen et brudd med øvrig rettspraksis og særlig uttalelsene i Kong Sigurd-dommen. Avgjørelsen er imidlertid svært spesiell fordi den gjelder medvirkning ved nødrettshandling og skaden ikke var «voldt» av «Njård II», men av et annet skip. I tillegg uttalte ikke byretten seg om problemstillingen og det er derfor vanskelig å vurdere hva som lå til grunn for resultatet.¹⁵⁰

Det følger av dette at praksisen stort sett er forenlig med konklusjonen om at vilkåret er oppfylt når skadevolder forstår det er en fare for skade og velger å handle til tross for denne faren. Dette innebærer at underrettspraksis og publiserte voldgiftsdommer i all hovedsak underbygger det som følger av høyesterettspraksis om at skadevolder må ha hatt en viss grad av bevissthet rundt skaden som oppstod.

6.4 Juridisk litteratur

Juridisk litteratur har også tatt stilling til hvor stor grad av bevissthet rundt skaden skadevolder må ha utvist. I det følgende skal jeg redegjøre

¹⁵⁰ Det kan også tenkes at alminnelige «aksept av risiko»-betraktninger lå til grunn for at erstatningskravet ble redusert på grunnlag av medvirkning.

for synspunktene til de forfatterne som har skrevet mest inngående om nødrettsansvaret.

Øvergaard baserte forståelsen av vilkåret på Proteusdommen som lenge var den eneste høyesterettsdommen der vilkåret var problematisert. Øvergaard mente at nødrettsansvaret kan pålegges selv om skaden ikke fremstod som sikker for den handlende. Det måtte være «nok at den [handlende] setter et fremmed rettsgode i fare, og at den handlende er oppmerksom herpå og foretar handlingen til tross for denne fare».¹⁵¹ Et slikt tilfelle var, ifølge Øvergaard, omhandlet i Proteusdommen. Stang forutsatte at nødretts handlingen kunne bestå i «at et fremmed rettsgode sættes i fare», mens Gjelsvik antok at nødhandlinger var en «forsættlig handling» lenge før Høyesterett hadde uttalt seg om spørsmålet.¹⁵² Han påpekte at det kan virke betenkelig å anvende forsettsbegrepet på en «objektivt rettmæssig handling», men det kunne ikke medføre noen misforståelser.¹⁵³ Selmer la til grunn at Proteusdommen og Consul Brattdommen ikke gjaldt forsettlig skadeforvoldelse, men at skipsfolkene antagelig tok en «kalkulert risiko» ved å kaste ankeret.¹⁵⁴

Nygaard behandlet problemstillingen som et spørsmål om skadevolder hadde ofringsmotiv.¹⁵⁵ Nygaard mente både redningsmotiv¹⁵⁶ og ofringsmotiv var vilkår for ofringsdisposisjonen, men at ofringsmotivet var knyttet til bevisstheten rundt selve skadeforvoldelsen. Han mente også det var mest nærliggende å anse ofringsmotivet som en «form for forsett».

¹⁵¹ Øvergaard (1951) s. 236.

¹⁵² Stang (1927) s. 176 og Gjelsvik (1897) s. 23–24.

¹⁵³ Gjelsvik (1897) s. 24, note 1.

¹⁵⁴ Selmer (1982) s. 338.

¹⁵⁵ Nygaard (1974) s. 272.

¹⁵⁶ Redningsmotivet går ut på at skadevolder må ha handlet med et formål om å «avverge truende fare» og stiller også krav til skadevolders bevissthet rundt nødretts handlingen. Se Nygaard (1974) s. 273. Redningsmotivet kan være intuitivt, må ikke fremstille seg helt klart for skadevolder og blir derfor sjelden problematisert i rettspraksis. *ND-1950-63 Frostating* (omtalt over i kapittel 6.3) gjaldt likevel et tilfelle der manglende redningsmotiv hadde betydning for at kravet om erstatning etter nødrettsansvaret ikke førte frem. Det var anført at skipets folk forsettlig hadde ofret hestene for å redde skipet og at selskapet derfor måtte betale erstatning etter nødrettsansvaret. Lagmannsretten la til grunn at «bevis for at det er hensynet til skipet som her har vært motiverende foreligger ikke» (s. 70).

Han la til grunn at ofringsmotivet forutsatte at skadevolder er klar over at handlingen representerer en «viss risiko», men likevel velger å handle.¹⁵⁷ Det ble vist til at dolus eventualis regnes som strafferettslig forsett, slik at diskusjonen i strafferetten kunne gi en viss støtte til formuleringen av vilkåret om ofringsmotivet.¹⁵⁸

Deretter formulerer Nygaard to ulike regler for å slå fast når vilkåret om ofringsmotiv er oppfylt. Den første regelen kunne utledes fra Kong Sigurd-dommen. Nygaard uttalte:

«Eg forstår altså domspraksis slik at den gir dekning for den regel at når handlinga skjer ut frå ei avgjerande von om at det skal gå bra, skal det overvekt av risiko til for at kravet til ofringsmotiv er innfridd; med andre ord at vona ikkje har realistisk grunnlag.»¹⁵⁹

For det andre mente Nygaard at ofringsmotiv foreligger når skadevolder er «merksam på fåren for slik skade som den som skjedde», men velger å handle likevel. Han la til grunn at vilkåret måtte være at det var en aktuell fare slik det fremgikk av Proteusdommen og Consul Bratt-dommen.

Videre påpekte Nygaard at ingen høyesterettsdom pålegger nødrettsansvar der skadevolder ikke hadde noen tanke om at skade ville skje:

«Skulle det vera slikt ansvar i desse tilfella, måtte det vera på grunnlag av reint ytre omstende, uavhengig av førehandskalkyle. Dermed ville også hendelege uhell kunne falla inn under naudrettsansvaret. Eller det måtte vera på grunnlag av at gjerningsmannen mannen [sic] burde forstått. Men dette ville bli ei form for skyldansvar som byggjer på at han burde tenkt og handla annleis, og det endå om han vart frifunnen for vanleg culpaansvar på grunn av naudrettssituasjonen (...)»¹⁶⁰

¹⁵⁷ Nygaard (1974) s. 279.

¹⁵⁸ Nygaard (1974) s. 280.

¹⁵⁹ Nygaard (1974) s. 281.

¹⁶⁰ Nygaard (1974) s. 281–282.

Nygaard var derfor enig med Bull i at det ikke er tilstrekkelig for å pålegge nødrettsansvar at skadevolder burde forstått at det var fare for skade, noe han mente uansett kunne utledes fra Kong Sigurd-dommen.¹⁶¹

Bull analyserte rettspraksis om nødrettsansvaret for å kartlegge de subjektive vilkårene i sin artikkel om forsettskravet ved redningsforanstaltninger.¹⁶² Bull påpekte at Høyesterett, i motsetning til de lavere instanser, har vært forsiktig med å henge «forsettsmerkelapper» på begrunnelsene.¹⁶³ Han fant særlig at Høyesteretts premisser i Consul Bratt-dommen var problematiske fordi Høyesterett dels sluttet seg til underrettenes premisser, dels ga en kortfattet selvstendig begrunnelse og dels henviste til tre andre dommer som ikke legger de samme kriterier til grunn.¹⁶⁴

Oppsummert mente Bull for det første at handlingen objektivt sett måtte innebære en ikke uvesentlig fare for skade, og at den handlende faktisk må ha forstått at handlingen innebar en slik fare. Det var neppe «tilstrekkelig at den handlende burde ha forstått det».¹⁶⁵ Videre mente Bull at det ikke kan kreves at den handlende må ha fremkalt skaden forsettlig. Dette ville kunne ha «åpenbare mangler», særlig siden det ikke er klarlagt hvilket farebegrep som skal anvendes. Deretter la Bull til grunn:

«Det kan diskuteres hvorledes konklusjonen ovenfor skal utformes i mer kjente erstatningsrettslige termer. Mest nærliggende synes det å være å falle tilbake på et «bevisst uaktsomhet m.h.t. skaden»-synspunkt.»¹⁶⁶

¹⁶¹ Nygaard (1974) s. 282.

¹⁶² Der den sikrede må betale erstatning etter nødrettsansvaret, vil vedkommende ofte kreve tapet erstattet av sin assurandør som en redningsomkostning. Derfor er det av betydning at sikredes ansvar ikke går lenger enn forsikringsselskapets ansvar, jf. Bull (1972) s. 59.

¹⁶³ Bull (1972) s. 62.

¹⁶⁴ Bull (1972) s. 62–63.

¹⁶⁵ Bull (1972) s. 64.

¹⁶⁶ Bull (1972) s. 64.

Han påpekte at et slikt synspunkt lett ville føre til en objektivisering av skadevolders opptreden og forståelse.¹⁶⁷ Nygaard var usikker på om dette synspunktet hadde et entydig innhold i erstatningsretten, men viste til at også Bull var innforstått med dette.¹⁶⁸

Det er altså enighet i litteraturen om at skadevolder i det minste må ha utvist en viss grad av bevissthet rundt skadeforvoldelsen. Noen forfattere viser til at vilkåret kan minne om et forsettskrav, men likevel velger den litteraturen jeg har undersøkt å bruke mer nyansert språk for å utforme ulike regler for når vilkåret har vært ansett som oppfylt. Øvergaard bygger på at skadevolder må sette et fremmed retts gode i fare, at den handlende er oppmerksom på dette og handler til tross for denne faren. Nygaard foretok en grundig analyse av det nærmere innholdet i et ofringsmotiv og oppstilte med utgangspunkt i høyesterettspraksis to regler for når vilkåret var oppfylt. Bull utformet også en flerleddet konklusjon for når vilkåret antagelig var ansett som oppfylt. Dette tilsier at vilkåret rundt skadevolders bevissthet rundt skaden i alle tilfeller er komplekst og at det antagelig er flere måter å utforme en konklusjon basert på høyesterettspraksis.

6.5 Konklusjon

Jeg mener det er grunnlag for å konkludere med at vilkåret om at skadevolder må ha utvist en viss grad av bevissthet rundt skadeforvoldelsen, er oppfylt når skadevolder forstår det er en *fare for* skade og velger å handle *til tross* for den faren. Vilkåret er imidlertid ikke oppfylt der skadevolder forstår at det er fare for skade, men handler i den tro at det vil gå bra.

Denne konklusjonen kan utledes fra høyesterettspraksis og underbygges av underrettspraksis og publiserte voldgiftsdommer. Konklusjonen er også forenlig med de grunnleggende perspektivene slik de fremkommer i den juridiske litteraturen. I tillegg er en slik forståelse i tråd med de grunnleggende hensynene bak nødrettsansvaret som bygger på at

¹⁶⁷ Bull (1972) s. 64.

¹⁶⁸ Nygaard (1974) s. 281.

skadevolder tar et valg om å volde skade på en interesse for å avverge truende fare mot en annen interesse.

Det kan godt tenkes at denne konklusjonen er forenlig med et vilkår om at skaden er voldt forsettlig. Dette forutsetter imidlertid en grundig analyse av hva innholdet i et slikt forsettskrav eventuelt ville vært. Det kan tenkes at forsettsbegrepet er egnet for å sette ord på at skadevolder må ha utvist en viss grad av bevissthet rundt skaden som oppstår som følge av nødrettshandlingen, men som nevnt mener jeg det ikke er noen motsetning mellom det å stille krav til skadevolders bevissthet rundt skaden og å oppstille et vilkår om forsett. Jeg finner derfor ikke grunnlag for å konkludere med at skaden må være voldt forsettlig for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse.

7 Ansvarssubjektet

7.1 Rettslige utgangspunkter

Frem til nå har jeg fokusert på hvilke vilkår som må være oppfylt for at nødrettsansvaret kommer til anvendelse. Dette kapittelet gjelder spørsmålet om *hvem* som er ansvarssubjektet som kan bli erstatningsansvarlig når vilkårene er oppfylt.

Det rettslige utgangspunktet etter skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum er at «skadevolder plikter å erstatte skaden» som oppstår som følge av nødrettshandlingen. Dette innebærer som hovedregel at skadevolder må betale erstatning. Det er imidlertid uklart hvor langt andre enn skadevolder selv kan bli erstatningsansvarlig der skadevolder handler i andres interesser.¹⁶⁹ Selv om lovtekstens ordlyd gir anvisning på at det alltid er skadevolder som er ansvarlig, har det i rettspraksis vært lagt til grunn at den som får sine interesser reddet kan bli erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret. Motsatt løsning vil kunne medføre at man ikke tør å gripe inn i nødsituasjoner.¹⁷⁰

I *Rt. 1916 s. 666* (Andø) ble spørsmålet om *hvem* som måtte betale erstatning satt på spissen.¹⁷¹ Avgjørelsen handlet som nevnt om dampskipet «Andø» som hadde galeasen «Republik» på slep. For å fullføre slepingen, måtte «Andø» kaste noen sildetønner over bord. Flertallet la til grunn at den tidligere bestemmelsen om nødrettsansvaret i straffelovens ikraft-tredelseslov § 24 kom til anvendelse og at eierne av sildetønnene hadde krav på erstatning etter nødrettsansvaret. Det var imidlertid spørsmål om det var «Andø» eller «Republik» som måtte erstatte tapet. Selv om skaden ble voldt av mannskapet på «Andø», ble beslutningen tatt for å avverge truende fare mot «Republik».

¹⁶⁹ Askeland (2018) note 30.

¹⁷⁰ Se Ussing (1947) s. 113.

¹⁷¹ Avgjørelsen er blant annet presentert og behandlet i kapittel 6.2.

Førstvoterende viste til at ordlyden ga anvisning på at det var skadevolder som måtte erstatte skaden.¹⁷² Det ble imidlertid lagt vekt på at handlingen utelukkende var gjort i «Republik» interesse. Derfor ble det lagt til grunn at den som nødhandlingen var foretatt til fordel for, «Republik», var ansvarlig. Førstvoterende uttalte:

«Den, i hvis interesse den skadegjørende handling er foretat, pligter, forekommer det mig, definitivt at genoprette denne.»¹⁷³

Det var imidlertid dissens knyttet til om den faktiske skadevolder, «Andø», var solidaransvarlig med «Republik». Flertallet på fire dommere mente at «Andø» og «Republik» var solidaransvarlige, mens mindretallet bestående av tre dommere mente at «Andø» burde frifinnes.

Spørsmålet om hvem som er erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret har vært grundig behandlet i litteraturen. Det virker som det stort sett er enighet om at ordlyden ikke skal tolkes strengt i den forstand at den som får sitt gode reddet som hovedregel kan bli erstatningsansvarlig.¹⁷⁴ Stang mente det ikke var noe problem å sette seg utover ordlyden om at skadevolder var erstatningsansvarlig:

«Saa litet gjennemarbeidet som ikrattrædelseslovens regler er,¹⁷⁵ bør man imidlertid ikke la sig binde ved uttrykksmaaten i den; man bør derfor følge den rationelle regel. Høiesteret har da ogsaa sat sig ut over dens ord, men har bare tat skridtet halvt; den har antat, at baade skadevolderen og den, hvis interesser det gjælder, blir ansvarlige.»¹⁷⁶

¹⁷² Ordlyden i straffelovens ikrafttredelseslov § 24 var at skaden «blir at erstatte av den skadegjørende».

¹⁷³ Dommen s. 668.

¹⁷⁴ Øvergaard viste til at det kan anføres lovtekniske grunner til fordel for lovens ordlyd fordi det kan være tvilsomt hvem som er endelige interesserte i nødrettssituasjoner, jf. Øvergaard (1951) s. 236.

¹⁷⁵ Her mente han den tidligere bestemmelsen om nødrettsansvaret som stod lovfestet i straffelovens ikrafttredelseslov § 24. Skadeserstatningsloven § 1-4 var ment som en videreføring av denne regelen.

¹⁷⁶ Stang (1927) s. 177.

Det er likevel uklart om skadevolder blir solidaransvarlig med den som fikk sitt gode reddet. I forarbeidene til skadeserstatningsloven § 1-4 ble det uttrykkelig presisert at det ikke skulle gjøres noen endringer i spørsmålet om medansvar for den i hvis interesse nødrettsbehandlingen er foretatt. Spørsmålet om solidaransvar kommenteres imidlertid ikke nærmere.¹⁷⁷

For skadelidte vil det ofte være en fordel med solidaransvar og etterfølgende regressoppgjør mellom skadevolder og den som fikk sitt gode reddet. Ifølge Nygaard er vanlig lære likevel at den som fikk sitt gode reddet, må bære ansvaret alene.¹⁷⁸ En slik forståelse er altså i samsvar med det mindretallet i Andødommen mente.

Stang var enig med mindretallet i Andødommen og la til grunn at det var innehaveren av de «retsgoder det gjælder at redde» som måtte betale erstatning.¹⁷⁹ Som eksempel nevner han et tilfelle der det oppstår «brand i et pensionat og piken tar gjestenes tøy, som henger i entreen, og slukker branden med det, bør det være eieren av huset eller av pensionatet, som betaler erstatning til gjestene; piken bør derimot være uten ansvar».¹⁸⁰ Dette bygger på en oppfatning om at selv om piken er den som volder skade på gjestenes tøy, er det pensjonatet som oppnår fordelene. Eieren av interessen som reddes vil derfor som et utgangspunkt være erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret.

Samme løsning vil antagelig legges til grunn der skaden blir voldt for å avverge truende fare mot andres liv og helse.¹⁸¹ Det blir en form for «uanmodet nødhjelp». Et eksempel er der en privatperson knuser et

¹⁷⁷ Ot.prp. nr. 48 (1965–1966) s. 27.

¹⁷⁸ Nygaard (1974) s. 288.

¹⁷⁹ Stang (1927) s. 176–177. Ussing (1947) s. 113 la også til grunn at erstatningsplikten bør «lægges paa den Person, hvis Interesse gør Handlingen forsvarlig, og omvendt bør man fritage den Skadevolder, der har handlet i andres Interesse.»

¹⁸⁰ Stang (1927) s. 177.

¹⁸¹ Se også Håstad (1973) s. 165 flg. *Håstad* reiser spørsmål om det bør gjelde et ubegrenset økonomisk ansvar dersom store økonomiske verdier ofres for å redde liv eller helse. Det ble vist til at spørsmålet ikke var problematisert i svensk rett, og at i Norden har *Ussing* vist til at erstatningsplikten ikke skal pålegges slik at den «ansvarliges Velfærd vilde blive truet derved», jf. Håstad s. 166–167 og Ussing (1947) s. 112. Stang (1927) s. 178, note 8 mener noen tilsvarende begrensning ikke kan gjøres i Norge hvor nødrettsansvaret var lovfestet. Han var heller ikke overbevist om at begrensningen ville vært legislativt berettiget.

vindu for å redde et barn ut av et brennende hus. Det vil være urimelig om foreldrene krever erstatning fra redningsmannen som har knust et vindu for å redde barnets liv.¹⁸² Det samme vil antagelig gjelde der noen bruker tredjepersons eiendom for å avverge en truende fare mot andres liv og helse, slik at den som fikk sitt liv og helse reddet må erstatte tapet.¹⁸³

Problemstillingen har sammenheng med negotiorum gestio (uanmodet forretningsførsel) der man handler på vegne av noen som midlertidig er forhindret fra å ivareta egne interesser. Negotiorum gestio bygger på en tanke om at innehaveren av godet hadde ønsket å foreta handlingen om vedkommende var til stede og kunne truffet avgjørelsen selv. Hovedregelen er at innehaveren av godet som blir reddet må betale erstatning for utgiftene.¹⁸⁴ Det reiser imidlertid vanskelige spørsmål hvis innehaveren av godet er uenig i prioriteringene og heller ville latt sitt eget gode bli ødelagt i stedet for å betale erstatning til skadelidte.

I forlengelsen av dette er det spørsmål om rettssetningene som følger av Andødommen også vil gjelde for *mislykkede* nødrettshandlinger. Da kan det fremstå særlig urimelig for innehaveren av godet som skulle bli reddet å bli pålagt erstatning. Som nevnt under kapittel 5.4 er utgangspunktet at det skal betales erstatning i disse tilfellene. Dersom man skal legge mindretallets votum i Andødommen til grunn, tilsier det at skadevolder slipper ansvar, men at innehaveren av det godet som skulle reddes må betale erstatning til tross for at redningen var mislykket. Følger man flertallets votum, vil både skadevolder og innehaver av godet

¹⁸² Eksempelet er hentet fra Gjelsvik (1897) s. 30.

¹⁸³ Spørsmålet har ikke vært behandlet av domstolene, men *RG-1999-497 (80-99) Asker og Bærums herredsrett* kan antagelig bidra til å belyse problemstillingen. Avgjørelsen er referert og grundig behandlet i kapittel 5.3.1.3. Politiets handlingsalternativer innebar en fare for drosjesjåførens liv og helse. Politiet handlet på denne måten for å avverge truende fare mot drosjesjåføren som presumptivt også er i arbeidsgiverens interesse. Selv om det ikke er vist til dette i premissene, har antagelig slike betraktninger spilt inn i vurderingen for å komme frem til et rimelig resultat. En annen sak er at det kan være vanskelig å påvise hvem som er interessent i slike tilfeller.

¹⁸⁴ Nygaard (1974) s. 289 la til grunn at mindretallets resultat like gjerne kunne bygget på negotiorum gestio-regelen der gjerningsmannen er fullt ut fri for ansvar og bare blir en mellommann.

bli solidaransvarlige for tapet.¹⁸⁵ *Øvergaard* antok at dersom innehaveren av det godet som skulle reddes skulle hefte solidarisk med skadevolder i slike tilfeller, forutsatte det at skadevolder i handlingsøyeblikket fremstod berettiget til å gå ut fra at inngrepet var nødvendig og i overensstemmelse med vilkårene for nødrett. Utover dette ville ikke innehaveren av godet hefte, men skadevolderen ville kunne bli ansvarlig etter skyldansvaret.¹⁸⁶

En særlig problemstilling gjelder hvem som bør være ansvarlig etter nødrettsansvaret dersom skaden er voldt for å avverge fare til fordel for offentlige interesser. Ved slike *redningsaksjoner* vil skadevolder normalt ikke oppnå noen fordel ved nødrettshandlingen og det kan virke urimelig å kreve erstatning. Denne problemstillingen skal jeg drøfte i det følgende. Disse perspektivene er lite behandlet i norsk rett. Derfor kommer jeg til å trekke noen komparative paralleller til engelsk og amerikansk rett for å belyse den norske regelen. Selv om komparative perspektiver ikke får direkte betydning for nødrettsansvarets anvendelse i norsk rett, bidrar det til å fremheve interessante tanker som ikke i like stor grad er utviklet i norsk rett.¹⁸⁷

7.2 Når skaden er voldt til fordel for offentlige interesser

Noen ganger blir nødrettshandlingen foretatt for å avverge fare mot offentlige interesser.

Skadevolderen vil normalt ikke oppnå noen personlig fordel ved skadeforvoldelsen. Dessuten er det vanskelig å vurdere *hvem* som får

¹⁸⁵ Se Nygaard (1974) s. 288. Nygaard viste til at Lundstedt la til grunn at ingen kunne være ansvarlig ved mislykket nødrettshandling i slike tilfeller.

¹⁸⁶ *Øvergaard* (1951) s. 237.

¹⁸⁷ Dette er en problemstilling i de fleste jurisdiksjoner som har et ansvar for nødhandlinger. Problemstillingen har særlig vært gjenstand for mye diskusjon i tysk rett, jf. eksempelvis de la Durantaye (2014) s. 107. I tysk rett følger det ikke uttrykkelig av ordlyden hvem som kan bli pålagt erstatningsplikt etter Bürgerliches Gesetzbuch av 18. august 1896 (BGB) § 904. Der skaden ble voldt for å avverge truende fare mot andres interesser, er det uklart om det er skadevolder eller eieren av godet som ble reddet som må betale erstatning. Stang la også til grunn at det var uenighet om hvordan BGB § 904 skulle forstås i dette henseende, jf. Stang (1927) s. 177, note 6.

sine interesser reddet i slike tilfeller. Det virker imidlertid urimelig at redningsmannen er erstatningsansvarlig for skaden som blir voldt på tredjepersons eiendom i slike tilfeller.¹⁸⁸ Spørsmålet er derfor om dommerne vil utvise skjønn basert på hva som fremstår som et rimelig resultat eller om det bør gjøres et unntak fra erstatningsplikten som følger av nødrettsansvaret i slike tilfeller. *Nygaard* tok ikke stilling til problemstillingen, men viste til at det kunne oppstå et viktig problemkompleks ved spørsmål om ansvar for redningsaksjoner i nødsituasjoner, både i den private og offentlige sektor.¹⁸⁹

På generell basis er det ønskelig i et samfunnsmessig perspektiv at man har insentiv til å handle for å beskytte offentlige interesser og andre høytstående verdier. Dersom skadevolder risikerer erstatningsansvar for skadene som blir voldt for å redde slike verdier, har ikke vedkommende samme insentiv til å gripe inn. Dette kan føre til at man unngår å gripe inn for å redde slike viktige interesser. Trusselen om nødrettsansvar vil derfor potensielt legge urimelige begrensninger på hvordan redningsmannen velger å handle. Det kan tenkes at dommeren derfor vil være tilbakeholden med å tilkjenne erstatning selv om vilkårene etter nødrettsansvaret for øvrig er oppfylt, dersom sterke reelle hensyn tilsier at skadevolder ikke bør bli erstatningsansvarlig.

Det er lite rettspraksis som kan belyse spørsmålet, men i *Rt. 1946 s. 880* satt Høyesterett seg utover ordlyden i den tidligere bestemmelsen om nødrettsansvaret i straffelovens ikrafttredelseslov § 24. Avgjørelsen gjaldt krav om erstatning for en fabrikkbro som norske myndigheter beordret kappet for å hindre tyskernes fremrykning 12. april 1940. Kravet ble fremmet mot den norske stat.

Høyesterett uttalte at «[h]vert medlem av samfunnet er interessert i de nevnte forsvarstiltak og plikter om fornødent å sette sitt liv og gods inn uten å ha rettslig krav på erstatning fra Statens side».¹⁹⁰ En enstem-

¹⁸⁸ Lignende betraktninger ble anført fra statens side i *RG-1999-497 (80-99) Asker og Bærums herredsrett* s. 500.

¹⁸⁹ *Nygaard* (1974) s. 289.

¹⁹⁰ *Dommen* s. 883.

mig Høyesterett la deretter til grunn at nødrettsansvaret ikke kom til anvendelse:

«Bestemmelsen i straffelovens § 24 knytter seg til straffelovens §§ 47 og 48. Men også hvor det gjelder nødtilstandsbestemmelsen i § 47 må det ligge helt utenfor hensikten så vel med dens regel som med den dertil knyttede § 24 at de skulle finne anvendelse på forsvarstiltak under en krigssituasjon.»¹⁹¹

Høyesterett satte seg utover ordlyden fordi det «måtte ligge helt utenfor hensikten» at den skulle få anvendelse på forsvarstiltak under en krigssituasjon. Frøberg viste til at avgjørelsen derfor var et eksempel på at «sterke reelle hensyn» medførte at den generelle ordlyden i skadeserstatningsloven § 1-4 måtte fravikes.¹⁹²

Avgjørelsen er spesiell og det er ikke sikkert at den har overføringsverdi utover krigshandlinger. Høyesterett ga uttrykk for at alle forventes å «sette sitt liv og gods inn uten å ha rettslig krav på erstatning» for å hindre tyskernes fremrykning. Dette bygger på en interessant presumpsjon om at alle medlemmer av det norske samfunn har en interesse i de nevnte forsvarstiltak. Dette er i så fall i samsvar med hovedregelen i engelsk og amerikansk rett om at skade voldt til fordel for offentlige interesser ikke gir krav på erstatning under «necessity»-doktrinen.¹⁹³

Spørsmålet er derfor om de samme betraktningene vil legges til grunn så lenge de offentlige interessene er sterke nok. Jeg mener det er nærliggende at det er staten som bør bære tapet som oppstår til fordel for offentlige interesser, selv om *Rt. 1946 s. 880* muligens gir anvisning på det motsatte. Antagelig var krigsødeleggelser under andre verdenskrig en svært spesiell situasjon som ikke nødvendigvis har overføringsverdi til samfunnet slik vi kjenner det i dag. Det kan bli kostbart for staten dersom alle som får sine interesser ofret i en krigssituasjon har krav på erstatning. Det kan også tenkes å få betydning om det er en privatperson eller en representant fra det offentlige som foretar nødrettshandlingen.

¹⁹¹ Dommen s. 883.

¹⁹² Frøberg (2012) s. 19, note 87.

¹⁹³ Se mer om problemstillingen i kapittel 3.4 om engelsk og amerikansk rett.

Når tiltak til fordel for allmennheten rammer en tilfeldig privatperson, kan det være urimelig om denne må bære tapet alene. Dersom det offentlige erstatter skaden vil tapet pulveriseres uten at den rammer en person særlig hardt. Det er nok ikke mulig å oppstille en klar norm for hvordan problemstillingen kan løses og dommeren vil antagelig foreta en skjønsmessig helhetsvurdering av hva som er rimelig i den konkrete sak. Dette vil sannsynligvis bero på hvor mange som er rammet og hvor hardt tapet oppleves for den enkelte. Dette ble også lagt til grunn av Høyesterett i et obiter dictum i *Rt. 1946 s. 880* om at «billighetsgrunner kan tale for at godtgjørelse blir gitt for tap og skade som rammer den enkelte særlig hardt».¹⁹⁴

I slike situasjoner er det nærliggende å løfte frem noen moralske perspektiver. Det kan reises spørsmål om man bør føle en moralsk forpliktelse til å hjelpe mennesker i nød uten å forvente erstatning:

«Indeed, when fate picks you out to be the one to rescue a fellow ordinary citizen, I believe that this provides you with what should be a welcome (but rare) opportunity to demonstrate your commitment to this important social norm.»¹⁹⁵

Sitatet bygger på et ønske om et samfunn hvor mennesker velvillig stiller eiendom til dispensasjon for andre mennesker i nød uten å forvente erstatning og at det å hjelpe mennesker i nød har en verdi i seg selv. Videre ble det vist til at «they should be pleased that their property was able to be used to facilitate such a socially desirable outcome».¹⁹⁶

Et eksempel på en sak der det offentlige ble pålagt å dekke tapet, følger av den amerikanske avgjørelsen *Wegner v Milwaukee Mut. Ins. Co.*¹⁹⁷ som

¹⁹⁴ Dommen s. 883.

¹⁹⁵ Sugarman (2005) s. 2. Sugarman er professor i rettsvitenskap ved UC Berkeley School of Law og artikkelen foretar en vurdering av om hovedregelen i amerikansk rett som følger av *Vincent v Lake Erie Transportation Co* (se kapittel 2.4. for en grundig behandling av avgjørelsen) er moralsk riktig.

¹⁹⁶ Sugarman (2005) s. 2.

¹⁹⁷ Avsagt av Supreme Court of Minnesota i 1991. Politiet omringet et hus der en mistenkt person søkte tilflukt, og da den mistenkte ikke etterkom ordrene om å overgi seg, brukte politiet tåregass og hev sjokkgranater inn i huset. Politiet fikk kontroll på den

utgjør et *unntak* fra den amerikanske hovedregelen om at skadelidte ikke har krav på erstatning når skaden blir voldt til fordel for offentlige interesser. Saken gjaldt skader voldt av politiet under pågripelsen av en mistenkt person. Det ble lagt vekt på grunnleggende rettferdighetsbetraktninger:

«The policy considerations in this case center around the basic notions of fairness and justice. At its most basic level, the issue is whether it is fair to allocate the entire risk of loss to an innocent homeowner for the good of the public. We do not believe the imposition of such a burden on the innocent citizens of this state would square with the underlying principles of our system of justice. Therefore, the City must reimburse Wegner for the losses sustained.»¹⁹⁸

Det ble lagt vekt på det urimelige ved at den tilfeldige skadelidte ble sittende med tapet som ble påført av politiet under pågripelsen av en mistenkt person. Dette tilsa at samfunnet, og ikke den uskyldige skadelidte, burde bære tapet. Samtidig kan det ha hatt betydning at skadevolder var en representant fra det offentlige. De fleste amerikanske domstoler følger imidlertid fortsatt hovedregelen om at skadelidte må bære tapet der skadene er voldt til fordel for allmennhetens interesser.¹⁹⁹

mistenkte, men voldt skader på boligen tilsvarende \$ 71,000. Domstolen i Minnesota la til grunn at der en uskyldig tredjepersons eiendom blir ødelagt av politiet i forbindelse med pågripelsen av en mistenkt person, burde det offentlige bære tapet (s. 42).

¹⁹⁸ Dommen s. 42.

¹⁹⁹ Cohan (2007) s. 731.

8 Unntak der skaden er voldt på person eller gjenstand som faren truet fra

8.1 Problemstillingen

Frem til nå har jeg analysert og vurdert hovedregelen om at skadevolder skal betale erstatning for skade som lovlig er voldt for å avverge truende fare. Det ville likevel vært urimelig om erstatningsansvaret som følger av skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum skulle komme til anvendelse også når skaden er påført den personen eller gjenstanden som faren truet fra.²⁰⁰ Derfor er det oppstilt et *unntak* fra erstatningsplikten i skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum:

«Dette gjelder likevel ikke når skaden er voldt på person eller gjenstand som faren truet fra, med mindre skadevolderen selv er skyld i faren.»

Dette innebærer at selv om handlingen oppfyller vilkårene i første punktum, vil ikke skadevolder ha plikt til å betale erstatning dersom vilkårene i annet punktum er oppfylt. Unntaket gjelder nødvergehandlinger, men også nødrettshandlinger som volder skade på gjenstand som faren truer fra.²⁰¹ Antagelig ville samme løsning uansett fulgt av alminnelige erstatningsrettslige grunnsetninger slik at det ikke hadde vært nødvendig å lovfeste en egen regel.²⁰²

Etter skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum må altså skadelidte bære tapet selv i disse situasjonene, med mindre «skadevolderen selv er skyld i faren». Dette blir således et unntak fra unntaket og innebærer at

²⁰⁰ Samme betraktninger er lagt til grunn i *HR-2018-2427-A* (Strøget) avsnitt 27.

²⁰¹ Se for eksempel Øvergaard (1951) s. 233–234 som viste til at «[f]oreligger der et angrep fra et dyr eller truer fare fra en materiell gjenstands, f.eks. et falleferdig byggverks mangelfulle beskaffenhet, har situasjonen visstnok atskillig likhet med en nødvergesituasjon, men avvergeseshandlingen må etter loven oppfattes som en nødstilstandshandling».

²⁰² Nygaard (2007) s. 496. Se også Øvergaard (1951) s. 238.

skadevolder er ansvarlig på skyldgrunnlag for å skape eller manglende hindring av faren.²⁰³ Nygaard la til grunn at samme regel uansett ville fulgt av skyldansvaret og at reguleringen derfor er overflødig.²⁰⁴

Det er ikke rom for en omfattende analyse av unntaket der skaden er voldt på person eller gjenstand faren truet fra i denne avhandlingen. Jeg skal likevel presentere noen særlige problemstillinger som er interessante og avgjørelser som kan kaste lys over disse.

Først skal jeg redegjøre for unntaket for nødvergehandlinger der den skadevoldende handlingen skjer som følge av et ulovlig angrep fra skadelidte, jf. straffeloven § 18. Jeg skal blant annet ta stilling til om strafferettslig frifinnelse på grunn av nødverge *automatisk* medfører erstatningsrettslig frifinnelse fordi nødvergehandlingen er «lovlig» etter straffeloven § 18. Videre skal jeg ta stilling til problemstillingen som oppstår der nødvergehandlingen rammer en uskyldig tredjeperson. For eksempel der den som blir angrepet bruker tredjepersons gjenstand for å forsvare seg mot et angrep, oppstår det spørsmål om hvem som skal betale erstatning for skaden som oppstod på denne gjenstanden. Deretter skal jeg redegjøre for nødrettshandlinger som er voldt på «gjenstand som faren truet fra» og de særlige problemstillingene som kan oppstå i den forbindelse.

8.2 Unntak for nødvergehandlinger

8.2.1 Faren truer fra skadelidte

For det første gjelder unntaket når skaden er voldt på person som faren truet fra. Dette vil omfatte de typiske nødvergehandlingene der skadevolder svarer på et ulovlig angrep fra skadelidte. Skadelidte som selv har utløst den skadevoldende nødvergehandlingen, har ikke noe rimelig krav på erstatning og må i slike tilfeller tåle å få sitt gode ofret.²⁰⁵ Den

²⁰³ Askeland (2018) note 37.

²⁰⁴ Nygaard (2007) s. 495.

²⁰⁵ Se *Rt. 2012 s. 5* (Halloween) avsnitt 29–32.

som angriper må være forberedt på at motparten forsvarer seg og at forsvarshandlingen potensielt vil påføre skade.²⁰⁶

Det er avsagt noen avgjørelser knyttet til tolkningen av skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum.²⁰⁷ Et eksempel på en avgjørelse der retten fant det godtgjort at faren truet fra skadelidte er *RG-2002-115 (19-2002) Oslo byrett*. I forbindelse med pågripelsen av to brødre som var delaktige i alvorlig narkotikakriminalitet, kjørte politiets bil inn i brødrenes bil bak. Den ene broren tok ut søksmål mot Storebrand Skadeforsikring for å få fastslått erstatningsplikt for skadene han ble påført ved sammenstøtet. Storebrand anførte at påkjørselen var rettmessig fordi det forelå en nødvergesituasjon som etter skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum sammenholdt med straffeloven § 48²⁰⁸ fritok for både straff og erstatningsplikt.

Oslo byrett la først til grunn at påkjørselen fremstod som nødvendig og at sammenstøtet ikke var så hardt at det gikk utover de rammer for maktanvendelse ved pågripelser som fulgte av straffeloven. Deretter tok retten stilling til betydningen av skadeserstatningsloven § 1-4:

«Retten finner derfor at skl. § 1-4 kommer til anvendelse. Hovedregelen om erstatningsansvar i bestemmelsens første ledd, må i det foreliggende tilfelle fravikes. Retten legger til grunn at det er tilstrekkelig sannsynliggjort at det forelå en reell fare for biljakt ved at A og B skulle forsøke å unndra seg pågripelse. Denne faren truet fra A selv som var fører av bilen. Faren truet ikke fra andre enn ham. Retten har vurdert, men finner ikke at det er politiet ved Carlsens fremkjøring som skal sies å ha fremkalt den farlige situasjonen, fordi denne fremkjøringen var foranlediget av A's narkotikaforbrytelse. Skl. § 1-4, 2. punktum in fine kommer derfor heller ikke til anvendelse.»²⁰⁹

²⁰⁶ Nygaard (2007) s. 495–496. Nygaard drøftet skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum under synsvinkelen «serlege tolegrenser», jf. Nygaard (1974) s. 284 flg.

²⁰⁷ Se for eksempel *RG-1987-465 Frostating* og *RG-1978-304 Valdres herredsrett*.

²⁰⁸ Paragrafen om nødverge i den tidligere lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov.

²⁰⁹ Dommen s. 123.

Avgjørelsen er med dette egnet for å vise det rettslige utgangspunktet om at skade som er voldt på person som faren truet fra, ikke skal erstattes etter skadeserstatningsloven § 1-4.

En annen avgjørelse som belyser og presiserer unntaket i skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum, er *Rt. 2012 s. 5* (Halloween) som gjaldt krav om erstatning etter at en person hadde slått en annen person i ansiktet med et plastsverd på en halloweenfest. Gjerningsmannen hadde blitt strafferettslig frifunnet fordi han feilaktig hadde trodd han ble angrepet. For Høyesterett var spørsmålet om skadelidte hadde krav på erstatning. Høyesterett la først til grunn at hovedregelen i skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum innebar at skadevolderen var objektivt ansvarlig for alle nødhandlinger som fører til skade, uavhengig av om avvergehandlingen rettet seg mot en virkelig eller innbilt fare. Det ble vist til at tapet for skadelidte ville vært like stort selv om faren ikke er reell.²¹⁰ Videre la Høyesterett til grunn at unntaksregelen i § 1-4 annet punktum bare kom til anvendelse dersom avvergehandlingen rettes mot en person eller ting som *faktisk* forårsaket faren.²¹¹ Det ble særlig lagt vekt på at hovedregelen om nødrettsansvaret i første punktum og unntaket i annet punktum bygger på ulike legislative grunnlag. Høyesterett viste til at:

«Når en skadevolder etter annet punktum regulært fritas for erstatningsansvar, er det fordi den skadelidte selv har utløst den skadegjørende handling og derfor ikke har noe rimelig krav på erstatning. Det er etter alt å dømme bare denne normalsituasjonen lovgiveren har hatt i tankene. Slår dette ikke til – det forelå intet angrep fra skadelidte – er det liten grunn til at en skadevolder skal slippe å gjøre opp for den skade han har voldt på en sakesløs person.»²¹²

²¹⁰ Samme resultat ble lagt til grunn i den svenske avgjørelsen RH 2016:37 der Svea hovrätt kom til at skadevolder «är följaktligen skyldig att ersätta uppkomna skador som orsakades av de handlingar som han företog till följd av den inbillade nödsituationen.»

²¹¹ Avsnitt 37.

²¹² Avsnitt 33.

Det ble altså lagt vekt på hensynet bak unntaksregelen. Selv om skadevolder ble fritatt for straff på basis av gjerningsmannens forestilling om fare, var det liten grunn til å nekte skadelidte erstatning i disse tilfellene.²¹³

8.2.2 Betydningen av strafferettslig frifinnelse på grunn av nødverge

Det har vært hevdet at skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum generelt stenger for erstatningsansvar når skadevolder har blitt frikjent for straffansvar på grunn av nødverge. Dette ville i så fall innebære at en skadevolder som blir frifunnet for straffansvar på grunn av nødverge *automatisk* blir frifunnet for erstatningsansvar fordi handlingen er «lovlig» etter straffeloven § 18.

En avgjørelse som skapte adskillig tvil rundt problemstillingen var *Rt. 2007 s. 1172* som ga anvisning på at frifinnelse på grunn av nødverge automatisk medførte frifinnelse for erstatningskravet. Saken gjaldt spørsmål om straff for tre polititjenestemenn for maktbruk ved pågripelse og om borgerlige rettskrav reist i den forbindelse. Når det gjaldt frifinnelsen av en av politimennene for legemsbeskadigelse, ble lagmannsrettens dom opphevet på grunnlag av feil lovanvendelse.²¹⁴ Anken gjaldt også over lagmannsrettens frifinnelse av polititjenestemennene for krav på erstatning og oppreisning. Det ble anført at fornærmede verken truet eller angrep politiet. Høyesterett la imidlertid til grunn:

«Jeg kan ikke se at skadeserstatningsloven § 1-4 får anvendelse i dette tilfellet. Utgangspunktet må tas i at en frifinnelse i medhold av straffeloven § 48 tredje ledd innebærer at handlingen er lovlig og rettmessig. Det er da ikke rettslig grunnlag for et erstatnings- eller oppreisningskrav, og lagmannsrettens frifinnende dom må opprettholdes.»²¹⁵

²¹³ Problemstillingen ble også behandlet av Koch i en etterfølgende artikkel som mener at deler av Høyesteretts begrunnelse for resultatet var mindre overbevisende, jf. Koch (2013) s. 20 flg.

²¹⁴ Avsnitt 57.

²¹⁵ Avsnitt 59. På grunn av opphevelsen av lagmannsrettens frifinnende dom i straffesaken, førte det også til at den frifinnende dommen for erstatningskravet ble opphevet. Frøberg

Uttalelsen gir anvisning på at strafferettslig frifinnelse på grunn av nødverge medfører at det ikke er rettslig grunnlag for erstatningskrav. Antagelig kunne resultatet vært direkte forankret i skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum fordi faktum tilsa at skaden ble voldt på personen som faren truet fra, men Høyesteretts argumentasjon gir anvisning på at det avgjørende var at handlingen var «lovlig og rettmessig».²¹⁶

Høyesterett avgjorde problemstillingen i *HR-2018-2427-A* (*Strøget*) der Høyesterett kom med prinsipielle uttalelser om rekkevidden av skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum og betydningen av at skadevolderen hadde blitt strafferettslig frifunnet på grunn av nødverge.

Saken gjaldt spørsmål om oppreisning og erstatning i en straffesak der tiltalte var frifunnet på grunn av nødverge. A ventet på en kamerat utenfor et utested i «Strøget» i Oslo sentrum da B kom bort til ham. De kjente ikke hverandre, men utvekslet noen ord. På et tidspunkt dyttet B til A, slik at A måtte ta et steg bakover. Videre oppfattet A at B hevet armen for å slå ham, og reagerte med et hardt og målrettet slag mot Bs hakeparti. B gikk i bakken uten å ta seg for, noe som medførte at B ble påført livstruende skader som følge av fallet.

Sakens hovedspørsmål var om frifinnelse for straffekravet på grunn av nødverge stenger for idømmelse av erstatningsansvar. Fra A sin side ble det anført at skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum var en spesialbestemmelse som gikk foran alle ansvarsgrunnlag slik at erstatningsansvar bare var aktuelt dersom situasjonen falt utenfor § 1-4 annet punktum. B viste derimot til at skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum bygger på et alminnelig erstatningsrettslig prinsipp og ikke setter til side det alminnelige skyldansvaret.

Høyesterett la til grunn at skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum *ikke* var generelt til hinder for erstatningsansvar for nødvergehandlinger overfor den faren truet fra.²¹⁷ For eksempel kunne det tenkes at skadevolder kunne bli erstatningsansvarlig etter skyldansvaret

(2012) s. 17 flg. stiller spørsmål ved Høyesteretts argumentasjon i denne avgjørelsen.

²¹⁶ Se Frøberg (2012) s. 18.

²¹⁷ Avsnitt 29.

hvis skadevolder misforstod situasjonen på uaktsomt vis eller foretok en uforsvarlig vurdering av hvor inngripende nødhandlingen måtte være.²¹⁸

Videre konkluderte Høyesterett med at strafferettslig frifinnelse basert på nødverge ikke generelt var til hinder for sivilrettslig erstatningskrav mot skadevolder.²¹⁹ Dette innebærer at selv om handlingen er en «lovlig» nødhandling som fritar for straff etter straffeloven § 18, kan skadevolder likevel bli erstatningsansvarlig. Høyesterett tok dessuten uttrykkelig stilling til uttalelsene i *Rt. 2007 s. 1172*:

«Dette må imidlertid ses på bakgrunn av at uttalelsen knytter seg til en vurdering av om to politifolk hadde gått uforholdsmessig hardt til verks ved en pågripelse, jf. nå straffeloven § 18 annet ledd. Slik den konkrete situasjonen var, er det vanskelig å tenke seg at den sivilrettslige konklusjonen ville adskille seg fra den strafferettslige. Skyldansvar var dessuten ikke anført i saken.»²²⁰

Det ble vist til at uttalelsen måtte forstås i lys av den konkrete saken og at den derfor ikke hadde generell overføringsverdi utover avgjørelsen. Det følger av dette at strafferettslig frifinnelse på grunn av nødverge ikke utgjør et hinder for å fremme et sivilrettslig erstatningskrav.²²¹

8.2.3 Hvis nødvergehandlingen rammer en uskyldig tredjepart

Der nødvergehandlingen går ut over en *uskyldig tredjepart* er utgangspunktet at skadevolder vil være ansvarlig etter hovedregelen om nødrettsansvar i skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum, men vil kunne søke regress fra angriperen.²²² Problemstillingen ble drøftet i forarbeidene til den tidligere bestemmelsen om nødrettsansvar i straf-

²¹⁸ Avsnitt 28.

²¹⁹ Avsnitt 38.

²²⁰ Avsnitt 36.

²²¹ Dette ble fulgt opp i LF-2020-786 der det ble vist til at Høyesterett i *HR-2018-2427-A* (Strøget) konkluderte med at skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum ikke generelt stenger for erstatningsansvar for nødvergehandlinger.

²²² Hagstrøm (2019) s. 120.

felovens ikrafttredelseslov § 24.²²³ Det ble antatt at det ikke ville oppstå «nogen Ubillighed ved at lade den Angrebne hæfte, idet han i sin Regres mod Angriberen da vil kunne faa dækket, hvad han maa udrede».²²⁴

Problemstillingen reiste seg i *RG-1987-472 Oslo byrett* uten at den ble kommentert. En politibil kjørte inn i en stjålet bil for å hindre at sjåføren slapp unna. Bilen som var stjålet ble påført skader tilsvarende rundt 37.000 kr og bileierens forsikringsselskap krevde beløpet dekket av politibilens forsikringsselskap.

Oslo byrett konkluderte først med at politiet hadde handlet rettmessig innenfor rammen av straffeloven 1902 § 48 tredje ledd, jf. annet ledd, noe som innebar at det var lovlig rettshåndhevelse fra politiets side. Det var derfor spørsmål om anvendelse av skadeserstatningsloven § 1-4. Retten mente at unntaket for nødverge i § 1-4 annet punktum måtte komme til anvendelse ved at det var naturlig å si at «fare truet fra» den stjålne bilen:

«Ved sin meget farlige kjøring hadde føreren av den stjålne bilen vist at han ikke tok hensyn til den farlige situasjonen han satte seg selv og andre i. At en fortsatt kjøring fra hans side ville medføre en betydelig fare, må være helt klart.»²²⁵

Retten drøftet også politiets rolle i den farlige situasjonen, men kom til at det ikke kunne få betydning. Det ble blant annet lagt vekt på at det ville kunne føre til «uholdbare tilstander» dersom politiet måtte gi opp en forfølgelse ut fra erstatningsrettslige regler.²²⁶

Jeg mener imidlertid det blir anstrengt å si at faren truet fra bilen fordi det var ikke bilens egen beskaffenhet som gjorde at skaden oppstod. Tvert imot var det sjåføren som skapte den farlige situasjonen.

Problemet var at det var den uskyldige bileieren som var skadelidte i saken. Det følger av skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum at politiet i utgangspunktet skal være erstatningsansvarlig for skadene som oppstod på bilen. Unntaket i annet ledd kommer ikke til anvendelse

²²³ Oth. Prp. No. 24 (1898–1899) s. 56.

²²⁴ Oth. Prp. No. 24 (1898–1899) s. 56.

²²⁵ Dommen s. 475.

²²⁶ Dommen s. 475.

fordi skaden ble voldt på bilen, mens faren truet fra sjåføren som hadde stjålet bilen. Bileieren var ikke angriperen som politiet beskyttet seg mot.

Politiet bør imidlertid ha adgang til å søke regress hos angriperen. Dette vil lettere føre til et resultat som er rimelig for alle parter. Den uskyldige eieren av interessen får dekket tapet som oppstod som følge av nødhandlingen, samtidig som tapet i siste omgang må bæres av angriperen. I forlengelsen av dette kan det være at dommeren la vekt på at saken stod mellom to forsikringsselskaper, og at resultatet hadde blitt et annet dersom den uskyldige bileieren ble hardt personlig rammet.

Hovedregelen bør likevel være at skadevolder er erstatningsansvarlig etter nødrettsansvaret overfor den uskyldige tredjeperson, men kan kreve regress fra angriperen.

8.3 Nødrettshandlinger der faren truer fra en gjenstand

Unntaket i skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum gjelder som nevnt også nødrettshandlinger rettet mot gjenstand som faren truet fra. Det var for eksempel anført i Andødommen at faren truet fra dekkslasten. Dette ble avvist av førstvoterende under henvisning til at «[d]ækslasten var en hindring for med held at opta kampen med en truende fare, men faren skrev sig ikke fra den».²²⁷

En avgjørelse der en lignende anførsel førte frem, er *LE-1988-323 / ND-1989-397 Eidsivating* (Bjørn Eskil). Saken gjaldt slepebåten «Bjørn Eskil» som skulle frakte bulkcarrieren «Alppi» fra Norge til Spania for opphugging. Det blåste opp til sterk storm på veien, noe som medførte at «Alppi» måtte slippes løs for at ikke også «Bjørn Eskil» skulle pådra seg store skader. «Alppi» ble totalvraket. Forsikringsselskapet til «Alppi» mente eieren til «Bjørn Eskil» var ansvarlig for felleshavaribidrag, subsidiært at det forelå ansvar etter nødrettsansvaret i skadeserstatningsloven § 1-4. Lagmannsretten la først til grunn at felleshavarireglene ikke kom

²²⁷ Dommen s. 668.

til anvendelse. Videre mente lagmannsretten at «Bjørn Eskil» foretok en lovlig nødrettshandling, og uttalte enstemmig videre:

«Slik situasjonen var i det aktuelle øyeblikk, forelå det en truende fare som bare kunne avverges ved å bryte slepeforbindelsen. Den felles fare var uværet, men det alene representerte ikke noen direkte fare for 'Bjørn Eskil'. Alene kunne slepebåten greid seg i uværet, men ikke forbundet med 'Alppi' gjennom slepelinen. Dermed ble 'Alppi' i den aktuelle situasjonen en direkte årsak til faren mot 'Bjørn Eskil'. Den umiddelbare fare truet fra 'Alppi' selv. Slik situasjonen da var, hadde man ingen andre valgmuligheter for å unngå havari av begge skip. Man valgte bevisst å ofre 'Alppi' for å redde seg selv. Skadevolderen må da være uten erstatningsansvar, idet det ikke kan sies at 'Bjørn Eskil' selv var skyld i faren. Den fare som været isolert sett representerte, kan 'Bjørn Eskil' selvfølgelig ikke klandres for.»²²⁸

Det følger av dette at «Bjørn Eskil» i utgangspunktet foretok en lovlig nødrettshandling som ville medført erstatningsplikt etter nødrettsansvaret. Lagmannsretten mente imidlertid at regelen i skadeserstatningsloven § 1-4 annet punktum førte til at erstatningsplikten falt bort fordi faren truet fra «Alppi» selv.

Avgjørelsen er et godt eksempel på at det kan oppstå vanskelige problemstillinger der faren truer fra gjenstander. Ofte representerer ikke gjenstandene en fare isolert sett. I Bjørn Eskil-dommen var det for eksempel den sterke stormen som gjorde at den farlige situasjonen oppstod. Hadde det ikke vært for stormen som oppstod, ville det ikke oppstått noen problemer for noen av båtene.

Hvis situasjonen er så farlig at skipet vil gå ned uansett hvis ikke tingen ofres, vil tingen man ofrer alltid være tapt uansett. Dette reiser derfor spørsmål om hypotetisk årsakskonkurranse der skaden oppstår uansett som jeg skal behandle i kapittel 9.2.²²⁹ Det kan være vanskelig

²²⁸ ND-1989-397 *Eidsivating*, s. 409.

²²⁹ *Haaskjold* mente dette måtte være avgjørende og hevdet det var anstrengt å si at slepet (Alppi) var «direkte årsak til faren mot» slepebåten og at den «umiddelbare fare truet fra 'Alppi' selv». Hvis «Bjørn Eskil» hadde valgt ikke å slippe løs «Alppi» ville antagelig

å vurdere om erstatningskravet ikke fører frem fordi faren «truer fra» gjenstanden eller om skaden hadde oppstått uansett og at skadelidte derfor ikke bør ha noe rimelig krav på erstatning.

begge bli påført svært store skader. Han pekte på at resultatet ville blitt totalhavari for slepet i begge tilfeller. Haaskjold tok derfor til orde for at løsningen burde vært begrunnet med at slepebåten ikke har «voldt» skade. Sleetet var allerede tapt på grunn av værhindringen, jf. Haaskjold (1996) s. 77. Haaskjold (1996) s. 73–77 skriver inngående om Bjørn Eskil-dommen. Temaet for avhandlingen hans var «Slepebåtens ansvar».

9 Generelle erstatningsrettslige betraktninger

9.1 Innledning

Dette kapittelet skal vise hvordan generelle erstatningsrettslige betraktninger kan spille inn i vurderingen av om nødrettsansvaret kommer til anvendelse og hvordan særegenheter ved nødrettsansvaret som ansvarsgrunnlag kan påvirke de generelle erstatningsrettslige vurderingene. I det følgende skal jeg behandle tre problemstillinger som tar opp nødrettsansvarets forhold til erstatningsretten for øvrig. Forhåpentligvis vil dette bidra til å plassere nødrettsansvaret innenfor et bredere erstatningsrettslig perspektiv.

Den ene problemstillingen er om skadevolder må betale erstatning etter nødrettsansvaret dersom skaden hadde oppstått uansett. Dette reiser spørsmål knyttet til hypotetisk årsakskonkurranse og tilfeldig berikelse. En annen problemstilling er om det gjelder en utvidet adekvansgrense for nødrettsansvaret fordi skaden må være voldt med en viss grad av bevissthet. En tredje problemstilling er om skadelidte i noen tilfeller må bære tapet basert på generelle erstatningsrettslige betraktninger. Dette knytter seg til skadelidtes forhold og særlig aksept av risiko.

Kapittelet tar med andre ord opp store emner innenfor den generelle erstatningsretten. Det er ikke mulig med noen utfyllende fremstilling av disse emnene innenfor rammen av denne avhandlingen. Jeg kommer derfor primært til å fokusere på forholdet mellom nødrettsansvaret og de generelle erstatningsrettslige emnene isolert sett, med særlig vekt på hvordan rettspraksis og juridisk litteratur om nødrettsansvaret har vurdert problemstillingene.

9.2 Dersom skaden hadde oppstått uansett: Hypotetisk årsakskonkurranse?

Problemstillingen i det følgende er om erstatning må betales hvis skaden hadde oppstått uansett. Spørsmålet aktualiseres for eksempel dersom skadevolder river ned skadelidtes hus for å hindre videre spredning av brann, men det er på det rene at skadelidtes hus uansett hadde brent ned. Da gjenstår spørsmålet om skadevolder må erstatte tapet når det hadde oppstått uansett og uavhengig av skadevolders innblanding i situasjonen.

Ordlyden i skadeserstatningsloven § 1-4 første punktum om at skaden må være «voldt for å avverge truende fare» tilsier i utgangspunktet at det er uten betydning om huset ville brent ned uansett.

En mulig innfallsvinkel til problemstillingen er alminnelige årsaksbetraktninger. Såkalt *hypotetisk årsakskonkurranse* foreligger der det er antatt at en annen, hypotetisk utvikling ville ført til samme skade.²³⁰ Begrunnelsen for ikke å pålegge erstatningsansvar i slike tilfeller er at skadelidte i så fall vil oppnå en form for *tilfeldig berikelse*.²³¹ Skaden hadde oppstått uansett på et tidspunkt, med eller uten skadevolders innblanding. Dette kan også ses som et utslag av den erstatningsrettslige grunnsetningen om at man bare har krav på å få dekket det økonomiske tap som faktisk er lidt.

Et eksempel på hypotetisk årsakskonkurranse og at tilfeldig berikelse går i fradrag finnes i *Rt. 1939 s. 736* (Eystein-dommen) der fiskedampskipet «Eystein» fikk snurpenoten skadet av et annet fartøy, med den følge at hele fangsten gikk tapt. Det ble lagt til grunn at det andre fartøyets rederi hadde manøvrert uaktsomt og dermed var ansvarlig. Det ble imidlertid antatt at en del av fangsten uansett ville gått tapt på grunn av værforholdene den kvelden. Erstatningsansvaret ble derfor begrenset til den delen av fangsten som det kunne antas ville kommet frem til destinasjonsstedet.

²³⁰ Se Lødrup (2009) s. 337 flg. Se også Hagstrøm (2019) s. 404–405 som skriver at hypotetisk årsakskonkurranse også tidvis omtales som «tidsbegrenset årsakssammenheng» eller på engelsk «overtaking clause».

²³¹ Lødrup (2009) s. 345.

Norsk rettspraksis bygger altså på at skadelidte ikke har krav på erstatning for tap som ville inntrådt uavhengig av den skadevoldende handling.²³² Dette er også, ifølge Nygaard, vanlig lære innenfor nødrett, felleshavari og redningstiltak i forsikringsretten.²³³

Selv om spørsmålet ikke har vært direkte problematisert i rettspraksis om nødrettsansvaret, kan blant annet *Rt. 1888 s. 712* (Bybrannen i Larvik) bidra til å belyse problemstillingen. Under bybrannen i Larvik i 1884 ga branndirektøren ordre om å rive ned et hus for å stanse videre spredning av ilden. Rivningen hindret brannen fra å spre seg videre. Eierne av huset som ble revet saksøkte deretter kommunen og krevde erstatning for den delen av hans økonomiske tap som oversteg utbetalingen fra forsikringsselskapet. Høyesterett uttalte «at man ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet om Laurvigs Kommunes Erstatningspligt maa gaa ud fra som muligt, – om end lidet sandsynligt – at Appell.s Hus ikke vilde være afbrændt».²³⁴ Høyesterett tok imidlertid ikke stilling til betydningen av om huset uansett ville brent ned fordi saken ble avgjort på grunnlag av at branndirektøren ikke kunne forplikte kommunen på en erstatningsbetingende måte. Stang tolket avgjørelsen til støtte for at når den felles faren utvilsomt ville ødelagt det ofrede godet, er det ikke nødhandlingen som har «voldt» skaden.²³⁵

Nygaard var en av dem som tok til orde for en annen løsning for nødrettsansvaret. Han mente det sentrale ved nødrettsansvaret var at den som fikk sitt gode reddet måtte betale vederlag til den som fikk sitt gode ofret. Ofringen av huset på den aktuelle måten og det aktuelle tidspunkt

²³² Den hypotetiske årsakskonkurransen har nær sammenheng med differansebetraktningen som følger av betingelseslæren, jf. Lødrup (2009) s. 338.

²³³ Nygaard (1974) s. 268. Selv om felleshavarireglene bygger på andre hensyn enn nødrettsansvaret, er det de samme hensynene som har gitt seg uttrykk i regelen i kommentaren til Nordisk Sjøforsikringsplan av 2013, versjon 2019 § 4-7: «the assured cannot claim compensation under the special rules relating to measures to avert or minimise the loss of an object which, at the time it was sacrificed, was exposed to a special peril which would have resulted in its loss regardless of what happened to the ship», jf. Commentary to the Nordic Marine Insurance Plan of 2013 – Version 2019 s. 161.

²³⁴ Dommen s. 716.

²³⁵ Stang (1927) s. 179. Se også Nygaard (1974) s. 269. Gjelsvik (1897) s. 29 i samme retning.

reddet andre hus i nabolaget fra brannen. Derfor stilte Nygaard spørsmål om ikke det var rimelig at huseieren får ta del i redningsgevinsten på grunnlag av nødrettsansvaret.²³⁶

En spesiell sak som kan belyse denne innfallsvinkelen til problemstillingen er *Rt. 1950 s. 377* der konstabler i ordenspolitiet stod tiltalt for å ha deltatt i henrettelsen av en nordmann i forbindelse med tvangsevakueringen av Finnmark i 1944. De tiltalte påberopte seg nødrett som straffrihetsgrunn, jf. tidligere straffelovens § 47, og anførte at nordmannen uansett ville bli skutt og henrettet av andre. Høyesteretts flertall uttalte at det var «overveiende sannsynlig» at det stemte. Flertallet konkluderte imidlertid med at «det i det foreliggende tilfelle ikke [er] forsvarlig på grunnlag av dette resonnement å erklære at de tiltaltes handlemåte var *rettmessig*».²³⁷ Saken må imidlertid vurderes i lys av de spesielle forholdene i etterkrigstiden og samfunnets behov for å fordømme visse handlemåter med straff. Vurderingen bygger derfor på andre hensyn enn økonomisk gjenoppretting som er et grunnleggende erstatningsrettslig hensyn. Spørsmål om erstatningsansvar for tapt forsørger var ikke problematisert, men *Nygaard* mente at det i så fall burde ha vært avgjørende for spørsmål om nødrettsansvar at konstablene *stod i valget* selv om nordmannen uansett ville bli henrettet.²³⁸

«Dei kunne valt å bli skotne; fordi om dette alternativet ville ført til døden for alle tre, var det likevel eit alternativ. Poenget også i dette tilfelle måtte bli at dei to vart redda fordi dei ofra den tredje. Skulle eventuelle gjenlevande kone og barn måtte ha både sorg og tap, og dei to som redda seg gå heilt fri for krav til økonomisk dekning av tapt forsytar?»²³⁹

Nygaard mente altså at alminnelige årsaksbetraktninger ikke bør være avgjørende.²⁴⁰ Dette er i og for seg i samsvar med ekspropriasjonstanke-

²³⁶ Nygaard (1974) s. 269.

²³⁷ Dommen s. 379–380.

²³⁸ Nygaard (1974) s. 270.

²³⁹ Nygaard (1974) s. 270.

²⁴⁰ Nygaard (1974) s. 271.

gangen og berikelsesbetraktninger som er grunnleggende hensyn bak nødrettsansvaret. Selv om tapet hadde oppstått uansett og skadelidte dermed oppnår en tilfeldig berikelse, kan det likevel virke rimelig at skadevolder som stod for valget som er tatt og oppnår en fordel, betaler erstatning for den fordelten vedkommende oppnår. Hensynet til skadelidte tilsier at skadelidte bør få ta del i gevinsten som skadevolder oppnår.

Nygaards tolkning samsvarer med det Lødrup generelt mente om hypotetisk årsakssammenheng – at det på «mer fritt grunnlag» kunne vurderes om løsningen er riktig basert på hvem som er nærmest til å bære risikoen for den antatte utvikling i skadelidtes situasjon og rime-lighetsbetraktninger.²⁴¹

Hovedregelen etter norsk rettspraksis om hypotetisk årsakskonkurranse er likevel at det er et krav at skaden ikke hadde oppstått uansett. Samtidig er det mulig at det bør vurderes mer fritt hva som vil føre til et rimelig resultat i det konkrete tilfellet. Nygaard mente det kunne være rimelig at skadelidte fikk ta del i fordelten som skadevolder oppnådde selv om tapet ville oppstått uansett. Jeg mener likevel det er mest nærliggende å falle tilbake på det generelle erstatningsrettslige utgangspunktet om at man ikke kan kreve erstatning dersom skaden uansett ville oppstått. Skaden er ikke «voldt» av skadevolder.²⁴²

9.3 Utvidet adekvansgrense for nødrettshandlinger?

Problemstillingen i det følgende er om det gjelder en utvidet adekvansgrense for nødrettshandlinger. Adekvanslærens formål er å beskytte skadevolder mot visse upåregnelige og fjerne følger som det vil virke urimelig å pålegge ansvar for.²⁴³ Det er hevdet at nødrettshandlinger,

²⁴¹ Lødrup (2009) s. 338. Uttalelsen var generell og gjaldt ikke nødrettsansvaret spesielt. Han viste til at det nok var delte meninger om spørsmålet.

²⁴² Hagstrøm (2019) s. 406 argumenterer imidlertid for at der den etterfølgende årsaksfaktoren ville utløst en forsikringsutbetaling, bør den første skadevolder likevel ikke fritas for da slår ikke begrunnelsen til på samme måte.

²⁴³ Se Hagstrøm (2019) s. 442.

der skaden er voldt forsettlig²⁴⁴ og rettmessig, kan begrunne en utvidet adekvansgrense, jf. *Rt. 1955 s. 872* (Consul Bratt).²⁴⁵

I Consul Bratt-dommen ble det voldt skade på en sterkstrømledning som gikk fra kraftselskapet Hafslund over Vesterelven til Fredriksstad mekaniske Verksted på Kråkerøy. Skaden på kabelen medførte en kortvarig avbrytelse av strømtilførselen til verkstedet, noe som førte til driftstans. Høyesterett avgjorde at rederiet måtte være ansvarlig etter nødrettsansvaret for skaden på kabelen.

Det var imidlertid spørsmål om ansvaret omfattet driftstapet som følge av kabelbruddet. Førstvoterende la til grunn at «[d]en interesse som ble ofret var derfor ikke bare verkets, men også verkstedets, og jeg kan ikke finne noe holdepunkt for å begrense erstatningen til skaden på kabelen, også driftstapet må telle med i beregningen».²⁴⁶ Senere i dommen ble det vist til at «[d]enne konkrete og nærliggende interesse knyttet til kabelen bør da erstattes».²⁴⁷

Consul Bratt-dommen ble senere anført til støtte for en vid adekvansgrense i blant annet *Rt. 1973 s. 1268* (Flymanøverdommen). Saken gjaldt spørsmål om hvor langt erstatningsansvaret rakk da et fly under en militærmanøver uaktsomt brøt en kraftledning som førte til at et stort antall abonnenter ble uten strøm. Dette medførte blant annet skade på et anlegg for oppdrett av regnbueørret fordi den elektriske pumpen ble satt ut av drift. Staten erkjente ansvar for skaden på kraftledningen, men bestred ansvar for skaden på anlegget.

Høyesterett viste til at det kreves «en viss nærhet i årsakssammenheng, uavhengig av den konkrete påregnelighet».²⁴⁸ Det ble deretter avgjort at det ikke skulle betales erstatning for skaden på anlegget ut fra en interesseavveining av hvor langt det erstatningsrettslige vernet rakk og hvem som var nærmest til å bære tapet.

²⁴⁴ Som drøftelsen i kapittel 6 viste er det uklart om det er oppstilt et vilkår om forsettlig skadeforvoldelse for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse, men det er uansett klart at skadevolder må ha hatt en viss grad av bevissthet rundt skaden som oppstod.

²⁴⁵ Se for eksempel Hagstrøm (2019) s. 446.

²⁴⁶ Dommen s. 874.

²⁴⁷ Dommen s. 874.

²⁴⁸ Dommen s. 1272.

Høyesteretts flertall (dissens 4-1) tok imidlertid uttrykkelig stilling til betydningen av uttalelsene i Consul Bratt-dommen. Det ble antatt at «forholdet [i Consul Bratt-dommen] var særeget og domsresultatet begrunnet i de spesielle omstendigheter i saken. Hertil kommer at det dreide seg om et nødrettsansvar og skade voldt med fortsett [sic]». ²⁴⁹

Mindretallet mente det forelå tilstrekkelig nærhet i årsakssammenheng og viste til Consul Bratt-dommen til støtte for at en strømabonnt kan kreve erstatning for skade som følge av strømstans til tross for at forholdet lå noe annerledes an. ²⁵⁰

Flertallets argumentasjon gir imidlertid anvisning på at resultatet ikke innebar en fravikelse av Consul Bratt-dommen, men at det konkrete saksforholdet og det faktum at nødrettshandlingen var voldt forsettlig tilsa et annet resultat i Flymanøverdommen. Det kan derfor reises spørsmål om uttalelsene som gjaldt adekvans i Consul Bratt-dommen får betydning utenfor nødrettstilfellene. ²⁵¹ Nygaard viste til at teorien har tillagt Consul Bratt-dommen med kriteriet «konkret og nærliggende interesse» stor vekt uavhengig av ansvarsgrunnlag, og at til tross for uttalelsene i Flymanøverdommen som ga anvisning på at Consul Bratt-dommen gjaldt en spesiell situasjon, har også Høyesterett brukt «konkret og nærliggende interesse» som vurderingstema. ²⁵²

Det er naturlig at det får betydning at skadevolder til en viss grad forstår at skade vil oppstå som følge av nødrettshandlingen. Ikke fordi bevisst skadeforvoldelse tilsier at nødrettshandlingen i seg selv er klanderverdigg, men fordi hensynet om å beskytte skadevolder mot upåregnelige og fjerne følger ikke spiller inn på samme måte. Høyesterett la til grunn at Consul Bratt *ofret* strømtilførselsinteressen for å berge skipet og at derfor måtte dette tapet ha erstatningsrettslig vern. På den måten var også strømtilførselsinteressen *innebygget i ansvarsgrunnlaget*. ²⁵³

²⁴⁹ Dommen s. 1272.

²⁵⁰ Dommen s. 1274.

²⁵¹ Askeland (2001) s. 306.

²⁵² Nygaard (2007) s. 368 med videre henvisninger.

²⁵³ Nygaard (2007) s. 368. Se også Askeland (2001) s. 306.

Etter dette er det nærliggende i det minste å reise spørsmål om et vilkår om at skaden må være voldt forsettlig, eller i hvert fall med en viss grad av bevissthet rundt skaden som oppstod, tilsier en utvidet adekvansgrense for nødretts handlinger fordi interessen som ofres ligger *innebygget i nødrettsansvaret som ansvarsgrunnlag*.

9.4 Skadelidtes forhold og aksept av risiko

Spørsmålet i det følgende er om skadelidte i noen tilfeller må bære tapet selv basert på alminnelige erstatningsrettslige argumentasjonsmønstre knyttet til skadelidtes forhold og da særlig aksept av risiko.²⁵⁴ Poenget er at skadelidte trenger vern mot det som er uventet, men må forberede seg på det ordinære og påregnelige.²⁵⁵ Dette innebærer at skadelidte ikke har krav på erstatning dersom vedkommende på forhånd må sies å ha akseptert den risikoen som materialiserte seg i skaden.²⁵⁶ Det følger av fast rettspraksis at aksept av risiko fra skadelidte kan føre til at erstatningsansvaret faller bort og at synspunktet har generell rekkevidde.²⁵⁷ Generelle risikobetraktninger av denne art er altså et supplerende perspektiv som *også* vil kunne være relevant ved vurderingen av om nødrettsansvaret skal komme til anvendelse.

Grunnvilkårene for at læren om aksept av risiko skal komme til anvendelse er at skadelidte frivillig må ha utsatt seg for risikoen, at skadelidte har kunnskap om risikoen og at det er faktisk årsakssammenheng mellom risikoen og den oppståtte skaden. Deretter må det foretas en skjønnsmessig helhetsvurdering.²⁵⁸

²⁵⁴ Nygaard (1974) s. 283.

²⁵⁵ Nygaard (1974) s. 283 og Hagstrøm (2019) s. 493.

²⁵⁶ Se Hagstrøm (2019) s. 492 flg. Spørsmål om aksept av risiko ble blant annet grundig behandlet i HR-2018-403-A (Ridesenter) der en kvinne fikk medhold i at et ridesenter var erstatningsansvarlig for skaden som oppstod da hun ble kastet av en hest. Høyesterett kom til at kvinnen ikke hadde akseptert risikoen for å bli kastet av hesten på den måten det skjedde.

²⁵⁷ Se for eksempel HR-2018-403-A (Ridesenter) avsnitt 42–43.

²⁵⁸ Hagstrøm (2019) s. 492–493 og HR-2018-403-A (Ridesenter) avsnitt 56.

Til illustrasjon drøftet *Arntzen* lignende betraktninger for å begrunne forskjellige resultater i *Rt. 1925 s. 808* (Proteus) og *Rt. 1948 s. 1044* (Sirius). *Arntzen* mente at faren for skade på kai som ligger utsatt for vær og vind var så nærliggende at det mest hensiktsmessige måtte være at eieren av kaien selv måtte bære tapet:

«Den forskjellige avgjørelse kan nemlig begrunnes i at den skade som påføres en kai som ligger utsatt for vær og vind, ved at skip som ligger ved kaien når uvær inntreffer, presses mot kaien, er så nærliggende at det naturlige og mest hensiktsmessige er at eieren av kaien selv – eventuelt hans forsikringsselskap – må ta tapet på sin egen kappe. Noe tilsvarende kan ikke sies om skade som under liknende omstendigheter påføres f.eks. et kabelleie. Skaden på kabelleiet er av en langt mer ekstraordinær karakter.»²⁵⁹

Det er naturlig å forstå *Arntzen* slik at han mente at eieren av kaien på sett og vis måtte ha akseptert risikoen for skade i disse tilfellene. Høyesterett gikk ikke inn på slike momenter i vurderingen av om nødrettsansvaret skulle komme til anvendelse i *Siriusdommen*. Både Høyesterett og lagmannsretten var imidlertid inne på mer generelle risikobetraktninger i vurderingen av det *generelle objektive erstatningsansvaret* der et overordnet spørsmål er hvem som bør ha risikoen for skaden som oppstår.²⁶⁰ Det er grunn til å tro at slike risikobetraktninger som bygger på skadelidtes aksept av risiko og interesseavveininger vil kunne spille inn i vurderingen av om erstatning etter nødrettsansvaret skal tilkjennes.

Det er for eksempel disse betraktningene som ble lagt til grunn av *mindretallet* i den amerikanske avgjørelsen *Vincent v. Lake Erie Transportation Co.*²⁶¹ som hadde svært likt saksforhold som den norske *Siriusdommen*. *Mindretallet* uttalte:

«I am of the opinion that one who constructs a dock to the navigable line of waters, and enters into contractual relations with the

²⁵⁹ *Arntzen* (1963) s. 146.

²⁶⁰ Se dommen s. 1046 og s. 1050.

²⁶¹ Avgjørelsen er behandlet i kapittel 3.4.3 og 5.3.1.1.

owner of a vessel to moor at the same, takes the risk of damage to his dock by a boat caught there by a storm, which event could not have been avoided in the exercise of due care, and further, that the legal status of the parties in such a case is not changed by renewal of cables to keep the boat from being cast adrift at the mercy of the tempest.»²⁶²

Mindretallet mente det var innehaveren av bryggen som måtte ha risikoen for at skade oppstod som følge av en storm når han hadde en avtale med skipsføreren. Så lenge skipsføreren hadde utvist tilstrekkelig aktsomhet burde det være eieren av bryggen som bar tapet.

Mindretallet i Vincent-saken fikk også tilslutning fra dommerne i den kanadiske saken *Munn and Co v The Sir John Crosbie*²⁶³ som hadde store paralleller til både Vincent-saken og Siriusdommen. Saken gjaldt et skip som lå fortøyd til en brygge mens det blåste opp til orkan. På grunn av stormen påførte skipet store skader på bryggen. Det ble imidlertid lagt avgjørende vekt på at det ikke var noen holdepunkter for at mannskapet hadde handlet for å bevare skipet på bryggens bekostning:

«In this case, not only was there no allegation in the pleadings, but it was not established, that at any point of time those in charge of the vessel took any steps to preserve the ship at the expense of the wharf.»²⁶⁴

Derfor trengte ikke dommerne å ta stilling til rettssetningen som fulgte av det amerikanske prejudikatet og om den på generelt grunnlag kunne anvendes i provinsen Newfoundland. Dommerne i Munn-saken sa imidlertid at hvis de *måtte* konkludere, var de enige med de dissenterende dommerne, Lewis J. og Jaggard, J., i Vincent-saken uten å utdype deres standpunkt nærmere.²⁶⁵

²⁶² Dommen s. 222.

²⁶³ Avsagt av Exchequer Court of Canada i 1966.

²⁶⁴ Avsnitt 10 i avgjørelsen.

²⁶⁵ Avsnitt 11 i avgjørelsen.

Selv om spørsmålet ikke har vært direkte oppe i norsk rettspraksis i tilknytning til nødrettsansvaret, vil antagelig slike betraktninger i noen tilfeller kunne føre til at skadelidte må bære tapet selv etter en interesseavveining basert på aksept av risiko-betraktninger. Dette bygger på generelle erstatningsrettslige prinsipper om at skadelidte må være forberedt på det påregnelige og ordinære.

10 Sluttrefleksjoner

Et viktig formål med denne avhandlingen har vært å analysere og vurdere hvilke vilkår som må være oppfylt for at nødrettsansvaret skal komme til anvendelse. Avhandlingen viser likevel at nødrettsansvaret reiser flere interessante problemstillinger også utover analysen av skadeserstatningsloven § 1-4. Noen av dem er egnet for videre undersøkelser utenfor rammen av denne avhandlingen, og jeg skal løfte frem noen av disse emnene og problemstillingene som sluttrefleksjoner.

For det første mener jeg at en bredere komparativ analyse av nødrettsansvaret hadde vært interessant i seg selv. Det vil også kunne belyse visse problemstillinger som er lite behandlet i norsk rett. Denne avhandlingen har inkludert en redegjørelse for engelsk og amerikansk rett hvor hovedregelen er at man ikke er erstatningsansvarlig for nødretts handlinger, men det er flere nyanser og problemstillinger enn det jeg har behandlet som kunne vært undersøkt grundigere. Dette har også sammenheng med at spørsmålet om «necessity» er mer utviklet i engelsk og amerikansk rett enn det nødrettsansvaret er i norsk rett.

Videre er det et lovfestet nødrettsansvar i den tyske sivillovboken, men regelen bygger på en annen struktur enn den norske regelen og kunne derfor vært gjenstand for en grundigere sammenligning. Det følger av den tyske sivillovboken BGB § 904 at man ikke kan hindre andre personer i å volde skade for å avverge faktisk fare (gegenwärtigen Gefahr) dersom den overhengende skaden er uforholdsmessig stor (unverhältnismäßig groß) sammenlignet med den skaden som blir voldt. Skadelidte kan imidlertid kreve erstatning. Den tyske bestemmelsen om nødrettsansvar gir altså anvisning på en viss skjønnsmargin som det kunne vært interessant å undersøke nærmere. Etter den østerrikske sivillovboken Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) § 1306a er det opp til dommeren («der Richter») å vurdere om og i hvilken grad skadevolder må betale erstatning («ob und in welchem Umfange der Schaden zu ersetzen ist»). Det er oppstilt noen vurderingskriterier som dommerne kan ta hensyn til i rettsanvendelsen.

Komparative perspektiver som dette kunne dessuten vært nyttig for å jobbe videre med forholdet mellom nødrettsansvaret og inngrepsretten, altså i hvilken grad den potensielle skadelidte har rett til å motsette seg nødrettshandlingen for å beskytte sine interesser. Jeg er inne på noen av disse perspektivene i kapittel 2. Det er likevel generelt skrevet lite om *sivil nødrett* i norsk rett og etter mitt syn er det derfor et behov for å behandle dette nærmere.

Jeg mener også at enkelte problemstillinger knyttet til ansvarssubjektet der skaden voldes til fordel for offentlige og allmenne interesser, som jeg var inne på i kapittel 7.2, bør utvikles videre. Skillet har til sammenligning rettslig betydning i engelsk og amerikansk rett, men det er grunn til å tro at også norske domstoler vil la seg påvirke av de samme hensynene i rettsanvendelsen. Dette reiser problemstillinger om i hvilken grad det forventes at samfunnsmedlemmer bidrar og stiller sin eiendom til disposisjon for allmennhetens beste. Videre er det viktig at man har rettsøkonomisk insentiv til å handle til fordel for allmennhetens beste i en nødsituasjon. Alt dette er perspektiver som nødrettsansvaret i skadeserstatningsloven § 1-4 ikke er nyansert nok til å fange opp, og som det derfor kunne vært interessant å belyse ytterligere.

Avslutningsvis vil jeg løfte frem at det hadde vært interessant med en revitalisering av parallellene til felleshavarireglene og redningstiltak i forsikringsretten. Siden regelsettene til dels bygger på ulike hensyn, forutsetter det etter min mening en grundig fremstilling av reglene for å foreta en presis sammenligning. Det er likevel grunn til å tro at en tydeliggjøring av parallellene til disse reglene kan bidra til å belyse flere av de nødrettslige problemstillingene ytterligere.

Kildeliste

Litteratur

- American Law Institute (1965) American Law Institute. *Restatement of the Law (Second) of Torts*. Vol. 1 §§ 1-280. St. Paul, Minnesota: American Law Institute Publishers, 1965.
- Andorsen (1999) Andorsen, Kjell V. *Strafferettslig nødrett*. Oslo: Universitetsforlaget, 1999. (Opprinnelig levert som doktorgradsavhandling, dr. juris ved Universitetet i Oslo).
- Arntzen (1963) Arntzen, Andreas. "Forsikringsavtalelovens bestemmelser om selskapenes ansvar for redningstiltak." *Tidsskrift for Rettsvitenskap* (1963), s. 135–162.
- Askeland (2001) Askeland, Bjarte. «Konkret og nærliggende interesse som generelt avgrensningskriterium for tredjemanns erstatningskrav» i *Jussens venner* 05-06/2001 (vol. 36), s. 303–318 [sitert fra Idunn].
- Askeland (2018) Askeland, Bjarte. "Kommentar til skadeerstatningsloven.» i *Norsk lovkommentar, Gyldendal Rettsdata* 2018 hentet 20.01.2020.
- Askeland (2019) Askeland, Bjarte. «Rettsoppfatninger som rettskilde» i *Juridisk metode og tenkemåte*. Alf Petter Høgberg og Jørn Øyrehagen Sunde red., Oslo: Universitetsforlaget, 2019, s. 452–474.

- Baudouin (2010) Baudouin, Jean-Louis og Allen M. Linden. *Tort Law in Canada*. Nederland: Kluwer Law International BV, 2010.
- Bergo (2019) Bergo, Knut. «Tolking og anvendelse av lov, forskrift og forarbeider» i *Juridisk metode og tenkemåte*. Alf Petter Høgberg og Jørn Øyrehagen Sunde red., Oslo: Universitetsforlaget, 2019, s. 175–238.
- Biondo (2019) Biondo, Catherine. «Secondary Sources: ALRs, Encyclopedias, Law Reviews, Restatements, & Treatises.» 2019. <https://guides.library.harvard.edu/c.php?g=309942&p=2070280> hentet 24.02.2020.
- Boe (2012) Boe, Erik Magnus. *Rettskildelære under debatt*. Oslo: Universitetsforlaget, 2012.
- Bull (1972) Bull, Hans Jacob. «Forsettskravet ved partikulære redningsforanstaltninger i sjøforsikringsretten» i *Arkiv for Sjørett*. Thor Falkanger red., bind 12, Oslo: Universitetsforlaget, 1972–1975, s. 45–76.
- Bull (2008) Bull, Hans Jacob. *Forsikringsrett*. Oslo: Universitetsforlaget, 2008.
- Cohan (2007) Cohan, John Alan. «Private and public necessity and the violation of property rights» i *North Dakota Law Review*. Vol. 83 (2), 2007, s. 651–733.

- de la Durantaye (2014) de la Durantaye, Katharina. «Von Schiffen, Stürmen, Stegen und Schäden: Der Schadensersatzanspruch im Fall des aggressiven Notstands in Deutschland und den USA.» *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht / The Rabel Journal of Comparative and International Private Law* Vol. 78 (1) (2014), s. 71–108 <https://www.jstor.org/stable/24540472>.
- Det norske akademis ordbok (u.å.) Det norske akademis ordbok. «Ofre». u.å. <https://www.naob.no/ordbok/ofre> hentet 02.03.2020.
- Frøberg (2012) Frøberg, Thomas. «Skillet mellom rettmessighetsgrunner og unnskyldningsgrunner». *Jussens venner* nr. 1 (2012), s. 1–32 [sitert fra Lovdata].
- Gjelsvik (1897) Gjelsvik, Nikolaus. *Om skadeserstatning for rettmæssige handlinger efter norsk ret*. Kristiania: W. C. Fabritius & Sønners Bogtrykkeri, 1897.
- Hagstrøm (2019) Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik. *Erstatningsrett*. 2. utg., Oslo: Universitetsforlaget, 2019.
- Haaskjold (1996) Haaskjold, Erlend. «Slepebåtens ansvar» i *Marlus nr. 221*. Oslo: Sjørettsfondet, 1996.
- Holberg (2018) Holberg, Ludvig. *Natur- og folkeretten*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Aarhus Universitetsforlag, 2018 [opprinnelig utgitt i 1716].
- Håstad (1973) Håstad, Torgny. *Tjänster utan uppdrag*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners Förlag, 1973.

- Jones (2018) Jones, Michael A. «General Defences» i *Clerk & Lindsell on Torts*. Michael A. Jones (red.) London: Sweet & Maxwell, 2018, s. 179–283.
- Koch (2013) Koch, Søren. «Nødverge i erstatningsretten – en analyse med utgangspunkt i Rt-2012-5.» *Tidsskrift for Erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett* (2013), s. 6–25 [sitert fra Lovdata].
- Koch (2015) Koch, Sören. *En naturlig rettsorden for det dansk-norske kongeriket. En rettshistorisk analyse av Ludvig Holbergs lærebok i natur- og folkerett*. Bergen: Universitetet i Bergen, 2015.
(Opprinnelig levert som avhandling for graden philosophiae doctor ved Universitetet i Bergen).
- Lundstedt (1948) Lundstedt, A. V. *Föreläsningar över valda delar av obligationsrätten IV: Grundlinjer i skadeståndsrätten. Senare delen: Strikt ansvar. Band II:1 om bl.a. culpa-fiktion, nödrätt, grannelagsrätt. principalens ansvar samt farlighetsansvar*. Uppsala: Norblads bokhandel, 1948.
- Lødrup (2009) Lødrup, Peter. *Lærebok i erstatningsrett*. 6. utg., Oslo: Gyldendal Akademisk, 2009.
- Magnus Lagabøte (1915) Magnus Lagabøte. *Magnus Lagabøtes landslov oversatt av Absalon Taranger*. Oslo: Universitetsforlaget, 1915.
- Michalsen (2011) Michalsen, Dag. *Rett – En internasjonal historie*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2011.

- Nordhaug (2017) Nordhaug, Ingvild. *Nødrettslig erstatningsansvar i et sjørettslig perspektiv*. Masteroppgave levert ved Universitetet i Oslo våren 2017. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-59350> hentet 29.05.2020.
- Nygaard (1974) Nygaard, Nils. «Ansvar for naudhandling i norsk erstatningsrett». *Tidsskrift for rettsvitenskap* (1974), s. 245–289 [sitert fra Lovdata].
- Nygaard (2004) Nygaard, Nils. *Rettsgrunnlag og standpunkt*. 2. utg., Bergen: Universitetsforlaget, 2004.
- Nygaard (2007) Nygaard, Nils. *Skade og ansvar*. 6. utg., Oslo: Universitetsforlaget, 2007.
- Platou (1897) Platou, Oscar. «Bemærkninger til Skadeserstatningsreglerne i (Norsk) Udkast til Lov om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden (1896).» *Tidsskrift for rettsvitenskap* (1897), s. 257–297.
- Platou (1905) Platou, Oscar. *Forelæsninger over Skadeserstatning*. Kristiania: Kart- og Litograferingskontoret, 1905.
- Schweigaard (1844) Schweigaard, Anton Martin. *Commentar over Den norske Criminallov*. Christiania: Johan Dahl, 1844.
- Selmer (1982) Selmer, Knut S. *Forsikringsrett*. 2. rev. utg., Oslo: Universitetsforlaget, 1982.
- Stang (1927) Stang, Fredrik. *Erstatningsansvar*. Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), 1927.

- Sugarman (2005) Sugarman, Stephen D. "The 'necessity' defense and the failure of tort theory: the case against strict liability for damages caused while exercising self-help in an emergency." *Issues in Legal Scholarship*, Issue 2, 2005, s. 1–153.
- Sussmann (1967) Sussmann, Frederick B. «The Defence of Private Necessity and the Problem of Compensation.» *Ottawa Law Review*, Vol. 2, 1967, s. 184–194.
- Ussing (1914) Ussing, Henry. *Skyld og skade. Bør erstatningspligt udenfor kontraktsforhold være betinget af culpa?* København: G. E. C. Gad, 1914.
(Opprinnelig levert som doktorgradsavhandling, dr. juris ved Københavns Universitet).
- Ussing (1947) Ussing, Henry. *Erstatningsret*. Nyt optryk, København: G. E. C. Gads forlag, 1947.
- Øvergaard (1942) Øvergaard, J. *Norsk erstatningsrett*. Oslo: Olaf Norlis Forlag, 1942.
- Øvergaard (1951) Øvergaard, J. *Norsk erstatningsrett*. 2. utg., Oslo: Olaf Norlis Forlag, 1951.

Lover

- 1687 Kong Christian den femtes Norske Lov af 15de April 1687 (Norske Lov).
- 1893 Lov 20. juli 1893 nr. 2 om Stranding og Vrag (vrakloven).

- 1902 Lov 22. mai 1902 nr. 11 om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden (straffelovens ikrafttredelseslov).
- 1969 Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).
- 1981 Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven).
- 1989 Lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler (forsikringsavtaleloven).
- 1994 Lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten (sjøloven).
- 2002 Lov 14. juni 2002 nr. 20 om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven).
- 2005 Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).
- 2010 Lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven).
- 2018 Forskrift 1. juni 2018 nr. 785 om York-Antwerpen-reglene 2016 som fravikelige regler for felleshavarioppgjør.

Opphevede lover

- 1274 Magnus Lagabøtes landslov
- 1842 Kongeriget Norges Criminallov af 20de August 1842 (kriminalloven).
- 1902 Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven).

Forarbeider

- Udkast til Lov om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrattræden med Motiver (1896) *Udkast til Lov om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrattræden med Motiver. Utarbejdet af den ved kgl. Resolution af 14de November 1885 nedsatte Kommission. Kristiania, Det Steenske Bogtrykkeri, 1896.*
- Oth.prp. no. 24 (1898–1899) *Ang. Udfærdigelse af en almindelig borgerlig Straffelov m.v.*
- NUT 1964: 2 *Innstilling om ny lov om erstatningsansvar for skade voldt av barn og ungdom m.m. Innstilling I.*
- Ot.prp. nr. 48 (1965–1966) *Om lov om skadeserstatning i visse forhold.*
- Innst. O. VIII (1967–1968) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om skadeserstatning i visse forhold.*
- NOU 1973: 46 *Erstatningsansvar for skade ved oljesøl fra skip.*
- NOU 1995: 31 *Beredskapslovgivningen i lys av endrede forsvars- og sikkerhetspolitiske rammebetingelser.*

Rettspraksis

- Rt. 1888 s. 712 (Bybrann i Larvik)
Rt. 1916 s. 666 (Andø)
Rt. 1919 s. 140
Rt. 1923 s. 40
Rt. 1925 s. 808 / ND-1925-449 (Proteus)

Rt. 1939 s. 736 (Eystein-dommen)
Rt. 1946 s. 880
Rt. 1948 s. 1044 / ND-1948-337 (Sirius)
Rt. 1950 s. 377
Rt. 1952 s. 1170 / ND-1952-320 (Sokrates)
Rt. 1955 s. 1055 / ND-1955-374 (Kong Sigurd)
Rt. 1955 s. 872 / ND-1955-181 (Kabeldommen)
Rt. 1964 s. 272 (Sporvegsdommen)
Rt. 1973 s. 1268 (Flymanøverdommen)
Rt. 2007 s. 1172
Rt. 2012 s. 5 (Halloween)
HR-2018-403-A (Ridesenter)
HR-2018-2427-A (Strøget)
RG-1987-465 Frostating
LE-1988-323 / ND-1989-397 (Bjørn Eskil)
LG-1999-792 (Flomskadeddommen)
LF-2020-786
23/1953 A Notodden byrett
RG-1957-79 Hafrsfjord herredsrett
RG-1978-304 Valdres herredsrett
RG-1987-472 Oslo byrett
RG-1999-497 (80-99) Asker og Bærums herredsrett
RG-2002-115 (19-2002) Oslo byrett

Nordiske domme i sjøfartsanliggender

ND-1925-449 NH Proteus
ND-1939-167 Frostating Fugløy
ND-1948-337 NH Sirius
ND-1948-433 Sø- og Handelsretten Bes
ND-1949-709 Bergen byrett Koløyholmen
ND-1950-63 Frostating
ND-1952-320 NH Sokrates
ND-1953-213 Bergen byrett Njård II

ND-1954-280 Ålesund byrett S/S Uranienborg
ND-1955-181 NH Consul Bratt
ND-1955-374 NH Kong Sigurd
ND-1969-1 Voldgiftsdom Midnatsol
ND-1978-139 Voldgift Stolt Condor
ND-1981-329 Voldgift Lintind
ND-1989-397 Eidsivating Bjørn Eskil

Internasjonale dokumenter

Nordisk Sjøforsikringsplan av 2013, versjon 2019. <http://www.nordicplan.org/Translations/The-Plan/> hentet 14.06.2020.

Commentary to the Nordic Marine Insurance Plan of 2013 – Version 2019. <http://www.nordicplan.org/Commentary/> hentet 02.03.2020.

Utenlandske rettskilder

Utenlandske lover

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch av 1. juni 1811 (ABGB)
[Østerrike].

Bürgerliches Gesetzbuch av 18. august 1896 (BGB) [Tyskland].

Utenlandsk rettspraksis

RH 2016:37 [Sverige]

U 1948.1352 S / ND-1948-433 [Danmark]

[1912] 1 K.B. 496 Cope v Sharpe (No. 2) [England]

[1965] A.C. 75 Burmah Oil Co (Burmah Trading) Ltd v Lord Advocate
[England]

[1985] 1 W.L.R.1242 Rigby and Another v Chief Constable of
Northamptonshire [England]

[1967] 1 Ex. C.R. 94 Munn and Co v The Sir John Crosbie [Canada]
109 Minn. 456 Vincent v Lake Erie Transportation Co (1910) [USA]
479 N.W.2d 38 Wegner v Milwaukee Mut. Ins. Co. (1991) [USA]
81 Vt. 471 Ploof v Putnam (1908) [USA]

THE SCANDINAVIAN INSTITUTE OF MARITIME LAW is a part of the University of Oslo and hosts the faculty's Centre for European Law. It is also a part of the cooperation between Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden through the Nordic Council of Ministers. The Institute offers one master programme and several graduate courses.

The core research areas of the Institute are maritime and other transport law as well as petroleum and energy law, but the members of the Institute also engage in teaching and research in general commercial law.

In MARIUS, issued at irregular intervals, articles are published in the Nordic languages or English.

ISSN: 0332-7868

